

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Ústav Dálného východu

DIPLOMOVÁ PRÁCA

Dominika Sakmárová

Pojem vlády zákona v Čínskej ľudovej republike

Concept of the Rule of Law in the People's Republic of China

Praha, 2016

Vedúci práce: Mgr. Ondřej Klimeš, Ph.D.

Čestné prehlásenie

Ja, dolu podpísaná, Dominika Sakmárová, čestne prehlasujem, že som diplomovú prácu vypracovala samostatne, že som správne citovala všetky použité pramene a literatúru, a že práca nebola využitá v rámci iného vysokoškolského štúdia či k získaniu iného alebo rovnakého titulu.

V Prahe dňa 08.05.2016

Podpis: _____

Abstrakt

Úlohou tejto diplomovej práce je spracovanie pojmu vláda zákona (a jeho čínskych variánt, *fazhi* 法治, *fazhi* 法制, *yifazhiguo* 依法治国) v Čínskej ľudovej republike v období od jej vzniku až do súčasnosti, ako bol chápaný v rôznych historických obdobiach v súvislosti so súdobou sociopolitickou situáciou v krajine. Vývoj použitia a chápania pojmu vlády zákona je mapovaný na základe politických míľnikov, ktoré sú v práci reprezentované predovšetkým textami štátnikov z každého obdobia, a to v troch hlavných fázach (prejavy Mao Zedonga, Deng Xiaopinga, a napokon Jiang Zemina a Xi Jinpinga). Ako doplnkové pramene následne slúžia oficiálne dokumenty kritické pre rozvoj zákona, a to hlavne ústava ČĽR. Na ukázkach jednotlivých prejavov, a ich zasadenia do historického a politického kontextu, je ilustrovaný postoj k zákonu a vláde zákona, ako ovplyvňuje súčasnú politickú situáciu, a následne je vyvodené ďalšie predpokladané smerovanie politiky v tomto ohľade.

Kľúčové slová: vláda zákona, ústavná vláda, Čínska komunistická strana, Čína

Abstract

The objective of this Master's thesis is to analyse the term of „rule of law“ and its Chinese variations (*fazhi* 法治, *fazhi* 法制, *yifazhiguo* 依法治国) since establishment of the People's Republic of China until present, with the emphasis on contemporary understanding of the concept, affected by political environment. The concept of the rule of law is presented throughout analysis of collected works of influential political leaders, namely Mao Zedong, Deng Xiaoping, Jiang Zemin and Xi Jinping, reflected in official documents crucial to the legal system, such as the Constitution. Each historical period represents a different stance on the conception of rule of law and position of legal system, which results in analysis of current situation with a prospective future attitude to this issue.

Keywords: rule of law, constitutional rule, Communist Party of China, China

Úvod

Pojem vláda zákona (*fazhi* 法治) je v súčasnej Číne často diskutovaným pojmom, a stal sa aj jedným zo sloganov vlády prezidenta Xi Jinpinga (习近平). Napriek tomu, že Xi Jinping sa zaslúžil o prinesenie tohto konceptu do popredia spoločenskej diskusie, nie je pojem vlády zákona v Číne nový. Korene jeho používania v znení *fazhi* 法治 siahajú až do doby Bojujúcich štátov (475-221 pnl). Odvtedy však prešiel komplexným historickým vývojom, ktorý je kľúčový pre pochopenie jeho uplatnenia v súčasnej politike Čínskej ľudovej republiky (ČĽR).

Koncept vlády zákona, charakteristickej pre právny štát, a spájajúci sa s demokraciou, bol popisovaný na Západe už od šestnásteho storočia. Po preniknutí tohto konceptu do Číny bol preň pri preklade použitý pojem historicky v Číne známy, došlo ale k zmene jeho obsahu. Ku zmenám kontinuálne dochádzalo aj v priebehu dvadsiateho storočia, obzvlášť po vzniku ČĽR, v náväznosti na súdobú politickú situáciu.

Cieľom práce je analyzovať koncept vlády zákona na pozadí týchto historických zmien, a to v súvislosti s nadväzujúcimi termínmi – ide najmä o koncepty demokracie, rešpektovania ľudských práv, ústavnej vlády, rozdelenia moci, ktoré s vládou zákona v liberálnej demokracii neoddeliteľne súvisia. Zároveň je však potrebné zamerať sa na analýzu obsahu tohto pojmu jednak v podmienkach iného politického zriadenia, jednak za situácie vytvárania nového právneho systému od základov po založení ČĽR v roku 1949. Práve kvôli týmto lokálnym charakteristikám nie je možné na Čínu bezvýhradne aplikovať všetky aspekty konceptu vlády zákona, ako sú charakterizované v západnej politickej teórii. Na druhej strane nemožno situáciu v ČĽR ospravedlniť výhradne „čínskymi zvláštnosťami“, preto si práca kladie za cieľ nájsť rovnováhu medzi týmito dvoma prístupmi, a podľa možnosti definovať, či presadzovanie vlády zákona vyžaduje liberálnodemokratické štátne zriadenie.

Od vzniku ČĽR do súčasnosti z hľadiska právneho systému možno vymedziť štyri obdobia: fázu vytvárania právneho systému, fázu stagnácie právneho systému, fázu deštrukcie právneho systému a fázu obnovenia a „zlatý vek“ vytvárania právneho systému (Wang Chengguang v Cai Dingjian 2010:3). To je pozadie, na ktorom sa formuje realizácia vlády zákona v Číne. Práca je preto rozdelená podľa vedúcich štátnikov konkrétneho obdobia, keďže toto rozdelenie sa dostatočne blíži aj deleniu podľa fázy rozvoja právneho systému v krajine. Ako dva zásadné body analýzy práca využíva na jednej strane rétorickú rovinu – relevantné prejavy konkrétnych štátnikov, proti ktorým kladie ako porovnanie ich realizáciu v praktickej rovine, a to na úrovni najvyšších formálnych dokumentov štátu, najmä ústavy, a po roku 1990 aj Bielych kníh.

Cieľom práce je zdôrazniť v prvom rade historickú postupnosť v aspekte presadzovania vlády zákona, a zasadiť ju do konkrétneho kontextu, na základe ktorého je možné vyvodiť východiská súčasnej situácie, a prípadne položiť základy pre analýzu ďalšieho politického smerovania ČLR v tomto ohľade. Na druhej strane je upozorňované na prípadné rozdiely alebo protirečenia medzi teóriou, ktorú predstavujú analyzované prejavy štátnikov, a praxou pri formulovaní zákonov, prípadne (v obmedzenej miere, vzhľadom na zložité mapovanie praktického presadzovania zákonov) medzi teóriou formulovanou v právnom systéme, a praxou pri ich implementácii.

Zhodnotenie zdrojov

Základnými prameňmi diplomovej práce sú vybrané prejavy vedúcich čínskych štátnikov, ktoré reprezentujú zlomové obdobia v prístupe k vláde zákona, a to v období od vzniku ČĽR až do súčasnosti. Prvú časť predstavujú relevantné prejavy Mao Zedonga (毛泽东) zamerané na vybudovanie právneho systému po založení republiky, ale napriek tomu uprednostňujúce vládu človeka (*renzhi* 人治) pred vládou zákona. Po nich nasledujú v reformnom období prejavy Deng Xiaopinga (邓小平) zdôrazňujúce návrat vlády zákona v súvislosti s ekonomickými reformami, ako protiklad k predchádzajúcemu obdobiu a devastácii Kultúrnej revolúcie (*wenhua da geming* 文化大革命). Tretie, a posledné obdobie, pretrvávajúce až do súčasnosti následne reprezentuje najprv Jiang Zemin (江泽民), ktorý sa zaslúžil o priame uvedenie pojmu vláda zákona (v znení *fazhi* 法治) do spoločenskej diskusie, a následne Xi Jinping (习近平), ktorý zdôrazňuje opätovné oživenie tohto pojmu a zaradenie do oficiálnej politiky štátu.

Za účelom demonštrácie uvedenia obsahu týchto prejavov do praxe sú použité ako ďalšie pramene oficiálne dokumenty vzťahujúce sa ku právnomu systému a vláde zákona. Kvôli prehľadnosti a formálnej váhe sú využívané postupne všetky verzie ústavy od vzniku ČĽR, keďže predstavujú základný postoj štátnej moci ku konceptu vlády zákona vo vnútroštátnej politike. Od roku 1991 sú taktiež ako prameň využívané relevantné Biele knihy (*baipishu* 白皮书), ktoré demonštrujú tento postoj v rovine medzinárodnej politiky.

Literatúry zaoberajúcej sa témou vlády zákona v Číne je dostatok, preto som používala najvplyvnejšie práce pojednávajúce o tejto problematike, a to z pohľadu čínskych aj zahraničných autorov. Ako základ mi poslúžili práce Randala Peerenbooma (hlavne publikácia *China's Long March toward Rule of Law* z roku 2002), Cai Dingjiana (*China's Journey toward the Rule of Law: Legal Reform, 1978-2008* z roku 2010) a Pan Weia (*Toward a Consultative Rule of Law Regime in China* z roku 2003). Mojou snahou bolo vybrať publikácie, ktoré o tematike pojednávajú z rôznych pohľadov – ekonomického, právneho aj spoločenského. Mnohé publikácie, najmä západných autorov, sa vo svojich argumentoch opakujú, hlavne ak pojednávajú o probléme vlády zákona v ČĽR z výlučne západného hľadiska, teda ich východiskom je liberálna demokracia. Na druhej strane, pozícia Čínskej komunistckej strany v pozícii zasahovania do štátnej moci v týchto prácach nebola popísaná dosť podrobne, čo je zrejme spôsobené nedostatkom dostupných informácií o konkrétnych mechanizmoch straníckej moci. Práca je preto orientovaná predovšetkým do teoretickej roviny.

Pojem vlády zákona v Čínskej ľudovej republike

TEORETICKÁ ČASŤ

1. Teória vlády zákona

Pojem „rule of law“ (vláda zákona) sa v tomto znení objavil v šestnástom storočí v Anglicku (Oxfordský slovník uvádza prvý výskyt tohto pojmu okolo roku 1500, kedy ho použil John Blount [Oxford English Dictionary Online, 2014]) ale do povedomia verejnosti sa dostal až v druhej polovici devätnásteho storočia, zásluhou Alberta Diceyho. Tento koncept predstavoval jeden z hlavných pilierov moderného štátu.

Základným obsahom pojmu vláda zákona, ako ju definoval napríklad Friedrich von Hayek, je myšlienka, že vláda je zviazaná zákonmi, ktoré sú nemenné a všeobecne platné, takže je možné predvídať, ako sa bude v danej situácii štátna moc prejavovať, a na základe tohto predpokladu je možné prispôbiť svoje správanie (von Hayek 1944).

Vláda zákona je termín, ktorý je neoddeliteľne spojený s konceptom právneho štátu. Doktrína právneho štátu sa považuje za základný pilier demokratického systému, a západnej teórie štátu a práva. Právny štát je štát, v ktorom vládne právo (zákon). To znamená, že štátne orgány konajú iba na základe práva, a takým spôsobom, ktorý zákon ustanovuje. Zákon je teda všeobecne záväzný, z čoho vyplýva, že sa ním musí riadiť aj vládca a štátna moc. Táto viazanosť štátnych orgánov zákonom sa nazýva princípom legality, teda zákonnosti. Ďalšie koncepty spájané s ideou právneho štátu sú rozdelenie moci, obzvlášť nezávislosť súdnej moci, a rešpektovanie ľudských práv.

Podľa ústavného teoretika Alberta Diceyho sa právny štát vyznačuje troma základnými princípmi – po prvé, vláda ľudu je založená na vláde zákona, po druhé, žiaden človek nesmie byť trestaný ak neporušil zákon, a po tretie, každý je subjektom práva (Dicey 1915). Podľa tejto definície je vzťah medzi jedincom a štátom definovaný právom. Celé fungovanie štátu je definované prostredníctvom zákona. Štát tieto zákony garantuje, ale je im zároveň tiež podriadený, a všetky aktivity štátnej moci musia mať právny základ. Právny systém musí byť efektívny, aby mohlo byť presadzovanie zákona vynútené.

Ďalšiu súčasť tejto anglosaskej predstavy právneho štátu predstavujú: nezávislosť súdnictva, právo na spravodlivý proces, právo nepôsobiace retroaktívne, limitovaná moc exekutívna, zákonodarná aj súdna, či minimálna miera obmedzenia slobody človeka. V tomto chápaní je teda

dôraz kladený hlavne na právnu a procesno-právnu ochranu občana pred zneužívaním moci zo strany štátnych orgánov (ako protiklad k tejto koncepcii existuje v západnej politickej teórii ešte nemecká koncepcia právneho štátu, tzv. *Rechtstaat*, kde sa dôraz kladie na viazanosť štátnej moci platným právom, oproti zdôrazňovaniu pozície občana a jeho ochrany). Táto liberálno-demokratická forma vlády zákona sa vzťahuje nielen k západnému svetu (krajiny Európy, Severná Amerika, Austrália), ale aj k niektorým ázijským krajinám (Japonsko, Taiwan).

Moderný termín vláda zákona teda označuje politické zriadenie, v ktorom je zákon schopný obmedziť, a aktívne obmedzuje právomoci štátu, ako aj individuálnych členov vládnuceho režimu, a ktorý sa tiež označuje ako rovnosť všetkých pred zákonom. Toto označenie sa teda nevzťahuje iba na rovnosť radových občanov pred zákonom, ale aj rovnosť radového občana a štátnej moci pred zákonom. Štátna moc je teda limitovaná právom – a to ústavou, ostatnými zákonmi, ale aj medzinárodným právom, a tiež základnými demokratickými princípmi, ktoré nie sú vyslovene vyjadrené v zákone, ale sú dôležité pre právnu istotu občana.

Vládu zákona možno charakterizovať na základe dvoch rôznych hľadísk – existuje takzvaná užšia a širšia definícia. Styčným bodom oboch definícií je skutočnosť, že vláda zákona zároveň zväzuje aj vládnucci režim. Základom tohto konceptu je na jednej strane ochrana slobôd jednotlivca pred svojvoľnou mocou štátnych úradníkov; na druhej strane je to aj prostriedok ochrany vlády pred ovládnutím väčšinou (ako príklad možno uviesť politickú stranu, ktorá očakáva, že nasledujúce voľby prehrá, a preto vyžaduje ustanovenie nezávislého súdnictva (Wang Yuhua 2015:16).

Vláda zákona z užšieho hľadiska zdôrazňuje hlavne formálne a inštrumentálne aspekty moci – teda fakt, že právny systém musí fungovať efektívne bez ohľadu na to, či sa jedná o demokratické alebo nedemokratické, kapitalistické alebo socialistické štátne zriadenie. Zákony v takejto krajine majú byť verejné, všeobecné, jasné, konzistentné, stabilné, a majú sa efektívne presadzovať v praxi. Zároveň zákony musia byť vytvárané na to autorizovanou inštitúciou, musia byť transparentné, a majú byť presadzované spravodlivo a nestranne.

Vláda zákona zo širšieho hľadiska vychádza z predchádzajúcej definície, ale navyše k nej pridáva elementy politickej morálnosti, čo zahŕňa jednak ekonomické usporiadanie (kapitalizmus so slobodným trhom či centrálnu plánovanú ekonomiku), formu vlády (demokraciu, alebo vládu jednej strany), koncepty garancie ľudských práv (či už na základe liberálnodemokratických alebo ázijských hodnôt) a iné (Peerenboom 2002:1). Popri princípe riadenia sa právom je tak kladený dôraz aj na kvalitatívny aspekt – to, akým zákonom sa štát riadi. Znamená to vytváranie zákonov, ktoré sú nielen transparentné, ale aj spravodlivé a humánne. K ďalšej charakteristike zákonov patrí, že uznávajú princíp suverenity ľudu, neodcudziteľnosť ľudských práv, ochranu práv jednotlivca aj

práv menšín. Právnosť režimu nie je dôležitá len sama osebe, ale kladie sa do bezprostrednej súvislosti aj s legitimitou režimu¹. Limitovanie moci má byť posilnené rozdelením moci na zložky, ktoré sa vzájomne kontrolujú, a sú navzájom nezávislé. Z tejto širšej definície vlády zákona vyplýva, že existencia právneho štátu úzko súvisí s politickým systémom krajiny, a nemožno ich posudzovať oddelene.

2. Historický úvod

2.1 Vláda zákona v tradičnej Číne

Výskyt termínu *fazhi* 法治 je dochovaný už v období Bojujúcich štátov (475-221 pnl.), a to v súvislosti s učením legizmu, tj. školou dnes nazývanou *fajia* 法家. Už názov tejto školy prezrádza dôležitosť zákona (*fa* 法) v jej učení. Jadro filozofie legizmu predstavoval koncept, že štát a spoločnosť majú byť spravované pomocou zákona, ktorý predstavuje kvalitatívny základ spoločenského poriadku. Tento druh riadenia štátu bol nazývaný *fazhi* 法治.

Pre správne pochopenie tohto slovného spojenia je nutné pochopiť jeho charakter a etymológiu jednotlivých znakov. Spojenie *fazhi* 法治 predstavuje väzbu prívlastok – člen určovaný. V ňom *zhi* 治 je sloveso znamenajúce vládnutie, riadenie, usporiadanie vecí do správneho stavu a poriadku. Pôvodne odkazuje na vytvorenie vodných kanálov a premoženie potopy v čínskej mytológii, ako sa uvádza už v prvej kapitole Komentára ku Klasickej knihe vôd (“昔禹治洪水” *Xi Yu zhi hongshui*. [Kedysi dávno Yu premohol / zvládol potopu.] [Li Daoyuan kap. 1-31]). *Fa* 法 je podstatné meno a predstavuje modifikáciu vládnutia *zhi* 治, teda spôsob, akým sa vládne. Význam slova *fa* 法 je zákon, určenie toho, čo je správne a čo nie. Pôvodný variant tohto znaku je *fa* 灋, a podľa slovníka *Shuowen* (*Shuowen jiezi* 说文解字) odkazuje na mýtické zviera, rozdeľujúce správne od nesprávneho. Radikál voda podľa tradičného výkladu symbolizuje, že zákon je rovný ako vodná hladina, a teda má sa spravodlivo vzťahovať na všetkých ľudí rovnako

灋，刑也。平之如水。从水，廌所以触不直者去之，从去，会意。(Xu Shen, zväzok 11)
Zákon sú tresty. [Zákon] je rovný ako vodná hladina, preto obsahuje radikál voda (*shui* 水). Komponent *zhi* 廌 (jednorozec) v znaku predstavuje to, ako sa mýtický jednorozec dotýka [rohom] tých, ktorí nie sú spravodliví / nekonajú správne, a oddeľuje ich, preto komponent *qu* 去. Je to ideogram.

1 Ako však uvádza Kingsbury, Avonius (2008:34), termín „legitimita“ má pôvod v latinskom slove *lex*, právo, a v pôvodnom význame neexistoval rozdiel medzi legitimitou a právnosťou režimu.

Zákon *fa* 法 býva často definovaný prostredníctvom trestov *xing* 刑, keďže zákony v tradičnej Číne v praxi predstavovali prevažne trestné právo. Tento význam je možné doložiť vo viacerých klasických spisoch, ako sú napríklad Pojednanie o soli a železe (*Yan tie lun* 鹽鐵論), či Kniha premien (*Yijing* 易經 [Legge 1899]), kde je zákon definovaný ako tresty a pokuty, respektíve metóda trestania :

法者，刑罰也。所以禁強暴也。(Pojednanie o soli a železe *Yan tie lun* 鹽鐵論, kap.58)
Zákon sú tresty a pokuty, a prostredníctvom zákona sa zabraňuje násiliu a nepokojom.

利用刑人，以正法也。(Kniha premien *Yijing* 易經 kapitola *Meng* 蒙)
Tresty / popravu sa používajú na to, aby ustanovili / nastolili zákon.

Zákon v ponímaní školy legizmu sa mal vzťahovať na všetky osoby rovnako², mal byť jasne definovaný a verejný, a byť založený hlavne na princípe odmien a trestov (respektíve strachu pred nimi). To malo zaručovať predvídateľnosť konania ľudí. Ako sa píše v diele Shang Yanga (商君書, [Duyvendak 1928]), ľudia by vopred vedeli, aké následky bude mať ich správanie, a preto by sa mu vyhli. Rovnako tak nemohli úradníci a vládcovia nespravodlivo trestať ľudí a zneužívať svoju moc. Ľudia by sa tak spoliehali na zákon a neprechovávali strach pred autoritami. Fakticky bol teda štát riadený zákonom a nie panovníkom (to znamená, že aj menej schopný panovník by bol mal silnú pozíciu, ak bol zákon správne implementovaný).

Podľa legalistov išlo o vládu zákona v tom zmysle, že do určitej miery bol zavedený systém správy schopný fungovať samostatne, bez nutnosti priameho zásahu panovníka. V tom spočívalo takzvané nekonanie, *wuwei* 无为, panovníka, ktorý nechal dennodenné úkony vykonávať úradníkom. Avšak panovník stál stále nad zákonom a mimo neho. Zákon sa však chápal v pozitívnom, nie prirodzenom zmysle (Peerenboom 2002:34). V tomto kontexte možno *fazhi* 法治 preložiť ako „vláda zákonom“.

Vláda zákona *fazhi* 法治 predstavovala kontrast voči konfuciánskej predstave *lizhi* 禮治, vláda rituálmi / morálkou, v ktorej ústrednou myšlienkou bola mravná cnosť panovníka a univerzálny prírodný zákon *dao* 道. Naproti tomu v legistickom systéme bol zákon jednoducho pragmatickým prostriedkom politickej kontroly a spoločenského poriadku.

Zdrojom tohto presvedčenia konfuciánskych učencov bola predstava Konfucia, že ľud

2 Používa sa termín 一民*yi min* – pristupovať k ľuďom rovnako, pokladať ich za rovnakých (pred zákonom). S touto teóriou prišiel práve Shang Yang v uvedenom spise, a kladne sa o nej vyjadroval aj Hanfei (韓非).

riadiaci sa zákonmi a príkazmi bude postrádať vnútornú morálku a hanbu za svoje činy, mechanicky nasledujúc príkazy. Iba ľud vedený a organizovaný pomocou cnosti a morálky prebudí v ľuďoch zmysel pre hanbu za nesprávne činy, a napomôže k ich prerodu na cnostnejších ľuďoch. Konfucius mal teda na mysli vytvorenie stabilného spoločenského systému, v ktorom si každý jedinec uvedomuje svoj potenciál, a snaží sa inšpirovať ľudí, aby dosiahli vytvorenie harmonickej spoločnosti.

Zákony majú podľa Konfucia zaručiť požadované správanie jednotlivých ľudí, ale podľa neho je ich kodifikácia nesprávna. Ich význam tkvie hlavne v tom, že zákony majú chrániť ľudí pred tými jedincami, ktorí nemajú záujem participovať v spoločnosti, a ohrozujú tak harmóniu ostatných. Ak by boli verejne prístupné, písané zákony by iba inšpirovali ľudí, aby ich zneužili pre svoj vlastný prospech (Peerenboom 2002:28). Namiesto písaných zákonov mal panovník vládnuť príkladom, na základe svojej cnosti *de* 德. Nemusel teda presadzovať svoj názor silou, pretože poddaní sa mu podriadili prirodzene (tzv. nekonajúci, *wuwei* 无为 vládca). V tomto zmysle sa rituál, *li* 礼, chápal ako univerzálny etický princíp, a teda vládla rituálom, *lizhi* 礼治, bola zobrazovaná ako prirodzený zákon, nie zákon vytvorený ľuďmi.

Práve v tom tkvie základný rozdiel v chápaní politickej filozofie v Číne a na západe. V tradičnej Číne prevláda názor, že vládca je tvorená konkrétnymi ľuďmi, nie zákonom. Správny vládca teda vytvára predpoklad pre šťastie ľudu (bez ohľadu na jeho aktívne zapájanie sa do procesu presadzovania zákona). Zákon sám osebe nemôže byť presadzovaný bez ľudí. Inštitúcia vládára je teda ukotvená v jeho charaktere a vedení (Mei Ju-Ao 1932:1). Preto možno označiť spôsob vlády v cisárskej Číne ako vládu človeka, *renzhi* 人治.

Je však potrebné zdôrazniť, že konfuciánsky systém správy spoločnosti bol v zásade elitársky. Správa stála výlučne na kvalitách vládnucej triedy, voči ktorej neexistovala možnosť ich kontroly, čo pozíciu elity ešte posilňovalo (Peerenboom 2002:33). Legitimita panovníka bola odvodená od jeho nebeského mandátu, a to bola zároveň jediná vec, ktorá panovníka obmedzovala.

V tradičnej Číne teda existovali dva koncepty sociálnych pravidiel – *li* 礼 a *xing* 刑. *Li* 礼, rituály alebo „pravidlá slušnosti, správnosti“ (možno ich preložiť aj ako prírodný zákon) boli založené na určitých sociálnych normách, a postupne sa vyvinuli až do štandardizovaných noriem správania v štáte. Naproti tomu *xing* 刑, tresty, boli používané na implementáciu noriem *li* 礼. Postupne sa táto dualita pretransformovala do dvojice 礼 *li* a 法 *fa*, zákon, pričom zákon 法 *fa* bol používaný iba sekundárne ako doplnok noriem *li* 礼, ktorých primárnou úlohou bolo chrániť autoritu panovníka (Blasek 2015:37). Túto dualitu vyjadril už Xunzi (荀子), keď vyjadril, že vládca

pomocou *li* 礼 je určená pre vyššie postavených, kým prostému ľudu je potrebné vládnuť pomocou zákonov *fa* 法 (“上以法取焉，而下以礼节用之” *Shang yi fa qu yan, er xia yi li jie yong zhi*. Xunzi, kapitola *Fuguo* 富国).

Za dynastie Qin sa legistický systém zákonov ukázal byť príliš rigidným a čoraz viac komplikovanejším v súvislosti s neustálym nárastom počtu zákonov. Preto nastal v nasledujúcom období od dynastie Han príklon ku konfuciánskej ideológii, pričom niektoré prvky legistického učenia zostali zachované – hlavne ústredná pozícia trestného práva, byrokratická štruktúra štátu a iné.

Následne v priebehu vlády ďalších dynastií zostával legálny systém v základe nezmenený. Zákony *lü* 律 zostávali viac-menej konštantné, pričom sa podľa potreby obnovovali a dopĺňali vydávaním cisárskych ediktov. Tie mali vyššiu platnosť než všeobecné zákony. Mohol ich vydávať buď samotný panovník, alebo jeho ministri. Tieto edikty boli autoritatívne, ale neboli právne záväzné (Peerenboom 2002:36). Na druhej strane aj v tradičnej čínskej kultúre existovalo aspoň do istej miery formálne povedomie o rovnosti pred zákonom. O tom vypovedá všeobecne známa maxima „keď cisár prestúpi zákon, bude potrestaný rovnako ako bežný občan“ (*tianzi fan fa, shumin tong zui* 天子犯法，庶民同罪 [Mei Ju-Ao 1932:868]). Aj napriek tomu, že táto maxima nemusela odrážať skutočnú prax, teoreticky sa mal na všetkých ostatných ľuďoch bez ohľadu na hodnosť zákon vzťahovať rovnako. Navyše, aj systém kriminálneho práva bol prepracovaný, centralizovaný a uniformný, spolu so systémom odvolaní. Vytváral teda v ľuďoch rešpekt a poslušnosť voči zákonu.

V praxi sa teda miešali prvky konfuciánskeho aj legalistického vplyvu. Znamenalo to, že na jednej strane bolo bežnou praxou mučenie, ale na druhej strane aj súdne procesy. Tie sa končili rozhodnutím, ktoré sa odvolávalo na konkrétny zákon. Existovalo viacero možností odvolania – na vyšší súd, na inšpektorov i na panovníka. Boli dokonca obdobia, kedy panovník kontroloval všetky vydané rozsudky smrti (Blasek 2015:39). Legalistické prvky sa prejavovali v právnom systéme tak, že zákony mali povahu trestov, a obmedzovali svojvôľu úradníkov. Legalisti totiž presadzovali snahu o rovné tresty, teda nezávislosť výšky trestu od sociálneho postavenia vinníka.

Konfuciánstvo zasa kládlo dôraz na rodinné vzťahy a synovskú oddanosť, ktoré sa pri vynášaní rozsudku zohľadňovali. Nadalej pretrvával elitársky charakter v trestnom práve – tresty sa líšili v závislosti od spoločenského postavenia vinníka (Peerenboom 2002:36). Podľa konfuciánskej ideológie mali ľudia byť poslušní voči vládnym úradníkom, pretože práve tí poznali, čo je v ich najlepšom záujme a v záujme celej spoločnosti. Táto ideológia umožňovala zjednotiť krajinu okolo

osoby panovníka s neobmedzenou mocou. Namiesto spoliehania sa na abstraktný právny systém záviselo fungovanie spoločenského zriadenia na kvalite konkrétnych, dôkladne vybraných úradníkov.

To znamená, že v tradičnej Číne existovala kombinácia formálneho legálneho systému, ktorý bol doplňovaný neformálnymi zákonmi, hlavne konfuciánskymi morálnymi zásadami. Aj v dôsledku obmedzeného rozpočtu vyhradeného na súdnictvo sa často pristupovalo k neformálnym riešeniam konfliktov, pričom pri rozsudzovaní pôsobili lokálne authority, alebo konflikt vyriešili samotné dve strany. Súdny proces bol totiž vnímaný negatívne, ako neúčinná záležitosť, a k súdu sa pristupovalo len ako k poslednej možnosti v prípade nutnosti. Pomerne častým javom boli neformálne mimosúdne dohody (Peerenboom 2002:38).

V praxi ale na poli správneho usporiadania štátu a trestného poriadku nejstvoval rozdiel medzi súdnictvom a štátom. Moc panovníka bola prakticky neobmedzená, a jednotlivec nemal žiadne ochranné prostriedky proti moci štátu. Školy legalizmu a konfucianizmu však pomohli vytvoriť základný slovník a terminológiu pre teoretickú debatu trvajúcu až dodnes – s výhradou, že samotné termíny vrátane ich obsahu sa neviažu k dnes relevantným pojmom ako je demokracia, obmedzenie moci a podobne (Jenco 2010:182).

2.2 Vláda zákona v modernej Číne

S príchodom novoveku sa termín vláda zákona („rule of law“) objavil v západnej politickej vede, a preto je nutné tento koncept vnímať aj v modernej Číne bezprostredne po jeho objavení z tohto hľadiska. Jedným z prvých Číňanov, ktorý toto slovné spojenie použil už v novom kontexte, bol Liang Qichao (梁启超). Liang Qichao sa častokrát vzťahoval k myšlienkam legizmu, ktorý vyzdvihoval, ako napísal aj po návšteve USA v roku 1903. Vtedy vyjadril túžbu, aby aj Čína opäť mala niekoho, ako bol Guanzi (管子), Shang Yang (商鞅), Lykourgous či Cromwell, ktorí by vládli krajine prísne a neľútostne:

吾惟祝祷讴思 我国得如管子、商君、来喀瓦士、克林威尔其人者生于今日，雷厉风行，以铁以火，陶冶锻炼 吾国民。(Ebrey 1993:42)

Prajem si len to, aby sa aj dnes v Číne zrodili ľudia ako Guanzi, Shang Yang, Lykourgous alebo Cromwell, ktorí by burácaním hromu a vetra, železom a ohňom, neľútostne zocelili čínsky ľud.

Až v októbri 1910 publikoval v Japonsku vo vlastnom periodiku Vhodná kritika (*Qingyi bao* 清議報) esej, v ktorej sa vyjadril, že všetci občania v štáte sú si rovní, a ako oni, tak ani

vládcovia krajiny nemôžu porušiť najvyšší zákon – ústavu. Termín *fazhi* 法治 definoval nasledovne:

法治其实是人依法而治。(Chen Youngjun 2008:208)
Vláda zákona znamená vládnuť krajine na základe zákona.

Tento koncept navyše kládol do súvislosti s vytvorením ústavy a s ľudskými právami. Jednalo sa teda o „rule of law“ v západnom ponímaní. Rovnako v práci O obnove ľudu (*Xinmin shuo* 新民說, v kapitole Pojednanie o slobode, *Lun ziyou* 論自由) píše, že v krajine s vládou zákona má každý občan svoje práva. V takýchto krajinách sa vládne na základe zákona, a to považuje za jediný vhodný spôsob vlády modernej doby :

所谓“以法治国”，就是“一国之人各有权，一国之人之权各有限之谓也。今世立宪之国家，学者称为法治国。法治国者，谓以法为治之国也。法治主义是今日救时唯一之主义。”
(Liang Qichao 1902)

Takzvané „vládnuť krajiny na základe zákona“ znamená, že všetci občania krajiny majú svoje práva, a všetky práva všetkých občanov má svoj vymedzený význam. Súčasné štáty, ktoré ustanovili ústavu, sú učencami nazývané štáty s vládou zákona [právne štáty]. Štát s vládou zákona je taký, v ktorom sa krajine vládne pomocou zákona. Koncept vlády zákona je v dnešnej dobe jediným [správnym] konceptom.

Na prvý pohľad sa zdá, že Liang Qichao sa pokúšal spojiť dve rozličné varianty pojmu *fazhi* 法治. Podľa neho v legistickej formulácii vládnutia chýbal demokratický prvok, a osobná sloboda človeka. Preto mal v úmysle spojiť myšlienku vlády zákonom s garantovaním ľudských práv, a tak skombinovať legistické politické učenie s konfuciánskym.

Snahou Liang Qichaa a ďalších reformátorov v tomto období bolo obmedziť moc panovníka, a darovať viac práv jednotlivcovi. V popredí ale stála myšlienka sebaopisovania krajiny. Preto aj práva prisudzované ľuďom mali podporiť ich iniciatívu, aby tak svojím konaním prispeli k pozdvihnutiu štátu. Preto sa tieto práva považovali za práva dané štátom, neboli to základné ľudské práva v dnešnom ponímaní (Peerenboom 2002:43). Je tiež nutné podotknúť, že pri diskusii o právach jednotlivcov sa v prvom rade mysleli práva kultivovanej elity, teda vrstvy dostatočne spôsobilej na to, aby participovala na vládnutí (Jenco 2010:116).

Vláda zákona v období konca cisárstva teda odkazuje k vnímaniu, že inštitúcie, a nie talentovaní ľudia, dokážu najlepšie ovplyvniť politický poriadok v krajine. Bola to reakcia na negatívnu skúsenosť s cisárstvom, v ktorom sa zdôrazňovala individuálna vláda charizmatičkých jedincov. Zákon je v tomto prípade teda chápaný v širšom zmysle, ako určitý spoločenský a politický štandard, norma, a nie ako pozitívny zákon (Jenco 2010:252).

V roku 1908 došlo k vytvoreniu návrhu prvej ústavy, ktorá bola inšpirovaná ústavami Nemecka a Japonska z obdobia Meidži. Táto ústava ale v prvom rade potvrdzovala zvrchované postavenie cisárskeho dvora a jeho kontrolu nad štátnou mocou, nemožno teda hovoriť o vláde zákona. Pokusom o vytvorenie ústavy však započala právna reforma ako súčasť novej politiky (*xinzheng* 新政) (Xu Xiaoqun 2007:230). Ako ďalší bol vytvorený návrh občianskeho zákonníka podľa západného vzoru (*Da Qing minshi caoan* 大清民事草案), avšak nestihol už vstúpiť do platnosti. Snahy o konštitučnú monarchiu boli ukončené s pádom cisárstva v roku 1912.

Zásadným sa však javil byť problém, ako inkorporovať do spoločenského povedomia myšlienku o vláde ľudu práve v krajine, kde takéto povedomie nikdy neexistovalo, ani nehovoriac o demokracii. Preto bezprostredne po páde cisárstva nastalo obdobie, v ktorom sa väčšmi zdôrazňovali osobnostné kvality charizmatických vodcov, namiesto zdôrazňovania právnych inštitúcií. Účelom bola snaha o zabezpečenie sociálnej stability. Bolo to hlavne kvôli tomu, že v čínskych podmienkach neexistovala tradícia parlamentu podobného ako v západných krajinách, a snahy o vytvorenie funkčného parlamentu zlyhávali práve na skutočnosti, že jednotliví jeho členovia neprejavovali vôľu samostatne vyjadriť svoj názor, v snahe o tradičné kolektívne rozhodovanie.

Frank Goodnow, politický poradca Yuan Shikaia, zastával názor, že v čínskej histórii ľudia nemali možnosť participovať na vláde, a nepoznali myšlienky parlamentarizmu. Samotné vytvorenie právnych inštitúcií teda za daných podmienok nie je dostatočným spôsobom na vytvorenie fungujúceho konštitučného režimu. Preto sa ako vhodná alternatíva javila vláda človeka, *renzhi* 人治, čo odrážalo aj Yuan Shikaiovo motto – „Základom je cnosť, a zákon je iba nástrojom“ (*daode wei ji, falü wei yong* 道德为体, 法律为用 [Jenco 2010:107]).

Po ustanovení čínskej republiky sa aj Liang Qichao priklonil ku vláde človeka namiesto vlády zákona³, pretože jeho pozornosť bola upriamená primárne na morálnu reformu. Podľa neho ustanovené inštitúcie neboli schopné vytvoriť stabilnú formu konštitučného režimu – ako sa ukázalo po zvrhnutí cisárstva, kedy náhle v krajine chýbalo dostatočne stabilné centrum, z ktorého by mohli vychádzať potrebné reformy. Podobne aj Wu Guanyin (吴冠英), Liang Qichaov spolupracovník, obhajoval dôležitosť kultivovania výnimočných jednotlivcov, tzv. *renwu* 人物, ktorí by rozhodovali za svoju komunitu. Nepopieral tým existenciu ani dôležitosť vlády, inštitúcií a zákonov, ktoré môžu krajinu posunúť k prosperite, ale ich efektívnosť môže byť podľa neho zaručená práve vplyvom týchto výnimočných jednotlivcov. Zároveň sa tým však ani neposúva k extrému moci

3 Jenco ale používa termín „vláda ľuďmi“ (rule by persons)

koncentrovanej v rukách jednotlivca.

Nápodobne Du Yaquan (杜亚泉) vo svojej eseji Individuálna Reforma (*geren zhi gaige* 个人之改革), publikovanej v roku 1914, uvádza, že správanie skupiny vždy závisí od jednotlivcov, a preto reforma spoločnosti musí začať reformovaním jednotlivcov (*geren* 个人). Odmieta tým úlohu inštitúcií, ktoré v porovnaní s morálnymi kvalitami človeka chápe ako dichotómiu.

V intelektuálnych kruhoch sa teda počiatkom republikánskeho obdobia sformovali dva hlavné prúdy názorov. Časť intelektuálov považovala Číňanov za neschopných vládnuť samých sebe, a to pod vplyvom udalostí bezprostredne po páde cisárstva. Naproti nim stáli intelektuáli presadzujúci myšlienku neosobnej vlády zákona. Tieto dva prúdy však neboli v ostrej opozícii, naopak, jednalo sa o riešenie komplexných vzťahov ľudí a zákona, a osobnostnej a legálnej autority. Táto diskusia nemala za cieľ stanovenie typu režimu vhodného pre Čínu a jeho charakteristiku, ale sústredila sa viac na politicky relevantnú činnosť a jej atribúty z hľadiska postavenia človeka a zákona. Aj samotný Liang Qichao postupne dospel k názoru, že akákoľvek forma vlády, či už demokracia alebo iná, nezmení povahu samotnej spoločnosti (Liang Qichao 1915:242). Je možné vidieť, že dnes prvoradý problém, kto vládne a vykonáva politické rozhodnutia, bol v ranom republikánskom období považovaný za rovnako dôležitý ako problematika toho, akým spôsobom sa vládne a akým spôsobom je moc vladára obmedzovaná.

Hoci boli Liang Qichaove formulácie teórie vlády zákona nekompletné a nekonzistentné, prispeli k vytvoreniu diskusie v Číne na túto tému. Ako jej rámec poslúžili západné politické koncepty a pojmy, ktoré boli do Číny prebraté z Japonska. Ťažko posúdiť, či samotný pojem „rule of law“ získal Liang Qichao z Japonska alebo počas svojich ciest na západe. Každopádne už za reforiem Meidži bol v japonskej ústave ukotvený princíp vládnutia na základe zákona, ktorý bol ale prebratý z nemeckého pojmu *Rechtstaat* (možno ho doslovne preložiť ako „právny štát“). Medzi týmto pojmom a anglosaským „rule of law“ existujú značné rozdiely. Kým pod termínom „rule of law“ sa rozumie zákon ako ochrana slobôd a práv jednotlivca, *Rechtsstaat* predstavuje pojem, u ktorého nie je dôležitý obsah zákona – podstatné je to, že všetky administratívne činnosti sú založené na zákone (ide teda o „riadenie, spravovanie na základe zákona“). Aj dodnes sa v japončine častejšie používa termín *Rechtstaat* (v japončine *hochi kokka* 法治国家) než termín „rule of law“ (v japončine *ho no shihai* 法の支配). V japonskom ponímaní teda možno hovoriť o vládne zákonom, tj. rule by law (Noriho Urabe 2014).

PRAKTICKÁ ČASŤ

3. Mao Zedong – vytváranie právneho systému novej republiky

Obdobie maoizmu predstavuje postupný prierez širokého spektra postojov vládnuceho režimu voči zákonu a vláde zákona. Doba bezprostredne po vzniku ČLR (1949-1957) predstavuje nadviazanie na zákonnú tradíciu Čínskej republiky, s formálnou sústavou zákonov a ústavou. Nasledujúce obdobie po Hnutí sto kvetov (*baihua yundong* 百花运动), počas Veľkého skoku (*da yuejin* 大跃进) a Veľkej kultúrnej revolúcie (*wenhua da geming* 文化大革命) v rozmedzí rokov 1957-1974 predstavuje model neformálneho práva, postupného rušenia vládnych inštitúcií a prevahu autority Komunistickej strany pred autoritou štátu. Obdobie po ukončení kultúrnej revolúcie (1975 – 1976) je charakterizované vytvorením novej ústavy a postupným obnovovaním vládnych inštitúcií, ale s naďalej trvajúcou posilnenou úlohou Komunistickej strany.

Celé toto obdobie je úzko prepojené s kultom osobnosti, vývoj politiky kopíruje zmeny v názoroch Mao Zedonga, a celkovo ho možno charakterizovať vyzdvihovaním vlády človeka pred vládou zákona.

3.1 Dôležitosť právneho systému

Mao Zedong už vo svojej prvej eseji z roku 1912 spomína Shang Yanga (商鞅) a vychvaľuje jeho zákony. V tejto eseji sa vyjadruje k dôležitosti zákonov, kedy uvádza, že zákony a príkazy sú nástrojmi na dosiahnutie blahobytu:

法令者，代谋幸福之具也。法令而善，其幸福吾民必多。(Schram 1992:5)

Zákon je nástrojom na dosiahnutie blahobytu, a ak sú zákony správne, potom aj šťastie a blahobyt nášho ľudu sa iste znásobí.

Bezprostredne po založení ČLR ale Mao Zedong odmietal nadviazať na dovtedy platnú čínsku zákonnú tradíciu (ako bola presadzovaná Guomindangom 国民党), a presadzoval zrušenie existujúceho právneho systému. Namiesto toho hlásal vytvorenie nového systému zákonov „na hárkú bieleho papiera“ (Blazek 2015:38).

Ako prvý zákon po roku 1949 vstúpil do platnosti tzv. Súbor šiestich zákonov (*liufa quanshu* 六法全书), ktorý okrem iného v krajine ustanovil direktívny ekonomický model. Vo

februári 1949 bola vydaná direktíva o zrušení šiestich zákonov nacionalistov, a ustanovení právnych princípov v oslobodených oblastiach, ktorú navrhol Wang Ming (王明). V tomto návrhu boli popísané škodlivé vplyvy dovtedajších republikánskych zákonov, oproti ktorým boli vyzdvihnuté výhody a benefity socialistických zákonov, používaných v oslobodených oblastiach. Tento proces súvisel aj so všeobecnými náladami "ničenia starého a ustanovovania nového" (*pojiu lixin 破旧立新*).

Tento proces vyústil vydaním Spoločného programu (*zhongguo renmin zhengzhi xieshang huiyi gongtong gangling 中国人民政治协商会议共同纲领*), ktorý vydalo Čínske ľudové politické poradné zhromaždenie. Tento program bol založený na Maovom vysvetlení princípu Novej demokracie (*xin minzhu zhuyi 新民主主义*). Dôraz bol kladený na spojenie a koncentráciu síl demokratických subjektov v duchu tejto teórie – na rozdiel of konceptu rozdelenia moci typického pre západné politické systémoch (Gao, Zhang, Tian 2015:64).

Text Spoločného programu garantoval taktiež občianske práva, vrátane práva demonštrácií a slobody prejavu. Garantoval taktiež rovnosť národností, rovnosť pohlaví, ale chýba v ňom zmienka rovnosti občanov pred zákonom:

中华人民共和国人民有思想、言论、出版、集会、结社、通讯、人身、居住、迁徙、宗教信仰及示威游行的自由权。(ČLPPZ 1949:čl.5)

Občania Čínskej ľudovej republiky majú právo na slobodu myšlienok, prejavu, publikácií, zhromažďovania, združovania, korešpondenciu, osobnosti, bydliska, zmenu bydliska, náboženského vyznania a sprievodov a demonštrácií.

中华人民共和国废除束缚妇女的封建制度。妇女在政治的、经济的、文化教育的、社会的生活各方面，均有与男子平等的权利。实行男女婚姻自由。(ČLPPZ 1949:čl.6)

Občania Čínskej ľudovej republiky odstránia feudálny systém, ktorý zväzuje ženy. Ženy majú v sfére politickej, ekonomickej, kultúrnej, vzdelávacej, i v sfére spoločenského života, rovnaké práva ako muži. Presadzuje sa sloboda manželstva mužov a žien.

Na druhej strane, tento program sa tvrdo vymedzoval voči kontrarevolucionárom, a to v podobe odobratia ich občianskych práv:

对于一般的反动分子、封建地主、官僚资本家，在解除其武装、消滅其特殊势力后，仍须依法在必要时期内剥夺他们的政治权利。(ČLPPZ 1949:čl.17)

Proti reakčným elementom vo všeobecnosti, proti feudálnym majiteľom pôdy, a proti byrokratickým kapitalistom, hneď ako im budú odobraté zbrane a zrušené ich špeciálne výsady, bude v súlade so zákonom na pevne stanovenú dobu uplatnené **odobranie ich politických práv**.

Týmto článkom je implicitne naznačené, že určité práva občanov (tu menovite politické práva) nie sú prirodzené, a štátnej moci je umožnené ich človeku odňať. Zároveň tým program

popiera rovnosť občanov.

Na základe tohto Spoločného programu boli zrušené dovtedajšie zákony Guomindangu, a v priebehu päťdesiatich rokov boli postupne navrhované nové zákony. Nanovo boli otvorené právnické školy, a začali sa vydávať právnické časopisy. Písaný, formálny zákon sa vplyvom ideológie Sovietskeho zväzu chápal len ako prejav moci vládnucej vrstvy nad ľuďom. Preto bol právny systém po vzniknutí ČĽR vytvorený na základe nariadení, ktoré fungovali v komunistických oblastiach ešte pred vznikom ČĽR, pričom dôraz bol kladený na triedny boj.

Mao Zedong zdôrazňoval dôležitosť vytvorenia fungujúceho legálneho systému, ktorý bude vytvorený podľa vôle ľudu, bude chrániť jeho záujmy, a ktorý bude následne rešpektovaný všetkými:

第六点，法制问题。讲三条：一定要守法，一定要肃反，一定要肯定肃反的成绩。一定要守法，不要破坏革命的法制。法律是上层建筑。我们的法律，是劳动人民自己制定的它是维护革命秩序，保护劳动人民利益，保护社会主义经济基础，保护生产力的。我们要求所有的人都遵守革命法制，并不是只要你民主人士守法。（Mao Zedong 1957. 在省市自治区党委书记会议上的讲话 *Zai sheng shi zizhiqu dangwei shuji huiyi de jianghua* [Rozpravy z konferencie tajomníkov provinčných, mestských stranických výborov, a stranických výborov autonómnych regiónov])

Po šieste, otázka právneho systému. Poviem k tomu tri hlavné body: **je potrebné sa právnym systémom riadiť**, kontrarevolucionári musia byť eliminovaní, a treba potvrdiť výsledky v eliminovaní kontrarevolucionárov.

Zákon je nutné dodržiavať, a nie mariť revolučný právny systém. Zákon je časťou nadstavby. Naše zákony sú vytvárané samotným pracujúcim ľuďom. Existujú na ochranu a udržanie revolučného poriadku, ochranu záujmov pracujúceho ľudu, socialistickej ekonomickej základne a produktívnych síl. Preto sa dodržiavanie revolučného právneho systému vyžaduje od všetkých, nielen od vás, demokratických osobností.

Pri otázke vytvárania zákonov však bola jedným dychom spomínaná aj otázka kontrarevolucionárov. Práve v týchto výnimočných prípadoch Mao odporúča nenechať sa zväzovať zákonom, a proti kontrarevolucionárom postupovať tvrdo:

法制要遵守。按照法律办事，不等于束手束脚。有反不肃，束手束脚，是不对的。要按照法律放手放脚。（Mao Zedong 1957: 在省市自治区党委书记会议上的讲话 *Zai sheng shi zizhiqu dangwei shuji huiyi de jianghua* [Rozpravy z konferencie tajomníkov provinčných, mestských stranických výborov, a stranických výborov autonómnych regiónov])

Právny systém musí byť rešpektovaný. Konat' v súlade so zákonom nerovná sa zviazaným rukám a nohám. Ak sa nájde kontrarevolucionár, a neeliminuje sa, kvôli zviazaným rukám a nohám, nie je to správne. Je potrebné konať podľa zákona s rukami a nohami rozviazanými.

Takáto formulácia však umožňuje pomerne flexibilné zaobchádzanie so zákonom, čo je dané nejasne definovanými termínmi – ako vymedzeniu kontrarevolucionárov, tak aj napríklad

vymedzeniu revolučných elementov (ako sú revolučné politické strany). Označením kontrarevolucionára umožňovali tieto Mao Zedongove výroky zákon obchádzať v prípade potreby, a tým pádom zľahčovali jeho autoritu, čo sa vylučuje s vládou zákona.

Rovnako tak všetky práva a výsady sú síce podľa zákona garantované celému ľudu, ale ako v ústave, tak aj v ostatných zákonoch sa neustále zdôrazňuje dichotómia „ľudu“ a „nepriateľov ľudu“. Na nepriateľov ľudu sa žiadne z týchto práv nevzťahujú. Avšak na základe nejasej formulácie je veľmi jednoduché niekoho označiť za nepriateľa ľudu, a tak ospravedlniť zaobchádzanie s ním mimo medzí zákona:

人民这个概念在不同的国家和各个国家的不同的历史时期，有着不同的内容。... 在现阶段，在建设社会主义的时期，一切赞成、拥护和参加社会主义建设事业的阶级、阶层和社会集团都属于人民的范围；一切反抗社会主义革命和敌视、破坏社会主义建设的社会势力和社会集团，都是人民的敌人。(Mao Zedong 1957: 关于正确处理人民内部矛盾的问题 *Guanyu zhengjie chuli renmin neibu maodun de wenti* [O probléme so správnym zaobchádzaním s rozporními medzi ľuďmi])

Koncept ľudu sa líši svojim obsahom v rôznych krajinách, a v rôznych historických obdobiach v každej krajine. V súčasnej fáze vývoja, teda v období budovania socializmu, v období, kedy všetky triedy, sociálne vrstvy i spoločenské skupiny, **ktoré uznávajú, podporujú a zúčastňujú sa na práci pri budovaní socializmu, patria všetci medzi ľud.** Všetky spoločenské sily a spoločenské skupiny, ktoré odporujú a protestujú proti socialistickej revolúcii, a tí, ktorí nepodporujú a podkopávajú budovanie socializmu, patria medzi nepriateľov ľudu.

人民是什么？在中国，在现阶段，是工人阶级，农民阶级，城市小资产阶级和民族资产阶级这些阶级在工人阶级和共产党的领导之下，团结起来，组成自己的国家，选举自己的政府，向着帝国主义的走狗即地主阶级和官僚资产阶级以及代表这些阶级的国民党反动派及其帮凶们实行专政，实行独裁，压迫这些人，只许他们规规矩矩，不许他们乱说乱动。如要乱说乱动，立即取缔，予以制裁。对于人民内部，则实行民主制度，人民有言论集会结社等项的自由权。选举权，只给人民，不给反动派。这两方面，对人民内部的民主方面和对反动派的专政方面，互相结合起来，就是人民民主专政。(Mao Zedong 1949: 论人民民主专政 *Lun renmin minzhu zhuanzheng* [O demokratickej diktatúre ľudu])

Čo je to ľud? V Číne, v jej súčasnej fáze, sú to triedy robotníkov, roľníkov, malej mestskej buržoázie a národnej buržoázie. Tieto triedy, pod vedením pracujúcej triedy a Komunistickej strany, sa zjednocujú, aby vytvorili svoj vlastný štát, a zvolili si vlastnú vládu. [Tieto triedy] uplatňujú diktatúru nad psami imperializmu – triedou majiteľov pôdy, byrokratickou buržoáziou, a ich reprezentantmi, nad guomindangskými reakcionármi a ich pomocníkmi. Vládnu autokraticky, potláčajú týchto ľudí, a dovoľujú im jedine správať sa slušne, a nie spôsobovať chaos. Ak spôsobujú nepokoj, sú okamžite zastavené a potrestané. V rámci ľudu sa uplatňuje demokratický systém. Ľud disponuje právom slobody prejavu, zhromažďovania, združovania, a ďalšími. **Právo voliť je dané iba ľudu, a nie reakcionárom.** Kombinácia týchto dvoch aspektov, teda aspekt demokracie v rámci ľudu, a aspekt diktatúry voči reakcionárom, sa vzájomne spájajú, a to je ľudovodemokratická diktatúra.

Aj popri hlásaní demokracie a s ňou súvisiaceho demokratického centralizmu Mao Zedong jasne vyjadril, že demokracia sa vzťahuje iba na vyššie spomínaný ľud, a rovnako tak aj politické práva. Na rozdiel od predchádzajúceho úryvku, kde sa hovorí o odobratí tohto práva reakčným

elementom, tu Mao spomína úplnú absenciu tohto práva. Mimo ľudu, v zaobchádzaní s kontrarevolucionármi a vykorisťovateľmi, hovorí o využívaní diktatúry.

人民民主专政有两个方法。对敌人说来是用专政的方法，就是说在必要的时期内，不让他们参与政治活动，强迫他们服从人民政府的法律，强迫他们从事劳动并在劳动中改造他们成为新人。对人民说来则与此相反，不是用强迫的方法，而是用民主的方法，就是说必须让他们参与政治活动，不是强迫他们这样做那样，而是用民主的方法向他们进行教育和说服的工作。(Mao Zedong 1957: 关于正确处理人民内部矛盾的问题 *Guanyu zhengjie chuli renmin neibu maodun de wenti* [O probléme so správnym zaobchádzaním s rozpormi medzi ľuďom])

Ľudovodemokratická diktatúra využíva dva druhy metód. Voči nepriateľom uplatňuje metódu diktatúry. To znamená, že **na nevyhnutne dlhý čas im nedovolí zúčastňovať sa na politických aktivitách**, prinúti ich dodržiavať zákony Ľudovej vlády, podieľať sa na prácach, a prostredníctvom práce sa zmenia na nových ľudí. Voči ľudu je naopak uplatňovaná metóda demokracie, a nie donucovania. Ľudu teda nevyhnutne treba dať možnosť podieľať sa na politických aktivitách, a nenútiť ho robiť to či ono, ale použiť metódu demokracie na vysvetľovanie a vyučovanie.

我们在这方面使用的方法，是民主的即说服的方法，而不是强迫的方法。人民犯了法，也要受处罚，也要坐班房，也有死刑，但这是若干个个别的情形，和对于反动阶级当作一个阶级的专政来说，有原则的区别。对于反动阶级和反动派的人们，在他们的政权被推翻以后，只要他们不造反，不破坏，不捣乱，也给土地，给工作，让他们活下去，让他们在劳动中改造自己，成为新人。他们如果不愿意劳动，人民的国家就要强迫他们劳动。也对他们做宣传教育工作，并且做得很用心，很充分，像我们对俘虏军官们已经做过的那样。这也可以说是“施仁政”吧，但这是我们对于原来是敌对阶级的人们所强迫地施行的，和我们对于革命人民内部的自我教育工作，不能相提并论。这种对于反动阶级的改造工作，只有共产党领导的人民民主专政的国家才能做到。(Mao Zedong 1949: 论人民民主专政 *Lun renmin minzhu zhuanzheng* [O demokratickej diktatúre ľudu])

Táto metóda je teda demokratická, metóda presvedčania ľudu, a nie donucovacia metóda. Ak niekto z radov ľudu prestúpil zákon, aj on musí byť potrestaný, uväznený či odsúdený na trest smrti, ale je to len ojedinelý prípad, a principiálne sa odlišuje od diktatúry, ktorá sa uplatňuje nad triedou reakcionárov.

Čo sa týka príslušníkov triedy reakcionárov, a individuálnych reakcionárov, po tom, ako bude zvrhnutá ich politická moc, jedine ak si nezvolia cestu rebélie, sabotáže a vytvárania chaosu, bude im poskytnutá pôda, práca, a bude im umožnené žiť a prácou sa pretransformovať na nových ľudí. Ak nebudú ochotní pracovať, ľudová republika ich prinúti pracovať. Aj voči nim bude uplatňovaná činnosť propagandy a vyučovania, a bude vykonávaná tak dôkladne, ako medzi zajatými príslušníkmi armády v minulosti. Toto možno tiež nazvať "politikou benevolentnosti", ale je na nás uplatňovaná členmi nepriateľských tried, a nemožno ju spomínať narovne s prácou sebvzdelávania, ktorú vykonávame v radoch revolučných ľudí.

Takéto pretváranie členov reakcionárskych tried môže byť dosiahnuté iba stavom Ľudovej demokratickej diktatúry **pod vedením Komunistickej strany.**

Okrem odobrati práva voliť sa spomína aj odobranie ďalších práv, ako je sloboda prejavu a ďalšia politická participácia. Tým je jasne dané najavo, že na určitú skupinu ľudí sa demokratické práva nevzťahujú, že táto skupina je premenlivá, a o zaradení či vylúčení z nej rozhoduje Komunistická strana. Ako ospravedlňujúci faktor je uvedené, že tento stav pretrváva iba po „nevyhnutne dlhú dobu“, po ktorej tieto práva môžu byť navrátené. Už to ale naznačuje moc vládnuceho režimu rozhodovať o pridelení či nepridelení práv občanovi. Je to konflikt s rovnosťou

pred zákonom, aj s univerzalitou ľudských práv, a teda sa vylučuje s konceptom vlády zákona :

这个专政是干什么的呢？专政的第一个作用，就是压迫国家内部的反动阶级、反动派和反抗社会主义革命的剥削者，压迫那些对于社会主义建设的破坏者，是为了解决国内敌我之间的矛盾。例如逮捕某些反革命分子并且将他们判罪，在一个时期内不给地主阶级分子和官僚资产阶级分子以选举权，不给他们发表言论的自由权利 ... 专政的制度不适用于人民内部。

(Mao Zedong 1957: 关于正确处理人民内部矛盾的问题 *Guanyu zhengjie chuli renmin neibu maodun de wenti* [O probléme so správnym zaobchádzaním s rozpormi medzi ľuďom])

Načo slúži táto diktatúra? Jej prvá funkcia je potláčať v krajine reakčné triedy a elementy, a vykorisťovateľov, ktorí vzdorujú socialistickej revolúcii, potlačiť tých, ktorí sa pokúšajú zničiť naše socialistické budovanie, teda vyriešiť rozpory medzi nami a našimi vnútornými nepriateľmi. To je napríklad zajatie a uväznenie istých kontrarevolucionárov, a **zbavenie práva voliť a slobody prejavu** u bohatých vlastníkov pôdy a byrokratických kapitalistov, na určitý čas. ... Systém diktatúry sa neuplatňuje v rámci ľudu.

人民中间的犯法分子也要受到法律的制裁，但是，这和压迫人民的敌人的专政是有原则区别的。在人民内部是实行民主集中制。我们的宪法规定：中华人民共和国公民有言论、出版、集会、结社、游行、示威、宗教信仰等等自由。我们的宪法又规定：国家机关实行民主集中制，国家机关必须依靠人民群众，国家机关工作人员必须为人民服务。(Mao Zedong 1957: 关于正确处理人民内部矛盾的问题 *Guanyu zhengjie chuli renmin neibu maodun de wenti* [O probléme so správnym zaobchádzaním s rozpormi medzi ľuďom])

Tí spomedzi ľudu, ktorí porušia zákon, budú potrestaní podľa zákona. Je to ale rozdielne, než potlačenie nepriateľov ľudu prostredníctvom diktatúry. Medzi ľuďom sa uplatňuje demokratický centralizmus. Naša ústava stanovuje nasledovné: občania Čínskej ľudovej republiky majú právo na slobodu prejavu, tlače, zhromažďovania, **združovania, manifestovania, demonštrácií**, náboženského vyznania a podobne. Naša ústava tiež zmieňuje nasledovné: orgány štátu uplatňujú metódu demokratického centralizmu, musia sa spoliehať na masy, a ich pracovníci musia slúžiť ľudu.

Na inom mieste zas Mao Zedong zdôrazňuje korektné legálne akcie proti zločinom. Odobratie práv pritom nie je v zákone exaktne kodifikované, aby sa podľa neho dalo v konkrétnych prípadoch riadiť. Jeho vyjadrenia tak nie sú konzistentné:

在我们社会里，也有少数不顾公共利益、蛮不讲理、行凶犯法的人 ... 相反，必须给予必要的法律的制裁。(Mao Zedong 1957: 关于正确处理人民内部矛盾的问题 *Guanyu zhengjie chuli renmin neibu maodun de wenti* [O probléme so správnym zaobchádzaním s rozpormi medzi ľuďom])

V našej spoločnosti existuje aj malá skupina tých, ktorí nedbajú o verejný záujem, ani o zásadné princípy, a vedome prestupujú zákon. ... [Proti nim] je nutné zakročiť **zákonnými metódami**.

3.2 Vláda človeka verzus vláda zákona

Po víťazstve komunizmu v Číne bol teda ústredným problémom v oblasti vzťahu vládnutia a zákona protiklad dvoch politických teórií: vláda človeka (*renzhi* 人治) a vláda zákona (*fazhi* 法治).

Totíž po víťazstve Komunistickej strany bol novovytvorený režim nútený zamestnať množstvo odborníkov v oblasti práva, aby vytvorili nový právny systém, pričom títo právne vzdelaní ľudia sa prikláňali k druhému konceptu. Ich protikladom boli ale nové kádre dosadené na množstvo dôležitých pozícií kvôli ich ideologickej spoľahlivosti, a tí sa jednoznačne prikláňali ku konceptu vlády človeka (Jenco 2010:197). Jadrom tejto predstavy bol tradičný konfuciánsky predpoklad, že morálne výnimočný, schopný človek, dokáže predstavovať vzor pre ostatných svojou charizmou, a riadiť tak ľudí menej morálne spôsobilých. Tento princíp bol predstavovaný ako alternatíva legalistických zákonov a inštitúcií, ktoré donucovacím spôsobom presadzovali panovníkovu svojvôľu. Na druhej strane vláda charismatickej osobnosti, navyše v súlade s doktrínou komunizmu v mene a záujme ľudu, predstavovala lákavejšiu alternatívu. Zákon sa považoval za dôležitý iba v duchu služby proletariátu, a mal byť jednoduchý a prístupný ľuďom. Bolo to spôsobené aj skutočnosťou, že namiesto odborných znalostí (aj v oblasti práva) sa vyzdvihovala straníckosť. Aj vedúce osobnosti strany a štátu boli revolucionári bez právnického vzdelania, a voči právnikom boli často skeptickí. Keďže právnici boli považovaní za súčasť guomindangského systému, novým cieľom bola reforma tejto profesie (Wang Zhenggong v Cai Dingjian 2010:32). Písané zákony boli odsúdené ako zbytočne komplikované a bežnému ľudu nepochopiteľné.

Hoci Mao neustále zdôrazňoval význam zákona a práva, v diskusii na tému konfliktov medzi vládou zákona a vládou človeka zastával druhé stanovisko, tvrdiac, že nemožno sa spoliehať iba na vládu zákona, keďže je nemožné ovládať početné zákony potrebné pri vláde veľkému množstvu ľudí. Namiesto slepeho spoliehania sa na zákon je potrebné spoliehať sa na vlastné odhodlanie. Vládu zákona teda odsudzuje Mao ako príliš nepružnú a nespoľahlivú.

法律这个东西没有也不行，但我们有我们的一套，... 不能靠法治去治多数人，民法、刑法那样多条记得了？... 宪法是我参加制定的，我也记不了，我们基本上不靠那些，主要靠决议、开会。(Fu Hualing, Zhu Guobin 2011:230)

Nie je možné nemať zákon. ... [ale] nie je možné spoliehať sa pri vládnutí ľuďom na zákon. Je vari možné zapamätať si celé občianske či trestné právo? ... Zúčastnil som sa na ustanovení ústavy, a ani tú si nepamätám. V základe sa nespoliehame [na zákony], spoliehame sa na vyhlásenia, a na rozhodnutia na schôdzach.

3.3 Ústavná vláda

Vo vytváraní nového zákona pre čerstvo vzniknutú ČĽR Mao Zedong zdôrazňoval princípy demokracie, s ktorými úzko súvisel proklamovaný konštitucionalizmus. Podľa vyjadrenia Mao Zedonga ústavná vláda jednoducho znamenala demokratickú vládu. Zameral sa teda na funkčný

aspekt konštitucionalizmu. Podľa neho musela spoločnosť prejsť revolúciou, ustanoviť demokraciu, a až následne vytvoriť ústavu.

Nejednalo sa však o demokraciu ako v západných krajinách. Mao sa vymedzil ako voči liberálnej demokracii západného typu, tak aj proti diktatúre proletariátu sovietskeho typu. Jeho víziou bolo vytvorenie nového typu vlády, vhodného pre momentálne podmienky v Číne, „zjednotenú diktatúru všetkých revolučných tried“, teda istý druh pan-demokracie, kde sú vo vláde spojené rôzne sociálne triedy (Gao, Zhang, Tian 2015:65).

宪政是什么呢？就是民主的政治... 但是我们现在要的民主政治，是什么民主政治呢？是新民主主义的政治，是新民主主义的宪政。它不是旧的、过了时的、欧美式的、资产阶级专政的所谓民主政治；同时，也还不是苏联式的、无产阶级专政的民主政治。(Mao Zedong 1940: 新民主主义的宪政 *Xin minzhu zhuyi de xianzheng* [O ústavnej vláde Novej demokracie])

Čo je ústavná vláda? Je to demokratická vláda. Ale aká je vlastne demokratická vláda, ktorú teraz chceme? Je to vláda Novej demokracie, je to ústavná vláda Novej demokracie. Nie je to takzvaná demokracia, ktorá je stará, prekonaná, demokracia euro-amerického typu, ktorá je vlastne buržoáznou diktatúrou. Ale zároveň to nie je ani sovietsky typ demokracie, ktorá je diktatúrou proletariátu. (O ústavnej vláde Novej demokracie)

社会主义的民主怎么样呢？这自然是很好的，全世界将来都要实行社会主义的民主。但是这种民主，在现在的中国，还行不通，因此我们也只得暂时不要它。到了将来，有了一定的条件之后，才能实行社会主义的民主。现在，我们中国需要的民主政治，既非旧式的民主，又还非社会主义的民主，而是合乎现在中国国情的新民主主义。目前准备实行的宪政，应该是新民主主义的宪政。(Mao Zedong 1940: 新民主主义的宪政 *Xin minzhu zhuyi de xianzheng* [O ústavnej vláde Novej demokracie])

A ako je to teda so socialistickou demokraciou? Je prirodzene dobrá, a napokon na celom svete prevládne. **Ale tento druh demokracie je v súčasnej Číne nemožné aplikovať, a preto sa bez nej dočasne musíme zaobísť.** V budúcnosti, až keď budú splnené určité podmienky, bude možné mať socialistickú demokraciu. Teraz potrebujeme v Číne nie demokraciu starého typu, nie socialistickú demokraciu, ale **Novú demokraciu, hodiacu sa do podmienok súčasnej Číny.** Treba teda pripravovať a presadzovať ústavnú vládu, ktorou je ústavná vláda Novej demokracie.

Tento demokratický štát nového typu sa podľa Maa vyznačuje tým, že sa v ňom nejedná o diktatúru jednej strany, ale o spoločnú vládu „revolučných tried“, ktoré sú reprezentované ako Komunistickou stranou, tak aj ostatnými revolučnými stranami (pravdaže, za predpokladu, že inštitúcie štátu sú pod vedením Komunistickej strany). Tak bude dosiahnuté, aby vládu neuzurpovali len buržoázne triedy. Z vlády sú teda vylúčení len „zradcovia a reakcionári“, a to práve v záujme toho, aby svojou podvratnou činnosťou nemohli štát ohroziť:

什么是新民主主义的宪政呢？就是几个革命阶级联合起来对于汉奸反动派的专政。从前有人说过一句话，说是“有饭大家吃”。我想这可以比喻新民主主义。既然有饭大家吃，就不能由一党一派一阶级来专政。讲得最好的是孙中山先生在《中国国民党第一次全国代表大会宣言》里的话。那个宣言说：“近世各国所谓民权制度，往往为资产阶级所专有，适成为压迫平民之工具。若国民党之民权主义，则为一般平民所共有，非少数人所得而私也。(Mao

Zedong 1940: 新民主主义的宪政 *Xin minzhu zhuyi de xianzheng* [O ústavnej vláde Novej demokracie])

A čo je ústavná vláda Novej demokracie? Je to spojená diktatúra viacerých revolučných tried proti zradcom a reakčným elementom. Ktosi raz povedal, „ak je k dispozícii jedlo, nech sa najedia všetci“. Myslím, že to možno prirovnať k Novej demokracii. Tak, ako keď sa majú všetci rozdeliť o jedlo, ktoré je k dispozícii, tak rovnako **ani jedna strana, klika či trieda nemá vládnuť diktátorsky**. Najlepšie o tom hovoril doktor Sunjatsen v „Manifeste prvého národného kongresu Guomindangu“. Hovorí sa v ňom: „Takzvaný demokratický systém v moderných štátoch sa postupne stáva monopolom buržoázie, a nástrojom na utlačanie obyčajného ľudu. Ale princíp demokracie v Guomindangu však znamená spoločný majetok obyčajného ľudu, a nie súkromný majetok niekoľkých.

Tento princíp teda popiera vládu jedinej strany, a umožňuje pluralitu vládnych subjektov, ba priam k nej nabáda. Pri takejto spoločnej vláde revolučných strán Mao Zedong spomína aj princíp vzájomného dohľadu – nielen Komunistickej strany nad ostatnými stranami, ale aj naopak:

所谓互相监督，当然不是单方面的，共产党可以监督民主党派，民主党派也可以监督共产党为什么要让民主党派监督共产党呢？这是因为一个党同一个人一样，耳边很需要听到不同的声音。(Mao Zedong 1957: 关于正确处理人民内部矛盾的问题 *Guanyu zhengjie chuli renmin neibu maodun de wenti* [O probléme so správnym zaobchádzaním s rozpormi medzi ľuďmi])

Takzvaný vzájomný dohľad samozrejme nie je len jednostrannou záležitosťou. Komunistická strana môže dohliadať na skupinu demokratických strán, a rovnako aj **skupina demokratických strán môže dohliadať na Komunistickú stranu**. Prečo môžu demokratické strany dohliadať na Komunistickú stranu? Pretože strana je rovnaká ako človek – **potrebuje zo strán počuť nerovnaké hlasy**.

Zdôrazňovaná je pluralita zastúpenia z hľadiska pohlaví, majetku i vzdelania, taktiež pluralizmus politických strán. Pluralita teda predstavuje hlasy z rôznych oblastí spoločnosti. Následne sa výslovne zamieta teória jediného správneho názoru, a podporuje sa vyjadrenie pluralitných názorov:

中国现在可以采取全国人民代表大会、省人民代表大会、县人民代表大会、区人民代表大会直到乡人民代表大会的系统，并由各级代表大会选举政府。但必须实行无男女、信仰、财产教育等差别的真正普遍平等的选举制，才能适合于各革命阶级在国家中的地位，适合于表现民意和指挥革命斗争。(Mao Zedong 1940: 新民主主义论 *Xin minzhu zhuyi lun* [O Novej demokracii])

Čína teraz môže uplatniť systém ľudových zhromaždení, od celoštátnej úrovne, až po dedinskú úroveň, pričom na každej úrovni budú zvolené vládne orgány. Ale tento systém skutočne univerzálneho a rovného zastúpenia nesmie byť závislý od pohlavia, vierovyznania, majetku či vzdelania. Až potom môže zodpovedať postaveniu všetkých revolučných tried v štáte, bude vhodný pre vyjadrenie vôle ľudu, a vedenie smerovanie revolučných bojov.

“一个主义”也不通。在阶级存在的条件之下，有多少阶级就有多少主义，甚至一个阶级的各集团中还各有各的主义。(Mao Zedong 1940: 新民主主义论 *Xin minzhu zhuyi lun* [O Novej demokracii])

Teória „jednej doktríny“ je tiež mylná. V situácii existencie viacerých spoločenských tried, **existuje toľko doktrín, koľko je tried, a dokonca i rôzne skupiny jednej triedy môžu mať rôzne názory**.

3.4 Vytvorenie novej ústavy v roku 1954

V súvislosti s proklamovaním demokracie a ústavnosti bola v roku 1954 vytvorená nová ústava, ktorá bola podobná sovietskej ústave z roku 1935. Vznik novej ústavy úzko súvisel s voľbou Všečínskeho zhromaždenia ľudových zástupcov. Na vznik ústavy dohliadal Liu Shaoqi (刘少奇), a na jej formulácii sa podieľali okrem Mao Zedonga aj Chen Boda (陈伯达), Hu Qiaomu (胡乔木) a Tian Jiaying (田家英) (Gao, Zhang, Tian 2015:84).

Vytvorenie novej ústavy predstavovalo v procese vytvárania nového právneho systému zásadný krok. Mao Zedong odkazoval na úzky vzťah budovania demokracie a existencie ústavy, v ktorom ústava môže slúžiť ako vzor pre ďalšie budovanie demokracie v krajine. Ústava samostatná však nepredstavuje záruku pravej demokracie, ako Mao uvádza vymenovaním západných štátov, v ktorých podľa neho ústava len podporuje buržoáznu vládu. Aj v porovnaní s historickými ústavami v Číne predstavuje podľa Mao táto ústava prvú skutočne demokratickú ústavu:

世界上历来的宪政，不论是英国、法国、美国，或者是苏联，都是在革命成功有了民主事实之后，颁布一个根本大法，去承认它，这就是宪法。中国则不然。中国是革命尚未成功，国内除我们边区等地而外，尚无民主政治的事实。中国现在的事实是半殖民地半封建的政治，即使颁布一种好宪法，也必然被封建势力所阻挠，被顽固分子所障碍，要想顺畅实行，是不可能的。所以现在的宪政运动是争取尚未取得的民主，不是承认已经民主化的事实。这是一个大斗争，决不是一件轻松容易的事。(Mao Zedong 1940: 新民主主义的宪政 *Xin minzhu zhuyi de xianzheng* [O ústavnej vláde Novej demokracie])

Doterajšie ústavné vlády po celom svete, či už Británia, Francúzsko, Spojené Štáty či Sovietsky Zväz, všetky vznikli po tom, ako po úspešnej revolúcii bola ustanovená demokracia, a následne bol prijatý základný zákon, teda ústava. V Číne tomu ale tak nie je. V Číne ešte revolúcia neslávila úspech, a v krajine, s výnimkou jej pohraničných regiónov, panuje nedemokratická vláda. Čína je momentálne pod semikoloniálnou a semifeudálnou vládou, a aj ak by sa presadila dobrá ústava, zaiste by ju brzdili feudálne sily a spiatočníci, takže by nebolo možné ju bez problémov implementovať. Súčasné ústavné hnutie sa musí snažiť o demokraciu, ktorá ešte nebola nastolená, a nie potvrdzovať demokraciu, ktorá sa už stala skutočnosťou. Je to veľký boj, nie jednoduchá záležitosť.

宪法，中国已有过了，曹锟不是颁布过宪法吗？但是民主自由在何处呢？大总统，那就更多...，但是他们和专制皇帝有什么分别呢？他们的宪法也好，总统也好，都是假东西。像现在的英、法、美等国，所谓宪政，所谓民主政治，实际上都是吃人政治。这样的情形，在中美洲、南美洲，我们也可以看到，许多国家都挂起了共和国的招牌，实际上却是一点民主也没有。(Mao Zedong 1940: 新民主主义的宪政 *Xin minzhu zhuyi de xianzheng* [O ústavnej vláde Novej demokracie])

Čína už mala ústavu. Vari ju Zao Gun nevyhlásil? Ale kde bola demokracia a sloboda? Pokiaľ ide o prezidentov, už ich niekoľko bolo ... ale v čom sa líšili od despotických cisárov? Aj ich ústava bola dobrá, aj prezidentí boli dobrí, a predsa to všetko bolo falošné. V súčasných krajinách s takzvanou ústavnou vládou, ako je Británia, Francúzsko či Spojené štáty, ide v skutočnosti o vládu pozerajúcu ľudí. To platí aj o strednej a južnej Amerike, kde mnoho krajín naznačuje existenciu republiky, ale v

skutočnosti tam niet ani kúska demokracie.

Ústava predstavuje hlavne vzorovú morálnu autoritu, ako ukazovateľ ďalšieho smerovania krajiny. Nepropaguje sa teda len jej význam ako najvyššieho zákona, ale ako súbor všeobecných predpisov potrebných pre ďalší rozvoj krajiny, a pre zmobilizovanie ľudu:

我们的宪法草案公布以后，将会得到全国人民的一致拥护，提高全国人民的积极性。一个团体要有一个章程，一个国家也要有一个章程，宪法就是一个总章程，是根本大法。用宪法这样一个根本大法的形式，把人民民主和社会主义原则固定下来，使全国人民有一条清楚的轨道，使全国人民感到有一条清楚的明确的和正确的道路可走，就可以提高全国人民的积极性 (Mao Zedong 1954: 关于中华人民共和国宪法草案 *Guanyu zhonghua renmin gongheguo xianfa zaoan* [O návrhu ústavy Čínskej ľudovej republiky])

Po publikovaní získa naša ústava jednotnú podporu celého ľudu a zvýši ich entuziazmus. Organizácia musí mať pravidlá, a aj štát ich musí mať. Ústava je súborom všeobecných pravidiel a základným zákonom. Ustanovenie princípov demokracie a socializmu vo forme základného zákona, vo forme ústavy, ukáže všetkým ľuďom jasný kurz vpred, takže budú mať jasnú, definitívnu a správnu cestu, ktorú budú môcť nasledovať, a to zvýši ich entuziazmus.

Oproti Spoločnému programu z roku 1949, kde sa vyslovene zdôrazňoval konštitucionalizmus, v samotnom texte ústavy z roku 1954 nastal príklon k socializmu. ČLR prevzala sovietsky model ekonomického rozvoja, nastal príklon k byrokratizácii, a orientácia späť smerom k formálnym zákonom (Leng 1977:2). S tým súviselo aj vytvorenie novej ústavy, a v nej zakotvené občianske práva.

V Ústave z roku 1954 bola ukotvená nezávislá pozícia justície, a rovnosť občanov pred zákonom. Ústava zahŕňala aj listinu práv – obsahovala 19 článkov garantujúcich občianske práva. Tieto práva boli interpretované ako náprava nespravodlivého útlaku ľudu pred vznikom ČLR.

共产主义的全部民主革命政纲中有彻底实现人民权力、八小时工作制和彻底的土地革命纲领三民主义则没有这些部分。... 新民主主义的政治，实质上就是授权给农民。(Mao Zedong 1940: 新民主主义论 *Xin minzhu zhuyi lun* [O Novej demokracii])

Program pre vykonanie komunistickej demokratickej revolúcie zahŕňa kompletne ľudské práva, osemhodinový pracovný čas, a princípy revolučného prerozdelenia pôdy, kým Tri ľudové princípy ich nezahŕňajú. ... Politika novej demokracie v princípe znamená dať roľníkom ich práva.

Avšak podľa vyjadrenia Mao Zedonga bolo potrebné opäť brať do úvahy momentálnu situáciu krajiny. Zatiaľ čo v rôznych iných ohľadoch boli presadzované radikálne kroky, v oblasti rozdelenia moci a konkrétnych občianskych práv bol naopak zdôrazňovaný postupný proces. Aj ústava v tomto zmysle nepredstavovala nemenný zákon, ale naopak, zákon, ktorý stanovuje ciele na najbližší čas, a so zmenou hospodárskej situácie sa zmení. Práve hospodárstvu a ekonomike bola pripisovaná vyššia dôležitosť než občianskym právam – tie mali nasledovať až v ďalšej fáze

rozvoja:

现在能实行的我们就写，不能实行的就不写。比如公民权利的物质保证，将来生产发展了，比现在一定扩大，但我们现在写的还是“逐步扩大”。这也是灵活性。(Mao Zedong 1954: 关于中华人民共和国宪法草案 *Guanyu zhonghua renmin gongheguo xianfa zaoan* [O návrhu ústavy Čínskej ľudovej republiky])

Do ústavy zahŕňame to, čo je teraz dosiahnuteľné, a vynecháme to, čo dosiahnuteľné nie je. Napríklad materiálne garantovanie občianskych práv sa v budúcnosti rozšíri, keď sa rozšíri výroba. V ústave je však teraz napísané „postupné rozširovanie“. Aj to znamená flexibilitu, živosť [zákona].

Mao Zedong už pred vznikom ČĽR sám priznával limity týchto občianskych práv, ktoré sú ohraničené práve vedúcou úlohou Komunistickej strany:

所谓有公民权，在政治方面，就是说有自由和民主的权利。但是这个自由是有领导的自由，这个民主是集中指导下的民主，不是无政府状态。(Mao Zedong 1937: 矛盾论 *Maodun lun* [O rozporoch])

Občianskymi právami sa z politického hľadiska myslí právo na slobodu a demokraciu. Ale táto **sloboda je slobodou pod vedením, a táto demokracia je demokraciou pod centralizovaným dozorom**, nie je to anarchia.

Až do roku 1954 a vydania novej ústavy nepredstavovala ústava myšlienku absolútnej zákonnej autority. Od založenia ČĽR v krajine paralelne koexistovali modely formálneho aj neformálneho právneho systému (pričom ten neformálny bol založený na straníckej poslušnosti a masovej participácii). V novej ústave bol badateľný prejav snahy o ustanovenie určitej rovnováhy moci medzi konštitučným a straníckym systémom, avšak po následných nezhodách týchto orgánov na úlohu Komunistickej strany v štáte bola postupne úloha štátnych orgánov čoraz viac znižovaná v prospech strany (Gillespie, Nicholson 2005:48).

Toto obdobie relatívnej zákonnosti bolo ale ukončené Hnutím sto kvetov (*baihua yundong* 百花运动) v roku 1956. Práve vtedy došlo k vystúpeniu právnikov proti dovtedajším zákonom, ktoré označili za príliš vágne a nekonzistentné. Kritika zahŕňala aj miešanie zákona a politiky, a zdôrazňovanie straníckosti oproti odborným znalostiam. Jej jadrom bol verejný dialóg o otázke oddelenia štátu a strany, a kritika zo strany právne vzdelaných učencov. Tí požadovali nezávislosť súdov, a podriadenie Komunistickej strany zákonom, ktoré vydáva Všečínske zhromaždenie ľudových zástupcov. Cieľom malo byť vyjasnenie toho, kto je zodpovedný za vydávanie zákonov, a aká je hierarchia orgánov v štáte. Tieto snahy ale boli následne behom antipravičiarskeho hnutia potlačené (Peerenboom 2002:212).

Výsledkom bol presný opak snáh Hnutia Sto kvetov – posilnenie pozície Komunistickej strany, a postavenie jej politiky a ideológie nad zákon. Došlo k obmedzeniu nezávislosti súdov,

ktoré podliehali duálnemu vedeniu zo strany štátu i strany, a k úplnému zrušeniu ministerstva spravodlivosti a ministerstva dohľadu. To všetko sa dialo pod heslom „politika je dušou zákona“ (*zhengce shi falü de linghun* 政策是法律的灵魂) (Keith 1991:109), ktoré bolo súčasťou antipravičarskeho hnutia. Politika Komunistickej strany teda mohla nahrádzať status zákona. Podporovanie kodifikácie zákona bolo interpretované ako odporovanie Komunistickej strane. Zákon sa mal pružne meniť so zmenou revolučnej situácie, mal byť flexibilný, a nekládol sa dôraz na jeho predvídateľnosť. Prezumpcia neviný a rovnosť pred zákonom sa považovala za zámerné ochraňovanie triednych nepriateľov. Bola kritizovaná aj nezávislosť súdnictva.

Súčasne dochádzalo k postupnému opomínaniu politických práv, a to bez právneho základu. Právne procedúry boli krok po kroku nahradzované politickými hnutiami a kampaňami. Sám Mao Zedong síce hlásal vytvorenie občianskeho či trestného zákonníka, ale nedošlo k praktickej implementácii týchto zákonov (Wang Chengguang v Cai Dingjian 2010:4, pozri aj Cooper 1999:3). Naopak, trestný zákonník bol určený primárne ako nástroj diktatúry proletariátu, ktorý mal v záujme ľudu pomôcť s premožením kontrarevolúcie. Takúto politickú dimenziu obsahoval aj občiansky zákon.

3. 5 Kultúrna revolúcia a zničenie právneho systému

Ďalšie pokusy o znovuvýstavbu vyhovujúceho právneho systému prebehli začiatkom šesťdesiatych rokov. Tie boli ale prerušené s nástupom Kultúrnej revolúcie (*wenhua da geming* 文化大革命) v roku 1966. V tomto duchu boli postupne rušené legálne inštitúcie, a to pod zámenkou zničenia *gong-jian-fa* 公检法 (teda orgánov verejnej bezpečnosti, prokuratúry a justície). Zákon slúžil najmä potrebám Komunistickej strany. Oficiálne písané zákony neboli priamo rušené, ale ustúpili do úzadia, a väčšiu platnosť nadobudli neformálne interné predpisy Komunistickej strany (*zhengce* 政策), ktoré boli prezentované ako zákon, rovnako ako výroky Mao Zedonga.. Na všetkých úrovniach správy boli vydávané takzvané normatívne dokumenty (*guifanxing wenjian* 规范性文件), ktoré mali platnosť zákona. Zákon bol odsudzovaný v prospech masovej línie. Predpisy v rámci strany boli šírené interne, a neboli prístupné verejnosti. Nebolo zriedkavé, že úradníci ignorovali predpisy, ktoré pre nich neboli vyhovujúce. Rovnako súdnictvo bolo podriadené strane, a formálny systém trestov bol uplatňovaný iba proti usvedčeným kontrarevolucionárom (Peerenboom 2002:44).

Neexistovalo nezávislé povolanie právnik, ani obmedzenia, ktoré by limitovali moc štátu. Boli zničené aj posledné zvyšky štátneho právneho aparátu. Zákon teda slúžil výlučne

inštrumentálne, na posilnenie paternalistického štátu. Zdôrazňovaný bol ale model neformálnej moci prostredníctvom politických kampaní, masovej mobilizácie a následného teroru. Táto neformálna moc sa rovnala zákonu Poslušnosť občanov tak bola zaistená internalizáciou sociálnych noriem, nie písanými zákonmi. Tieto sociálne normy boli medzi ľuďmi šírené na princípe vzdelávania a masovej participácie. K formálnym sankciám sa tak uchýľovalo iba v najzávažnejších prípadoch (Leng 1977:2). Zákon teda slúžil štátu, a jeho účelom nebolo chrániť práve jednotlivcov. Vládca – teda Mao Zedong, rovnako ako cisár predchádzajúcich dynastií – mohol zákony svojvoľne vytvárať.

Buržoázne zákony sa vykladali v duchu marxizmu iba ako prostriedok vládnucej triedy používaný na ovládanie ľudu. Snahou bolo pretvoriť zákon na zbraň proletariátu proti ich triednemu nepriateľovi, aby tak bola dosiahnutá diktatúra ľudu. V dokonalej komunistickej spoločnosti by následne zákon nemal byť potrebný. Zákon bol teda chápaný iba inštrumentálne.

4. Deng Xiaoping a reformné obdobie – náprava škôd Kultúrnej revolúcie

4.1 Prijatie novej ústavy v roku 1975 a 1978

Po smrti Mao Zedonga, pozvoľnom odznení Kultúrnej revolúcie v polovici sedemdesiatych rokov, a následne po odsúdení Gangu štyroch (*siren bang* 四人帮) postupne došlo aj k právnym zmenám v štáte, a to až na úrovni ústavy. To všetko sa udialo už za nového vedenia, na čele s Deng Xiaopingom (邓小平).

Už v roku 1975 bola prijatá nová ústava, vzápätí nahradená ďalšou v roku 1978. V oboch prípadoch sa jednalo o ústavy pretrvávajúce v platnosti len krátku dobu. Za nimi nasledovala ústava z roku 1982, ktorá je (s neskoršími zmenami a doplneniami) v platnosti dodnes. Tento jav odráža reflexiu obdobia Kultúrnej revolúcie, keď formálne zákony stratili v praxi svoju vážnosť, alebo boli priamo zrušené, a nahradené neformálnymi straníckymi nariadeniami a masovou líniou. Trvalo neudržateľný stav vyústil v neúspech revolúcie a devastáciu krajiny, ktoré si vynútili obnovenie formálneho právneho systému. Kultúrna revolúcia bola oficiálne odsúdená, a spolu s ňou aj ľavicové tendencie v postoji k zákonu, ktoré boli označené za právny nihilizmus (*falü xuwuzhuyi* 法律虚无主义), prejav patriarchality a feudalizmu (Keith 1991:111).

Jedným z prejavov tejto názorovej zmeny bolo aj prijatie ústavy v roku 1975, sprevádzané postupnou obnovou vládnych orgánov. Postoj k priamemu hodnoteniu úlohy Komunistickej strany

za Kultúrnej revolúcie bol ale opatrný – podľa stranického obežníka predchádzajúceho vytvoreniu novej ústavy v roku 1975 bola táto ústava vytvorená nie preto, že by predchádzajúca obsahovala chyby, ale preto, že podľa Mao Zedongovho plánu mala pôvodná, "provizórna" ústava mať platnosť iba 15 rokov (Gao, Zhang, Tian 2015:93).

Ústava z roku 1975 je silne maoistický, ľavicovo orientovaný dokument, v ktorého formuláciách je často použitý revolučný slovník. Oproti predošlým aj nasledujúcim ústavám je značne stručnejšia. Štátne zriadenie je označené za diktatúru proletariátu (na rozdiel od ľudovodemokratickej republiky):

中华人民共和国是工人阶级领导的以工农联盟为基础的无产阶级专政的社会主义国家。
(VZLZ 1975:čl. 1)

Čínska ľudová republika je socialistickým štátom diktatúry proletariátu, ktorý je vedený pracujúcou triedou, a je založený na aliancii robotníkov a roľníkov.

Svojím vyznením tak ústava ešte stále formálne podporuje Kultúrnu revolúciu, príkladom čoho je napríklad článok 13, v ktorom sú menované takzvané „štyri veľké práva ľudu“ (*sida ziyou* 四大自由). Tie sú výrazným prvkom reflektujúcim špecificky čínske prostredie – ich účelom bolo zapojiť masy do participácie na politických aktivitách:

大鸣、大放、大辩论、大字报，是人民群众创造的社会主义革命的新形式。国家保障人民群众运用这种形式，造成一个又有集中又有民主，又有纪律又有自由，又有统一意志又有个人心情舒畅、生动活泼的政治局面，以利于巩固中国共产党对国家的领导，巩固无产阶级专政
(VZLZ 1975:čl.13)

Nahlas vyslovovať [svoje názory], naplno prejavovať svoju mienku, verejne diskutovať a písať *dazibao* [plagáty písané veľkými znakmi], sú nové formy socialistickej revolúcie, vytvorené ľudovými masami. Štát zabezpečuje masám právo používať tieto formy na vytvorenie politickej situácie, v ktorej existuje ako centralizmus, tak aj demokracia, ako disciplína, tak aj sloboda, ako jednotná vôľa, tak aj uvoľnenie mysle a životná vitalita. Tým pomôžu **konsolidovať Komunistickú stranu Číny vedúcu pozíciu nad štátom**, a konsolidovať diktatúru proletariátu.

Oproti ústave z roku 1954, ktorá obsahovala celkovo devätnásť článkov garantujúcich občianske práva, v nasledujúcej ústave sa ich počet zredukoval na štyri. Vyňaté pritom boli tie práva, ktoré boli považované za buržoázne – medzi ne patrilo napríklad právo na verejný a transparentný súdny proces, ale aj rovnosť občanov pred zákonom (Leng 1977:7). Občianske práva sú garantované iba v súvislosti s podporou Komunistickej strany, ktoré je zároveň chápané ako základné právo:

公民的基本权利和义务是，拥护中国共产党的领导，拥护社会主义制度，服从中华人民共和国宪法和法律。(VZLZ 1975:čl. 26)

Základné práva a povinnosti občanov sú podporovať vedenie Komunistickej strany Číny,

podporovať socialistický systém, a riadiť sa ústavou a zákonmi Čínskej ľudovej republiky.

Zároveň je to jediná ústava, v ktorej je priamo zmienená úloha Komunistickej strany, a prepojenie štátnej a straníckej moci. Ústredný výbor strany podľa ústavy kontroluje armádu. Aj úloha súdnych orgánov bola degradovaná, keďže tie podľa ústavy spadajú pod kontrolu lokálnych politických orgánov. Z ústavy boli navyše celkom odstránené zmienky o ostatných demokratických stranách:

中国共产党是全中国人民的领导核心。工人阶级经过自己的先锋队中国共产党实现对国家的领导。(VZLZ 1975:čl. 2)

Komunistická strana Číny je jadrom vedenia celého čínskeho ľudu. Pracujúca trieda vykonáva vedúcu úlohu prostredníctvom štátu, a to pomocou jej predvoja, Komunistickej strany Číny.

Stranícky charakter tejto ústavy je umocnený tým, že do preambuly ako do ideologickej formatívnej časti ústavy boli inkorporované časti z prejavu Mao Zedonga „O rozporoch“, ktoré okrem iného zdôrazňujú orgánom justície a verejnej bezpečnosti potrebu zohľadňovať triedne hľadisko pri posudzovaní konkrétneho problému.

Táto ešte stále revolučná ústava bola nahradená už v roku 1978 novou verziou ústavy. V duchu postupnej konsolidácie krajiny po Kultúrnej revolúcii nová ústava predstavovala zmiernenie predchádzajúcej ideologickej línie, revolučného triedneho boja, a čiastočný návrat k ústave z roku 1956 (Jones 1985:720). Predstavuje zmes pasáží predchádzajúcich dvoch ústav, pričom oproti predošlej opäť nastoľuje predtým odstránené orgány štátnej správy, ako napríklad prokuratúra (ktorá bola v ústave z roku 1975 celkom vynechaná). Naproti tomu naďalej ponecháva v činnosti revolučné stranícke výbory.

Úlohou prokuratúry podľa novej ústavy je dohliadať na dodržiavanie ústavy a zákonov. Nepopisuje sa však jej nezávislé postavenie:

最高人民检察院对于国务院所属各部门、地方各级国家机关、国家机关工作人员和公民是否遵守宪法和法律，行使检察权。(VZLZ 1978:čl. 43)

Najvyššia ľudová prokuratúra vykonáva prokuratúrnu autoritu, aby zaistila dodržiavanie ústavy a zákona všetkými oddeleniami spadajúcimi pod Štátnu radu, lokálnymi orgánmi štátu na každej úrovni, personálom orgánov štátu a občanmi.

V oblasti ľudských práv a ich rešpektovania sa táto ústava vyznačuje tým, že ponecháva občanom právo na štrajk. Navyše okrem slobody vierovyznania garantuje aj slobodu občanov neveriť v žiadne náboženstvo, a slobodne propagovať ateizmus (článok ústavy 46). Garantovaná je

rovnosť pohlaví (vrátane rovnosti pláce pohlaví), slobodná voľba partnera a slobodné plánovanie rodiny⁴. Tieto práva vzápätí nasleduje povinnosť občanov podporovať Komunistickú stranu. Táto povinnosť je nadradená aj povinnosťou riadiť sa písanou ústavou a zákonmi krajiny:

公民必须拥护中国共产党的领导，拥护社会主义制度，维护祖国的统一和各族的团结，遵守宪法和法律。(VZLZ 1978:čl. 56)

Občania musia podporovať vedúcu úlohu Komunistickej strany Číny, podporovať socialistický systém, chrániť zjednotenie vlasti a jednotu všetkých národností krajiny, a riadiť sa ústavou a zákonom.

4.2 Prevzatie moci Deng Xiaopingom a obnovenie právneho systému

Mnoho úloh štátnych orgánov bolo definovaných iba na papieri bez základu v praxi. Po Kultúrnej revolúcii bola krajina stále rozvrátená, s počtom právnikov v celom štáte dosahujúcim približne dvetisíc osôb (Peerenboom 2002:i). V takomto stave prevzal v roku 1978 moc Deng Xiaoping. Preto sa za prioritu považovalo v prvom rade obnovenie právneho systému a inštitúcií. Pojem právneho systému (*fazhi* 法制), sa teda začal skloňovať nielen v súvislosti s opätovným vybudovaním formálnych inštitúcií, ale aj ako zabezpečenie rešpektovania zákona zo strany vládnuceho režimu, aby sa predišlo katastrofálnym následkom radikálnych rozhodnutí jednotlivcov, akým bola Kultúrna revolúcia.

Vládnucci režim v tom čase prvýkrát priznal svoju omylnosť v súvislosti s Kultúrnou revolúciou. Táto omylnosť bola ale pripisovaná rozhodnutiam jednotlivcov, teda ako individuálne zlyhanie, nejednalo sa o omylnosť Komunistickej strany ako celku. V dôsledku toho Deng Xiaoping nabádal k oprávnenej kritike:

我们这些人不会没有缺点，有缺点要允许人家批评。(Deng Xiaoping 1977: 在中央军委全体会议上的讲话 *Zai zhongyang junwei quanti huiyi shang de jianghua* [Prejav na plenárnej schôdzi Ústrednej armádnej komisie Ústredného výboru Komunistickej strany Číny])

Ľudia ako my nemôžu nemať nedostatky, a v prípade nedostatkov je potrebné dovoliť ľuďom kritiku.

Úlohou takejto kritiky malo byť napraviť nedostatky zo strany vlády (a Komunistickej strany), a to hlavne v rámci zefektívnenia práce. Motív efektivity a výkonnosti vo vláde i strane (ako opak byrokracie) sa vinie celým obdobím Dengovej vlády:

⁴ I napriek zlepšeniu oproti predchádzajúcej ústave je vidieť značný rozdiel medzi teóriou a praxou – okrem nezávislosti súdnictva a prokuratúry napríklad v oblasti slobodného plánovania rodiny, ktorému jasne protirečila reštriktívna rodičovská politika.

我们要广开言路，广开才路，... 让各方面的意见、要求、批评和建议充分反映出来，以利于政府集中正确的意见，及时发现和纠正工作中的缺点、错误，把我们的各项事业推向前进。(Deng Xiaoping 1979: 新时期的统一战线和人民政协的任务 *Xin shiqi de tongyi zhanxian he renmin zhengxie de renwu* [Jednotný front a úlohy Čínskeho ľudového politického poradného zhromaždenia v novom období])

Musíme naplno podporiť slobodné vyjadrovanie názorov, talent v ľuďoch ..., prijať zo všetkých strán názory, požiadavky, kritiku aj návrhy, ktoré podporia vo vláde vytvorenie správneho názoru, pomôžu zo strany vlády odhaliť a napraviť pracovné nedostatky a chyby, a posunúť sa vpred vo všetkých aspektoch našej práce.

Nosnou myšlienkou tejto iniciatívy bolo, že zhromaždením kolektívnych vedomostí a skúseností je možné predísť mnohým chybám, a odstrániť nedostatky v každodennej agende. Ku kritike tak boli vyzvané demokratické strany i masy. Podmienkou však bolo upozorniť na nedostatky zaužívaným spôsobom v rámci hierarchie, do ktorej jednotlivec patrí. Až do vyriešenia problému autoritami sa však jednotlivec musel prispôbiť dovtedajším nariadeniam, v rámci zachovania jednoty. Myšlienka jednoty a demokratického centralizmu bola neustále zdôrazňovaná:

因此，对于我们党来说，更加需要听取来自各个方面包括各民主党派的不同意见，需要接受各个方面的批评和监督，以利于集思广益，取长补短，克服缺点，减少错误。(Deng Xiaoping 1979: 各民主党派和工商联是为社会主义服务的政治力量 *Ge minzhu dangpai he gongshanglian shi wei shehuizhuyi fuwu de zhengzhi lilian* [Všetky demokratické strany a Zväzy priemyslu a obchodu sú politickými silami slúžiacimi socializmu])

Preto existuje v strane ešte väčšia potreba načúvať názorom z každej strany, vrátane rôznych názorov demokratických strán. Je potrebné z ich strany prijať kritiku a dohľad, a tým zhromažďovať vedomosti nás, doplňovať tak vzájomné nedostatky, prekonávať naše nedokonalosti, a znižovať počet omylov.

Okrem priznania existencie nedostatkov v Komunistickej strane, Deng Xiaoping upozornil aj na riziká kultu osobnosti, ako v prípade Mao Zedonga. Namiesto bezhlavého vyzdvihovania kultu osobnosti vyzdvihol racionálne premýšľanie a praktické hľadisko. Aj napriek ideologickému pozadiu predstavovalo pre Denga praktické hľadisko prioritu pri riešení problémov, a zároveň ním uzavrel kapitolu Kultúrnej revolúcie, a začal obdobie opätovnej výstavby efektívneho štátneho (a stranického) systému:

凡是毛泽东同志圈阅的文件都不能动，凡是毛泽东同志做过的、说过的都不能动。这是不是叫高举毛泽东思想的旗帜呢？不是！这样搞下去，要损害毛泽东思想。毛泽东思想的基本点就是实事求是，就是把马列主义的普遍原理同中国革命的具体实践相结合。(Deng Xiaoping 1978: 高举毛泽东思想旗帜，坚持实事求是的原则 *Gaoju Mao Zedong sixiang qizhi, jianchi shishi qishi de yuanze* [Vztýčte prapór Mao Zedongových ideí, a držte sa princípu hľadania pravdy vo faktoch])

Čokoľvek, čo Mao Zedong čítal a schvaľoval, čokoľvek urobil a povedal, je nemenné a správne. To sa vari dá nazvať vztýčeným prapórom Mao Zedongových ideí? Určite nie. Ak to bude pokračovať,

myslenie Mao Zedonga tým bude poškodené. Základný bod Mao Zedongovho myslenia je hľadanie pravdy vo faktoch, a spojenie univerzálnej pravdy marxizmu-leninizmu s konkrétnou praxou čínskej revolúcie.

Deng Xiaoping opakovane poukazoval na problém prílišnej koncentrácie moci v rukách jednotlivca alebo skupiny, ako prekážku praktizovania demokratického centralizmu a socialistickej demokracie:

一是权力不宜过分集中。权力过分集中，妨碍社会主义民主制度和党的民主集中制的实行，妨碍社会主义建设的发展，妨碍集体智慧的发挥，容易造成个人专断，破坏集体领导，也是在新的条件下产生官僚主义的一个重要原因。(Deng Xiaoping 1980: 党和国家领导制度的改革 *Dang he guojia lingdao zhidu de gaige* [O reforme systému vedenia strany a štátu])

V prvom rade, priveľká koncentrácia moci nie je správna. Taká situácia bráni praktizovaniu socialistickej demokracie, a demokratického centralizmu Komunistickej strany, prekáža rozvoju budovania socializmu, a zabraňuje využívaniu kolektívnej múdrosti. Následne môže jednoducho dôjsť ku svojvoľnej individuálnej vláde, zničeniu kolektívneho vedenia, a to je za súčasných podmienok dôležitým dôvodom byrokracie.

V praktickej rovine sa tento prístup prejavil postupným vytváraním (respektíve obnovovaním) zákonov, ktoré začali vstupovať do platnosti už od roku 1976. Naopak, mnohé zo zákonov vzniknutých v rozmedzí rokov 1949 až 1978 bolo následne označených za neplatné. Rovnako došlo k obnovovaniu právnych inštitúcií zrušených v predchádzajúcom období. V roku 1979 bolo napríklad obnovené ministerstvo spravodlivosti, a v roku 1987 bol vydaný zákon, umožňujúci občanom štátu žalovať vládnych úradníkov (Peerenboom 2002:398). Celkovo bolo medzi rokmi 1979 a 2000 prijatých 329 nových zákonov na celoštátnej úrovni, a 6200 zákonov na nižších lokálnych úrovniach (Zhao Suisheng 2006:194).

Rovnako došlo k zrušeniu revolučných výborov, a k prechodu na štandardizovaný systém formálneho práva. Deng Xiaoping neustále zdôrazňoval dôležitosť zákona, a skompletizovania zákonov, v kontraste s predchádzajúcimi skúsenosťami. Uspokojivý právny systém bol podľa neho úzko prepojený s demokraciou:

我们好多年实际上没有法，没有可遵循的东西。这次全国人大开会制定了七个法律。有的实际上部分地修改了我们的宪法，比如取消革命委员会，恢复原来的行政体制。这是建立安定团结政治局面的必要保障。没有安定团结生动活泼的政治局面，搞四个现代化就不行。这次会议以后，要接着制定一系列的法律。我们的民法还没有，要制定；经济方面的很多法律，比如工厂法等等，也要制定。... 民主要坚持下去，法制要坚持下去。这好像两只手，任何一只手削弱都不行。(Deng Xiaoping 1979: 民主和法制两手都不能削弱 *Minzu he fazhi liangshou dou bu neng xueruo* [Demokracia ani právny systém nesmú byť oslabené])

Skutočne sme už mnoho rokov nemali zákony a legálny systém, ktorými by bolo možné sa riadiť. Na tomto zasadnutí Všečínskeho zhromaždenia ľudových zástupcov bolo formulovaných sedem zákonov. Niektoré z nich obsahovali časti, ktoré spôsobili aj zmenu ústavy. Napríklad došlo ku zrušeniu revolučných výborov a obnoveniu pôvodných administratívnych štruktúr. Bolo to

nevyhnutnou podmienkou pre vytvorenie stabilnej, jednotnej a vitálnej politickej situácie. Za iných okolností nie je možné realizovať politiku Štyroch modernizácií. Po tomto zasadnutí bude vytvorený systém zákonov. Nemáme totiž potrebné občianske zákony. Musíme taktiež vytvoriť zákony týkajúce sa ekonomického rozvoja, napríklad tovární. ... **Musíme sa naďalej držať demokracie a právneho systému, pretože sú dvoma rukami – ak je jedna z nich slabá, nie je možné nič vykonať.**

Pri vytváraní nových zákonov sa Deng držal myšlienky, ktorú formuloval už Mao Zedong – že zákon má byť jasný a zrozumiteľný, a má platiť bezvýhradne. Jeho cieľom bolo vytvoriť zákon, ktorý by bol ľuďom dostupný verejne, a ktorý by dokázali pochopiť, aby ho následne mohli dodržiavať:

要讲法制，真正使人人懂得法律，使越来越多的人不仅不犯法，而且能积极维护法律。(Deng Xiaoping 1980: 目前的形势和任务 *Muqian de xingshi he renwu* [Súčasná situácia a ďalšie úlohy])
Je nutné ozrejmiť ľuďom právny systém, tak, aby každý porozumel zákonom, a aby následne čoraz viac ľudí nielenže neprekračovalo zákon, ale mohlo ho aktívne udržiavať.

我们要在全国坚决实行这样一些原则：有法必依，执法必严，违法必究，在法律面前人人平等。(Deng Xiaoping 1980: 目前的形势和任务 *Muqian de xingshi he renwu* [Súčasná situácia a ďalšie úlohy])

V celej krajine je potrebné rezolútne implementovať nasledovné princípy: existujúci zákon je nutné dodržiavať, presadzovanie zákona musí byť striktné, prekročenie zákona je nutné prešetriť, a všetci ľudia si musia byť rovní pred zákonom.

Aj v zložitej situácii chýbajúcich zákonov, a nedostatku kompetentných osôb, ktoré by boli schopné zákony vytvoriť, Deng pripomína, že sa nejedná o neriadený proces. Deng kladie dôraz na dôkladnosť, postupnosť, a autoritu stojacu pri zrode nového právneho systému. Touto autoritou sa myslí Komunistická strana:

我们坚持发展民主和法制，这是我们党的坚定不移的方针。但是 ... 一定要有步骤，有领导。(Deng Xiaoping 1980: 目前的形势和任务 *Muqian de xingshi he renwu* [Súčasná situácia a ďalšie úlohy])

Musíme vytrvať v neustálom rozvoji demokracie a právneho systému, je to neústupnou politikou našej strany. Ale... je potrebné nasledovať správne postupy, pod správnym vedením.

4.3 Vláda zákona a obmedzenie moci

Zásadný názor ohľadne právneho systému Deng Xiaoping vyjadril na konferencii trinásteho decembra 1978, kedy vyhlásil, že zákony sa nesmú meniť, ak náhodou zmení názor politik. Formulácie vyhlásené politikmi nemajú byť chápané ako zákon. Zákon má stáť mimo konkrétnych osôb a ich osobných názorov:

为了保障人民民主，必须加强法制。必须使民主制度化、法律化，使这种制度和法律不因领导人的改变而改变，不因领导人的看法和注意力的改变而改变。现在的问题是法律很不完备，很多法律还没有制定出来。往往把领导人说的话当做“法”，不赞成领导人说的话就叫做违 (Deng Xiaoping 1978: 解放思想，实事求是，团结一致向前看 *Jiefang sixiang, shishi qiushi, tuanjie yizhi xiangqian kan* [Oslobod'te svoje myslenie, hľadajte pravdu vo faktoch, a zjednot'te sa pri pohľade do budúcnosti])

Na zaistenie ľudovej demokracie je nutné posilniť právny systém. Demokracia musí byť inštitucionalizovaná a ustanovená v zákonoch, aby bolo garantované, že inštitúcie a zákony sa nezmenia po zmene vedenia, alebo po zmene názorov či priorit vedenia. Momentálny problém je však to, že právny systém je nekompletný, a je potrebné vytvoriť ešte množstvo zákonov. Častokrát to, čo je hlásané vo vedení, sa berie ako zákon, a s každým, kto s týmto názorom nesúhlasí, je zaobchádzané, akoby porušil zákon.

Podľa Deng Xiaopinga je nutné držať sa zákona aj vo výnimočných prípadoch – zahŕňajúcich politických odporcov, sabotáž či inú kriminálnu činnosť. Tým sa nepriamo vymedzil voči praktikám Kultúrnej revolúcie:

这场斗争是政治斗争，但是一定要在法律范围内进行。要有声势，但准备必须充分，步骤必须稳妥，分寸必须适当。对于一些严重的破坏活动，不仅要打击一次，而且要打击多次。全党同志和全体干部都要按照宪法、法律、法令办事，学会使用法律武器（包括罚款、重税一类经济武器）同反党反社会主义的势力和各种刑事犯罪分子进行斗争。(Deng Xiaoping 1980: 贯彻调整方针，保证安定团结 *Guanche tiaozheng fangzhen, baozheng anding tuanjie* [Implementácia politiky prispôsobenia, zaistenie stability a jednoty])

Tento boj je politický, ale musí byť vykonávaný v rámci zákona. Je potrebné postupovať aktívne, ale s patričnou prípravou, a použité metódy musia byť dôkladne zvážené a nesmú prekročiť isté hranice. Proti serióznej sabotáži musí byť použitá prisna akcia, ak je nutné, aj opakovaná. Pri boji s antistraníckymi a antisocialistickými silami, a rôznymi kriminálnikmi, musia členovia strany a kádre konať v súlade s ústavou, a v rámci zákonov a predpisov.

Ako však ukázala ďalšia prax (viď nižšie ústavu z roku 1982), postup v medziach zákona proti kontrarevolucionárom v žiadnom prípade neznamenal vládu zákona. Dokladom toho môže byť napríklad trestný zákon, ktorý vstúpil do platnosti v roku 1979. V prvom rade v ňom nebol formulovaný princíp legality (*zuixing fadings* 罪刑法定), ktorý je základnou premisou pre realizáciu vlády zákona. V tomto zákone chýbala formulácia o rovnosti občanov pred zákonom (tá pribudla až v ústave v roku 1982, viď nižšie), aj trestu priamo úmerného zločinu. Namiesto princípu legality sa zdôrazňoval princíp podobnosti (*leitui zhidu* 类推制度). Tieto formulácie boli priamo do zákona pridané až v roku 1997 (Dai Yuzhong v Cai Dingjian 2010:166). Rovnako sa v tomto zákone z roku 1979 zachovalo označenie „kontrarevolučných zločinov“ (*fangeming zui* 反革命罪). Podľa svojho popisu by síce aj bez tohto označenia išlo o trestateľné zločiny v pravom zmysle slova, ale práve spôsob ich popisu ich zaraďuje medzi politické zločiny, a tým pádom za ich vykonanie predpokladá iný typ rozsudku než u bežných zločinov.

Ďalším zásadným krokom Deng Xiaopinga bolo v roku 1980 vyjadrenie názoru o oddelení

Komunistickej strany a vlády ČĽR. Deng sa nevyjadril priamo o oddelení moci, resp. právomocí, skôr možno hovoriť o oddelení jednotlivých úloh a priorit v každodennej agende:

党要管党内纪律的问题，法律范围的问题应该由国家和政府管。(Deng Xiaoping 1986: 在全体人民中树立法制观念 *Zai quanti renmin zhong shuli fazhi guannian* [Ustanovenie ideológie právneho systému medzi ľuďom])

Strana sa má zaoberať otázkou vnútrostraníckej disciplíny, a otázku právneho obsahu má ponechať štátu a vláde.⁵

Prvoradým zmyslom tohto oddelenia malo byť v prvom rade zefektívnenie práce, užitočné hlavne pre Komunistickú stranu, ktorá tak mala možnosť delegovať zodpovednosť za rutinné úkony na štátne orgány, a namiesto toho sa sústrediť na činnosť v oblasti ideológie:

三是着手解决党政不分、以党代政的问题。... 这样做，有利于加强和改善中央的统一领导，有利于建立各级政府自上而下的强有力的工作系统，管好政府职权范围的工作。(Deng Xiaoping 1980: 党和国家领导制度的改革 *Dang he guojia lingdao zhidu de gaige* [O reforme systému vedenia strany a štátu])

Po tretie, je potrebné **rozlíšiť medzi záležitosťami strany a vlády, a zaoberať sa problémom nahradzovania záležitostí vlády stranou**. ... To pomôže posilniť a zlepšiť vedúcu a jednotiacu úlohu Ústredného výboru, napomôže ustanoveniu efektívneho pracovného systému na všetkých úrovniach vlády zhora až nadol, a lepšiemu výkonu vládnej moci a funkcií.

V súvislosti zo zefektívnením práce Deng Xiaoping rovnako ako správny stranícky prístup zdôrazňoval aj profesionálne znalosti. Okrem ľudí s vhodným kádrovým posudkom teda zdôrazňoval aj nutnosť prijatia služieb vzdelaných expertov:

党委的领导，主要是政治上的领导，保证正确的政治方向，保证党的路线、方针、政策的贯彻，调动各个方面的积极性。同时，是通过计划来领导，要抓好科学研究计划，要知人善任把力量组织好。... 这也是党委的工作内容。(Deng Xiaoping 1978: 在全国科学大会开幕式上的讲话 *Zai quanguo kexue dahui kaimushi shang de jianghua* [Prejav na otváracjej ceremónii Národného zjazdu vedy, 1978])

Vedúca úloha výborov strany by mala byť hlavne politická. Mala by teda zaistiť správu politickú orientáciu, dohliadnuť na dodržiavanie straníckej línie, princípov a predpisov, a zvýšiť entuziazmus všetkých zainteresovaných. To sa deje prostredníctvom plánovania zo strany vedenia. Musia byť vytvorené plány vedeckého výskumu, a dôkladne vyhodnotený a na vhodné pozície dosadený personál, takže všetky sily sú správne organizované. ... Aj to je úlohou výborov strany.

Úlohou straníkov tak bolo venovať sa svojej práci v oblasti ideológie, na ktorú boli vyškolení. Deng síce podotkol, že je potrebné, aby sa oboznámili a dohliadali aj na technickú činnosť, čím potvrdil konečné vedúce postavenie Komunistickej strany, ale primárne zameranie straníkov malo byť rozdielne:

5 Tento prejav sa v oficiálnom anglickom preklade nazýva *Help the People Understand the Importance of the Rule of Law*

不论是党内的还是党外的专家，担负了行政职务，党委就应当支持他们的工作，充分发挥他们的作用，使他们真正做到有职有权有责。他们同样也是党和国家的干部，决不应该见外。党委应该了解和检查他们的工作，但是不能包办代替。(Deng Xiaoping 1978: 在全国科学大会开幕式上的讲话 *Zai quanguo kexue dahui kaimushi shang de jianghua* [Prejav na otváracjej ceremónii Národného zjazdu vedy, 1978])

Či už ide o expertov z radov strany alebo mimo nej, tí, ktorí zastávajú administratívne posty, by sa mali stretnúť s podporou zo strany stranických výborov, so zverením moci a zodpovednosti adekvátnej ich pozíciám, aby boli naplno zužitkovaní. Títo experti sú rovnako ako my kádrmi strany a štátu, a nesmie byť s nimi zaobchádzané ako s ľuďmi „zvonku“. Výbory strany sa majú zoznámiť s ich prácou a kontrolovať ju, ale nepokúšať sa ju nahradiť a robiť všetko sami.

Dovtedajšie výlučné preferovanie straníckosti (doslova „rudosti“ *hong 红*) teda ustúpilo naroveň zdôrazňovaniu profesionality (*zhuan 专*). Predstavovalo to definitívne odmietnutie politiky Kultúrnej revolúcie, počas ktorej bola straníckosť najvyššou a jedinou kvalitou:

第二个问题，关于建设宏大的又红又专的科学技术队伍。(Deng Xiaoping 1978: 在全国科学大会开幕式上的讲话 *Zai quanguo kexue dahui kaimushi shang de jianghua* [Prejav na otváracjej ceremónii Národného zjazdu vedy, 1978])

Druhou otázkou je vytvorenie rozsiahleho tímu vedeckého a technologického personálu, ktorí budú aj straníkmi, aj expertmi.

Svojimi vyhláseniami položil Deng Xiaoping základy vlády zákona v Číne. Viaceré z princípov vlády zákona už predtým v ČĽR s výhradami fungovali, avšak Deng explicitne vyjadril, že aj štátna moc má byť obmedzená zákonom. To bolo následne označené ako „vláda v súlade so zákonom“, ustanovenie „socialistickej vlády zákona“, „právny systém s čínskymi zvláštnosťami“ či „držanie sa princípu vlády zákona“ (Blazek 2015:3).

Po jazykovej stránke Deng Xiaoping nikdy nepoužil vyslovene frázu vláda zákona *fazhi 法治*, vždy sa jednalo o výraz právny systém *fazhi 法制*. V sedemdesiatych rokoch bola častejšie používaná fráza *yifazhiguo 依法治国*, teda vládnuť krajine prostredníctvom zákona, než *yifazhiguo 依法治国*, vládnuť krajine na základe zákona. Prvá fráza naznačuje viac inštrumentálne poňatie zákona, a možno ju prirovnať ku vláde zákonom. Na druhej strane, druhá fráza naznačuje podriadenie sa zákonu, čo implikuje, že aj vláda samotná je zákonom viazaná (Peerenboom 2002:64).

V súvislosti s touto reformnou politikou riadenia sa zákonom oficiálna rétorika skloňovala pojmy ako zodpovedná vláda, otvorená vláda, či inovatívna vláda, dokonca aj vláda zákona – ale nikdy nie limitovaná vláda (Gao, Zhang, Tian 2015:106). S tým korešponduje aj fakt, že v reformnom období bol oficiálny preklad tejto politiky vláda zákonom, teda „rule by law“. Cieľom teda bolo vytvorenie zriadenia dostatočne stabilného, aby slúžilo ako základ pre platnosť a

implementáciu zákona a právneho systému. Naproti tomu primárne nezdôrazňovalo niektoré základné princípy vlády zákona, ako napríklad transparentnosť, nestrannosť a univerzalitu zákona, ako ani ľudské práva (Wang Chengguang v Cai Dingjian 2010:9). Navyše na základe ústavy z roku 1978 bol ešte stále vyzdvihovaný princíp revolúcie a triedneho boja, a postavenie Komunistickej strany v rámci štátnej moci nebolo presne vymedzené⁶.

4.4 Prijatie novej ústavy v roku 1982

Po Dengovej konsolidácii moci a stabilizovaní situácie v štáte boli následne vykonané zmeny inkorporované do revidovanej, novej ústavy, ktorá vstúpila do platnosti v roku 1982. Základ tejto ústavy je postavený na sovietskej ústave z roku 1936. Obsahuje rozsiahle pasáže priamo prebraté z ústavy z roku 1978, aj z ústavy z roku 1954. Prvoradý dôraz už nie je kladený na triedny boj. Zdôrazňuje sa v nej socialistický zákon – ústava a zákon sú nadradené všetkým organizáciám a jednotlivcom, vrátane orgánov štátu:

一切法律、行政法规和地方性法规都不得同宪法相抵触。一切国家机关和武装力量、各政党和各社会团体、各企业事业组织都必须遵守宪法和法律。一切违反宪法和法律的行为，必须予以追究。任何组织或者个人都不得有超越宪法和法律的特权。(VZLZ 1982:čl. 5)

Žiaden zákon, administratívna alebo lokálna legislatíva nesmie protirečiť ústave. Všetky orgány štátu, ozbrojené sily, všetky politické strany a spoločenské organizácie, všetky podnikateľské subjekty a inštitúcie sa musia pridržiavať ústavy a zákona. Každé konanie prekračujúce ústavu alebo zákon musí byť prešetrované.

Do ústavy sa vrátila formulácia o rovnosti obyvateľov pred zákonom (ktorá bola predtým v roku 1954 z ústavy vylúčená).

中华人民共和国公民在法律面前一律平等。(VZLZ 1982:čl. 32)
Všetci občania Čínskej ľudovej republiky sú si rovní pred zákonom.

Oproti ústave z roku 1978 sú v novej verzii rozšírené pasáže o právach a povinnostiach občanov. Tie sú oproti predchádzajúcim ústavám definované podrobnejšie, garantujú napríklad slobodu prejavu, tlače, ale i demonštrácií. Ústavne zakotvenou sa stala aj dôstojnosť občanov (VZLZ 1982: čl. 38). Čo sa týka slobody vierovyznania, bola vypustená formulácia o možnosti slobodne nevyznávať žiadne náboženstvo, a namiesto toho pribudla formulácia, že náboženské záležitosti nesmú byť predmetom zahraničnej dominancie (VZLZ 1982: čl. 36).

⁶ Ako prvý krok prechodu od vlády zákonom ku vláde zákona možno označiť až článok Li Buyuna (李步云) v novinách *Guangming ribao* (光明日报), z 2.12.1979, s názvom Musíme implementovať politiku socialistickej vlády zákona (要实行社会主义法治 Yao shixing shehuizhuyi fazhi), viď Long Weiqiu v Cai Dingjian 2010: 363

Naproti tomu, v súlade s celkovým väčším zameraním novej ústavy na ekonomickú situáciu, aj občanom sú priznané nové ekonomické práva – dôchodkové benefity, právo na odmenu za prácu a podobne (články 42-45). Definované je aj právo vlastníť pôdu (VZLZ 1982: čl. 10).

Ústava ČĽR, ako aj Ústava Komunistickej strany Číny (v prípade členov strany) podľa Denga predstavovali garanciu občianskych a straníckych práv:

宪法和党章规定的公民权利、党员权利、党委委员的权利，必须坚决保障，任何人不得侵犯 (Deng Xiaoping 1978: 解放思想，实事求是，团结一致向前看 *Jiefang sixiang, shishi qiushi, tuanjie yizhi xiangqian kan* [Oslobod'te svoje myslenie, hľadajte pravdu vo faktoch, a zjedno'te sa pri pohľade do budúcnosti])

Ústava štátu a ústava Komunistickej strany predpisujú práva občanom, členom strany, a členom straníckych výborov. Tieto práva musia byť pevne garantované, a nikomu nesmie byť dovolené ich prestúpiť.

Deng však opakovane ako nosný dokument straníkov neoznačuje ústavu krajiny, ako je tomu u radových občanov, ale ústavu Komunistickej strany a interné stranícke predpisy. Členovia Komunistickej strany sú vymedzení voči radovým občanom - nestraníkom:

公民在法律和制度面前人人平等，党员在党章和党纪面前人人平等。人人有依法规定的平等权利和义务，谁也不能占便宜，谁也不能犯法。(Deng Xiaoping 1980: 党和国家领导制度的改革 *Dang he guojia lingdao zhidu de gaige* [O reforme systému vedenia strany a štátu])

Všetci občania sú rovní pred zákonom, predpismi a nariadeniami, a všetci členovia strany sú rovní pred ústavou Komunistickej strany a predpismi straníckej disciplíny. Každý človek má rovnaké práva a povinnosti podľa predpisov zákona, a nikto nesmie získať výhody na úkor druhých, a nesmie prestúpiť zákon.

Navyše naďalej pretrvávalo chápanie kontrarevolucionárov ako nepriateľov ľudu, ktoré bolo dôvodom, pre ktorý sa na nich občianske práva nevzťahovali. Občianske práva teda neboli univerzálne:

绝不允许宣传什么包括反革命分子在内的言论出版自由、集会结社自由。(Deng Xiaoping 1980: 目前的形势和任务 *Muqian de xingshi he renwu* [Súčasná situácia a ďalšie úlohy])

V žiadnom prípade nie je dovolené propagovať slobodu prejavu, tlače, zhromažďovania a združovania takým spôsobom, ktorý implikuje, že sa vzťahujú aj na kontrarevolucionárov.

Tento názor je podporený článkom 34 v ústave, ktorý síce garantuje právo voliť a byť volený všetkým občanom, ale vzápätí dodáva, že môžu nastať výnimky u osôb, ktorým sú odňaté politické práva:

中华人民共和国年满十八周岁的公民，不分民族、种族、性别、职业、家庭出身、宗教信仰教育程度、财产状况、居住期限，都有选举权和被选举权；但是依照法律被剥夺政治权利的

人除外。(VZLZ 1982:čl. 34)

Všetci občania Čínskej ľudovej republiky, ktorí dovŕšili vek osemnásť rokov, majú právo voliť a byť zvolení, a to bez ohľadu na národnosť, rasu, pohlavie, bydlisko, rodinný pôvod, náboženské presvedčenie, stupeň vzdelania, majetkovú situáciu či dĺžku pobytu. Volebné právo sa nevzťahuje na ľudí, ktorí boli na základe zákona pozbavení politických práv.

Zmenou oproti ústave z roku 1978 je vynechanie tzv. „štyroch veľkých [práv]“, a to: Nahlas vyslovovať [svoje názory], naplno prejavovať svoju mienku, verejne diskutovať a písať 大字报 *dazibao* [plagáty písané veľkými znakmi]. Tie boli odstránené v náväznosti na demokratické hnutie (múr demokracie *xidan minzhu qiang* 西单民主墙) v roku 1980, kde občania práve tieto práva využívali na prejavenie nesúhlasu s politikou Komunistickej strany. Politická liberalizácia teda bola odsúdená ako nezdravý trend. Rovnako bolo v ústave vynechané právo na štrajk:

大家可以回想一下，粉碎“四人帮”以后，全国人大在一九八〇年通过一个议案，取消宪法中的关于“大鸣、大放、大辩论、大字报”这一条。为什么做这件事？因为有一股自由化思潮。搞自由化，就会破坏我们安定团结的政治局面。没有一个安定团结的政治局面，就不可能搞建设。(Deng Xiaoping 1986: 在党的十二届六中全会上的讲话 *Zai dang de shier jie liu zhong quanhui shang de jianghua* [Poznámky na šiestom plenárnom zhromaždení dvanásteho ústredného zjazdu Komunistickej strany])

Každý si iste dokáže spomenúť, ako po zničení „gangu štyroch“ bola v roku 1980 prijatá rezolúcia, ktorá odstránila z ústavy článok obsahujúci právo nahlas vyslovovať [svoje názory], naplno prejavovať svoju mienku, verejne diskutovať a písať *dazibao* [plagáty písané veľkými znakmi]. Prečo tomu tak bolo? Pretože to bol trend liberalizácie, a podporovanie liberalizácie by spôsobilo zmarenie stabilnej politickej situácie. Bez stabilnej politickej situácie by nebolo možné ďalšie budovanie.

Podľa vyjadrenia Deng Xiaopinga bola za zákazom týchto občianskych práv obava z ich zneužitia – tento spôsob Deng nepovažoval za konštruktívny a správny – práve kvôli tomu, že masám dával priveľkú, nekontrolovateľnú moc:

应该让群众有充分的权利和机会，表达他们对领导的负责的批评和积极的建议，但是“大鸣大放”这些做法显然不适宜于达到这个目的。(Deng Xiaoping 1980: 目前的形势和任务 *Muqian de xingshi he renwu* [Súčasná situácia a ďalšie úlohy])

Musíme dať masám právo a príležitosť, aby vyjadrili voči vedeniu zodpovednú kritiku a konštruktívne návrhy, ale „nahlas vyslovovať [svoje názory] a naplno prejavovať svoju mienku“ očividne nie je vhodným spôsobom, ako dosiahnuť tento cieľ.

Namiesto toho však v článku 41 ústavy pribudlo právo občanov kritizovať štátne orgány, a sťažovať sa na ich prípadnú nekompetentnosť:

中华人民共和国公民对于任何国家机关和国家工作人员，有提出批评和建议的权利；对于任何国家机关和国家工作人员的违法失职行为，有向有关国家机关提出申诉、控告或者检举的权利。(VZLZ 1982:čl. 42)

Občania Čínskej ľudovej republiky majú právo vzniesť kritiku alebo návrh voči akémukoľvek orgánu štátu, alebo štátnemu činiteľovi. Občania majú právo vzniesť podnet, obvinenie alebo sťažnosť relevantnému štátnemu orgánu na akýkoľvek štátny orgán alebo štátneho činiteľa pre prekročenie zákona alebo zanedbanie svojej povinnosti.

Práva občanov sú však neoddeliteľne spojené s povinnosťami – občan má nielen právo, ale aj povinnosť pracovať, a prijať vzdelanie (článok 42 a 46).

Aj napriek zdôrazňovaniu nevhodnosti koncentrácie moci v rukách malej skupiny alebo jednotlivcov, ústava odporuje rozdeleniu moci v západnom zmysle. Obdobie vlády Deng Xiaopinga tak pre čínsky právny systém znamená v prvom rade napravovanie škôd napáchaných počas Kultúrnej revolúcie, aktivity obnovenia a opätovného vybudovania právnej moci. Ideológia triedneho boja a nutnosti revolúcie časom ustupuje do úzadia v prospech ekonomického rozvoja. V záujme vyššej efektivity Komunistická strana prestáva kontrolovať každý aspekt štátnej moci.

Hoci nemožno hovoriť o vláde zákona, došlo k veľkým pokrokom v oblasti zákonnosti. Výsledkom reformných snáh bola značná politická liberalizácia, ktorá vyvrcholila v roku 1980 a následne 1989. Deng Xiaoping v snahe odstrániť ideologické prekážky v ceste za ekonomickým rozvojom dovedol Čínu do bodu prehodnotenia ortodoxnej komunistickej ideológie.⁷

5. Obdobie po roku 1990 – Jiang Zemin a Xi Jinping

5.1. Jiang Zemin – formulácia termínu 法治 fazhi, vláda zákona

5.1.1 Vláda zákona a postavenie Komunistickej strany

Po protestoch v roku 1989 sa verejný postoj hlavne študentov a inteligencie posunul od demokratického idealizmu smerom k technokratickému pragmatizmu, a k snahe riešiť konkrétne problémy pri spravovaní štátu čo najefektívnejšie. Vláda zákona pritom predstavovala možné riešenie týchto ťažkostí (Zhao Suisheng 2006:46). Táto snaha odrážala tendencie, ktoré postupne prebiehali už od sklonku osemdesiatych rokov, a usilovali sa o nápravu nedostatkov právneho systému, v čom pokračujú až do súčasnosti. Tieto očistné programy boli prevažne orientované na dosiahnutie vyššej koherencie a jasnosti v právnom systéme. Prvý z nich v roku 1988 bol zameraný na zákony, ktoré sa dotýkali zahraničného kapitálu, a prekážali by reformnej politike. V roku 1998

⁷ To sa prejavilo ako „kríza hodnôt“, tzv. “kríza troch hodnôt” (三信危机 *sanxin weiji*): kríza viery v socializmus (信
信危机 *xinxin weiji*), kríza viery v marxizmus (信仰危 *xinyang weiji*), a kríza dôvery v stranu (信任危机 *xinren weiji*),
viď Zhao Suisheng 2006:43.

sa zas jednalo o prípravu na vstup do WTO, čomu bolo potrebné prispôbiť aj právny systém. V roku 2006 bolo cieľom opatrení odstrániť limitovanie súkromného sektora (Zhu Weijiu v Cai Dingjian 2010:123).

Snaha o transparentný a efektívny správny systém však prebiehala v rovine jednoznačnej podpory dovtedajšieho politického kurzu, bez prejavov politickej liberalizácie, a to aj pod vplyvom protestov v roku 1989. V roku 1993 preto prebehla revízia ústavy, pri ktorej bola do preambuly pridaná formulácia o socializme s čínskymi zvláštnosťami:

国家的根本任务是，根据建设有中国特色社会主义的理论，集中力量进行社会主义现代化建设。(VZLZ 1982:preambula)

Základnou úlohou krajiny je koncentrovať snahy na vykonávanie výstavby socialistickej modernizácie, v súlade s teóriou budovania socializmu s čínskymi zvláštnosťami.

Touto formuláciou Čína potvrdila pokračovanie dovtedajšej politiky budovania socializmu pod vedením Komunistickej strany, pričom zároveň definovanie čínskej situácie ako historicky a kultúrne špecifickej umožnilo do politiky budovania socializmu integrovať kapitalistické prvky, ako napríklad voľný trh či súkromné vlastníctvo, a to v súlade s ekonomickými reformami prebiehajúcimi už od osemdesiatych rokov. Zároveň však vymedzenie jedinečných lokálnych podmienok Číny (ako protiklad situácie rozvinutých, západných liberálne demokratických štátov) znamenalo možnosť ohradiť sa voči medzinárodnej politike, napríklad v oblasti ľudských práv, ako aj v politickej oblasti, a to práve zdôvodnením kultúrnych špecifik.

Diskusia o vláde zákona (už v doslovnom znení ako *fazhi* 法治) začala prebiehať v deväťdesiatych rokoch, a neoddeliteľne sa spája s nástupom Jiang Zemina (江泽民). V roku 1995 bola prvý raz spomenutá konkrétna fráza vlády zákona, a to v rámci zdôrazňovania budovania duchovnej civilizácie (Zhu Weijiu v Cai Dingjian 2010:103). Jiang Zemin vládu zákona definoval nasledovne:

依法治国，是党领导人民治理国家的基本方略。(Zou Keyuan 2006:36)

Vláda podľa zákona je základným princípom spravovania právneho štátu.

Tento pojem Jiang Zemin bližšie rozvinul na správe pätnásteho zjazdu Komunistickej strany v roku 1997, kde okrem iného uviedol, že každá aktivita štátu by mala byť vykonávaná v súlade so zákonom. Rovnako ako pred ním Deng Xiaoping, Jiang Zemin zopakoval myšlienku, že takým spôsobom sa bude možné vyhnúť situáciám, ako je svojvoľné menenie zákona ako následok zmeny názorov vedenia:

保证国家各项工作都依法进行，逐步实现社会主义民主的制度化、法律化，使这种制度和法律不因领导人的改变而改变，不因领导人看法和注意力的改变而改变。（Zou Keyuan 2006:36）

[Je potrebné] garantovať, že každý druh štátnej činnosti je vykonávaný v súlade so zákonom, postupne prebieha inštitucionalizácia a uzákoňovanie socialistickej demokracie. Tým bude dosiahnuté, že tento právny systém a zákony sa nebudú meniť kvôli zmene vedenia, a ani po zmene názorov či priorit vedenia.

Prvým dokumentom, ktorý formálne predniesol koncept „socialistickej vlády zákona“, bol tzv. Dokument č. 60. Predchádzali mu články a komentáre v Ľudovom denníku (*Renmin ribao* 人民日报) v rokoch 1979 a 1980. Dokument č. 60, plným názvom Nariadenie Ústredného výboru Čínskej komunistickej strany o rezolútnom garantovaní implementácie trestného zákona, a trestného procesného práva (中共中央关于坚决保证刑法，刑事诉讼法切实实施的指示 *Zhonggong zhongyang guanyu jianjue baozheng xingfa, xingshi susongfa qieshi shishi de zhishi*). Týmto dokumentom a formalizáciou trestného riadenia bolo ukončené obdobie priamej kontroly Komunistickej strany nad súdnymi procesmi.

Následne v roku 1996 bol prednesený návrh na zmenu formulácie vlády zákonom na vládu zákona, ktorého výsledkom bolo zavedenie formulácie „budovanie socialistickej krajiny pod vládou zákona“ do ústavy Komunistickej strany, a to v roku 1997 na pätnástom zjazde Komunistickej strany. Na základe toho bol vytvorený plán pre vládu s názvom Vláda na základe zákona, budovanie štátu podľa socialistickej vlády zákona (依法治国，建设社会主义法治国家 *Yifazhiguo, jianshe shehui yihuzi fazhi guojia* [Wang Chengguang v Cai Dingjian 2010:10]).

Ešte v roku 1997 vyhlásil Jiang Zemin celoplošnú politiku „vlády krajiny na základe zákona“, pričom sa vyjadril za existenciu zákonov, ktoré budú dodržiavané a presadzované, a že pred týmito zákonmi si budú všetci rovní, a žiaden jednotlivec ani organizácia ich nesmie prestúpiť“ (Blasek 2015:3).

Následne, v roku 1999, bola vláda zákona ustanovená aj v ústave. Do textu ústavy bola pridaná nasledujúca formulácia:

中华人民共和国实行依法治国，建设社会主义法治国家。（VZLZ 1982: čl. 5. Úprava ústavy prijatá v roku 1999）

Čínska ľudová republika uplatňuje vládu podľa zákona, a buduje socialistickej právny štát.

Dodatok v ústave je však možné chápať ako symbolický, keďže v ČLR je zvykom, že ústava má skôr všeobecný, inšpiratívny ráz, a pri zmene ústavy sa často jedná práve o ciele, ktoré nie je

možné v najbližšej dobe presadiť, a majú skôr motivačný charakter (Peerenboom 2002:61). Je však pozitívnym faktom, že táto formulácia sa nachádza v ústave, a nie napríklad v predpisoch Komunistickej strany, čím získava oficiálnejší charakter.

Za kľúčový bod presadzovania vlády zákona Jiang Zemin považuje rozšírenie právneho povedomia na všetkých úrovniach spoločnosti, pričom za aktérov tohto procesu určuje kádre strany na príslušnej úrovni. Komunistická strana sa teda neoddeliteľne s presadzovaním vlády zákona spája. Jej ďalšou úlohou je toto právne povedomie nielen šíriť, ale aj riadiť, v záujme „zdravého rozvoja“:

进一步健全社会主义法制，加强对群众，特别是各级干部的法制教育，做到有法可依，有法必依，执法必严，违法必究，切实保障人民群众依法管理国家事务，经济和文化事业，社会事务的权利和其他民主权利，保证各项事业在社会主义法制的轨道上健康发展。（Jiang Zemin 1991: 当代中国共产党人的庄严使命 *Dangadai zhongguo gongchandang ren de zhuangyan shiming* [Štátna úloha súčasných členov Komunistickej strany Číny])

Pre vytvorenie pevnejšieho socialistického právneho systému je potrebné posilniť masy, a to obzvlášť výuku o právnom systéme pre kádre na všetkých úrovniach. Tak bude dosiahnuté motto „existuje zákon, ktorého je možné sa držať, existuje zákon, ktorý je nutné dodržiavať, presadzovanie zákona musí byť prísne, a prekročenie zákona musí byť prešetrené.“ Musí tak byť dôkladne zaistené, že ľudové masy podľa zákona dohliadajú na práva v oblasti záležitosti štátu, ekonomiky, kultúry, spoločnosti, a ostatné demokratické práva. To zaručí, že záležitosti v každom aspekte socialistického právneho systému sa budú držať v kurze zdravého rozvoja.

Vláda zákona podľa Jiang Zemina predstavuje v prvom rade inštitucionalizáciu a štandardizáciu politickej činnosti, ako reakciu na stále nedokonalý právny systém. Jedná sa teda hlavne o nápravu individuálnych nedostatkov a každodenných aktivít. Tento proces je ale neoddeliteľne spojený s vládnuťou úlohou Komunistickej strany – spravovanie záležitostí štátu vo všetkých oblastiach je vyslovene určené masám pod vedením Komunistickej strany, ktorá je tak označená za aktéra štátnej moci, a to pod záštitou nasledovania myšlienok vytýčených už Deng Xiaopingom:

加强社会主义法制建设，依法治国，是邓小平建设中国特色社会主义的重要组成部分，是我们党和政府管理国家和社会事务的重要方针。实行和坚持依法治国，就是使国家各项工作逐步走上法制化的轨道，实现国家政治生活，经济生活，社会生活的法制化，规范化；就是广大人民群众党的领导下，依照宪法和法律的规定，通过各种途径和形式，管理国家事务，管理经济和文化事业，管理社会事务；就是逐步实现社会主义民主的制度化，法律化。（Jiang Zemin 1996: 坚持依法治国 *Jianchi yifazhiguo* [Vytrvať v presadzovaní vlády štátu na základe zákona])

Je potrebné posilniť budovanie socialistického právneho systému, a vládnutia štátu podľa zákona. Je to dôležitou súčasťou Deng Xiaopingovej myšlienky budovania socializmu s čínskymi zvláštnosťami, a je to aj zásadná politika strany a vlády pri spravovaní štátu a spoločenských záležitostí. **Presadzovanie politiky vládnutia podľa zákona znamená, že štátna politika v**

každom aspekte postupne nastúpi na kurz inštitucionalizácie – a to inštitucionalizácie a štandardizácie v oblasti vlády krajiny, ekonomického i spoločenského života. Znamená to aj, že široké ľudové masy pod vedením Komunistickej strany budú podľa predpisov ústavy a zákonov, akýmkoľvek možným spôsobom spravovať záležitosti štátu, ekonomické, kultúrne a spoločenské záležitosti. Znamená to tiež postupnú inštitucionalizáciu a uzákoňovanie socialistickej demokracie.

Jiang Zemin opakovane formuloval dôležitú úlohu Komunistickej strany pri riadení štátu, a podriadenie všetkých zložiek štátnej moci strane – ktoré sa fakticky s vládou zákona vylučujú. Všetky zložky moci sú podľa Jiang Zemina podriadené vedeniu strany:

按照我国宪法的规定，各级政权组织，包括人大，政府和司法机关，都必须接受共产党的领导。(Jiang Zemin 1989: 为把党建设成更加坚强的工人阶级先锋队而斗争 *Wei ba dang jianshe cheng gengjia jianqiang de gongrenjieji xuanfengdui er douzheng* [Boj o výstavbu strany a za silnejší predvoj pracujúcej triedy])

Podľa predpisov našej ústavy sa musí každá organizácia politickej moci na všetkých úrovniach, vrátane Všečínskeho zhromaždenia ľudových zástupcov, orgánov vlády a justície, podriaďovať vedeniu Komunistickej strany.

V praktickom ohľade teda presadzovanie vlády zákona znamenalo hlavne odstránenie nedostatkov v právnom systéme, na úkor úpravy napríklad v oblasti rozdelenia moci. Najvyššej úrovne moci sa teda presadzovanie vlády zákona nedotklo. Úpravy v právnom systéme však napriek tomu priniesli značné zlepšenie v trestnom zákone – napríklad od roku 1997 postupne prestali platiť zásady retroaktivity i argumentácia podobnosťou, tresty boli štandardizované, a zákon nadobudol aspoň formálne vyššiu platnosť, než individuálne názory sudcov. V roku 1999 bola publikovaná Rezolúcia o celoplošnom presadzovaní politiky vládnutia na základe zákona (关于全面推进依法行政的决定 *Guanyu quanmian tuijin yifa xingzheng de jue ding*), ktorá otvorila cestu k uzákoneniu vládnych aktivít a presadzovaniu administrácie podľa zákona (Wang Chengguang v Cai Dingjian 2010:21). V roku 2001 Čína vstúpila do WTO, čím bola nútená posilniť ďalšie zákony v oblasti ochrany jednotlivca či organizácie pred štátom.

Čína vydala v roku 2008 aj Bielu knihu so zhodnotením situácie v oblasti uplatňovania politiky vlády zákona. V predslove sa uvádza, že vláda zákona reflektuje stupeň vývoja krajiny – táto formulácia odráža politiku socializmu s čínskymi zvláštnosťami, a zároveň konštatuje že uplatňovanie vlády zákona v Číne je presadzované vo vhodnom období vzhľadom na etapu vývoja krajiny:

法治是政治文明发展到一定历史阶段的标志。(Informačná kancelária Štátnej rady ČĽR 2008:predslov⁸)

8 Táto biela kniha s názvom Biela kniha o výstavbe vlády zákona v Číne sa v anglickom preklade nazýva White Paper China's Efforts and Achievements in Promoting the Rule of Law

Vláda zákona je znamením toho, že politická civilizácia dosiahla určitý stupeň historického vývoja.

Konkrétna charakteristika implementácie tejto politiky zdôrazňuje okrem efektivity aj termíny ako obmedzenie moci, či rozdelenie moci – aj napriek tomu, že na najvyššej rovine je koncept rozdelenia moci priamo odmietaný, a štátne orgány patria pod kontrolu Komunistickej strany. Kontrola a obmedzenie moci sa teda vzťahuje na štátne orgány na nižších úrovniach s cieľom odstrániť korupciu a individuálne nedostatky:

对权力的制约和监督得到加强。不断建立健全决策权、执行权、监督权既相互制约又相互协调的权力结构和运行机制，已建立起比较完善的监督体系和监督制度，监督合力和实效不断增强。(Informačná kancelária Štátnej rady ČĽR 2008:čl. 1)

Bolo posilnené obmedzenie moci a dohľad nad ňou. Prebieha neprestajné ustanovenie a vylepšovanie štruktúr a mechanizmov ako rozhodovacej moci, výkonnej moci a dozornej moci, ktoré sa vzájomne obmedzujú a koordinujú. Taktiež boli založené kompletne dozorné systémy a pravidlá, a všetky tieto druhy moci a efektívnosť dozorného systému sa neustále posilňujú.

Tým sa jasne potvrdilo, že politická teória vládnutia štátu v súlade so zákonom v čínskom chápaní úzko súvisí so socialistickou formou vlády, a teda sa vymyká z chápania „vlády zákona“, ako je definovaný v západných krajinách podľa liberálnej demokracie.

To, čo Deng Xiaoping stručne načrtol, teda Jiang Zemin rozvinul do detailov, a zasadil aj do konkrétnej politickej situácie, keď sa v septembri 1997 vyjadril, že vláda zákona v praxi znamená, že na správe štátnych, ekonomických a sociálnych záležitostí sa podieľajú široké masy ľudí pod vedením Komunistickej strany, a v súlade s ústavou a ostatnými zákonmi (Blazek 2015:14). Na jednej strane to síce znamená, že aj Komunistická strana by sa mala riadiť zákonmi – na druhej strane je priamo uvedené, že Komunistická strana je tvorcom ústavy (a to doposiaľ každej ústavy v dejinách ČĽR), aj systému zákonov, a štátna moc sa má jej vedeniu podriaďovať. V tomto kontexte vláda zákona predstavuje skôr snahu o nápravu nedostatkov v každodennej právnej praxi:

发展民主必须同健全法制紧密结合，实行依法治国。依法治国，就是广大人民群众在党的领导下，依照宪法和法律规定，通过各种途径和形式管理国家事务，管理经济文化事业，管理社会事务，保证国家各项工作都依法进行，逐步实现社会主义民主的制度化、法律化，使这种制度和法律不因领导人的改变而改变，不因领导人看法和注意力的改变而改变。依法治国是党领导人民治理国家的基本方略，是发展社会主义市场经济的客观需要，是社会文明进步的重要标志，是国家长治久安的重要保障。党领导人民制定宪法和法律，并在宪法和法律范围内活动。依法治国把坚持党的领导、发扬人民民主和严格依法办事统一起来。(Jiang Zemin 1997: 高举邓小平理论大旗帜，把建设有中国特色社会主义事业全面推向二十一世纪 *Gaoju Deng Xiaoping lilun qizhi, ba jianshe you zhongguo tese shehuizhuyi shiye quanmian tuixiang ershiyi shiji* [Držte vztýčenú vlajku Deng Xiaopingovho myslenia, aby boli aktivity výstavby socializmu s čínskymi zvláštnosťami prenesené do dvadsiateho prvého storočia])

Pri rozvíjaní demokracie je nutné zároveň rozvíjať aj právny systém, a vykonávať tak vládu na základe zákona. **Vláda na základe zákona znamená, že široké ľudové masy pod vedením Komunistickej strany budú podľa predpisov ústavy a zákonov, akýmkoľvek možným**

spôsobom spravovať záležitosti štátu, ekonomické, kultúrne a spoločenské záležitosti. Zaistí sa tak, že každý aspekt štátnej moci bude postupovať na základe zákona, a že postupne prebehne inštitucionalizácia a uzákonenie socialistickej demokracie, takže právny systém a zákony sa nezmenia po zmene vedenia, ani po zmene názorov či priorit vedenia. Vláda podľa zákona, to je základná stratégia vedúcich predstaviteľov Komunistickej strany pri riadení štátu, a znamená nestrannú potrebu rozvoja socialistickej ekonomiky. Je to dôležitý znak pokroku socialistickej kultúry, a garancia dlhodobej stability štátu. **Vedenie strany vytvára ústavu aj zákony, a naplňuje ich obsah.** Vláda na základe zákona spája presadzovanie vedenia Komunistickou stranou, a rozvoj ľudovej demokracie a prísne spravovanie záležitostí podľa zákona.

V súvislosti s týmto Jiang Zeminovým vyjadrením, už v roku 1991 Komunistická strana vydala dokument, v ktorom definuje svoju úlohu v procese vytvárania zákonov. Podľa tohto dokumentu Komunistická strana zodpovedá za vedenie politickej línie, a má kontrolovať a schvaľovať návrhy zákonov. Nie všetky zákony však musia byť predložené strane na schválenie. V praxi sa ani nejedná o dôkladné prehliadnutie všetkých detailov špecifických zákonov, ale väčšmi o všeobecné poznámky k zákonu ako celku (Peerenboom 2002:510). Komunistická strana sa takýmto spôsobom dištancuje od priameho riadenia štátu, čo v praxi znamená zanechanie hlavne rutinných úkonov, ale v prípade potreby má pri schvaľovaní zákonov posledné slovo.

5.1.2 Otázka dodržiavania ľudských práv

V súvislosti s Deng Xiaopingovými reformami vstúpila ČĽR do viacerých medzinárodných spoločenstiev, a následne prijala medzinárodné konvencie zaoberajúce sa okrem iného aj ľudskými právami. Taktiež v dôsledku protestov v roku 1989 sa do širšieho povedomia čínskej verejnosti dostala aj otázka rešpektovania práv jednotlivca.

V roku 1991 bola v Číne vydaná celkovo prvá Biela kniha, zaoberajúca sa problematikou ľudských práv. V nej bola prioritou kladená na existenčné právo, ktorému sa podriaďujú všetky ostatné práva. Tým bolo zároveň implikované, že občianske a politické práva sú druhotné, a je potrebné ich uplatňovať postupne, podľa historických okolností konkrétnej krajiny a jej stupňa rozvoja. Otázka ľudských práv patrí teda podľa tohto dokumentu pod suverenitu každej krajiny osobitne (Anne Kent in Kingsbury, Avonius 2008:84):

但是，人权状况的发展受到各国历史、社会、经济、文化等条件的制约，是一个历史的发展过程。由于各国的历史背景、社会制度、文化传统、经济发展的状况有巨大差异，因而对人权的认识往往并不一致，对人权的实施也各有不同。对于联合国通过的一些公约，各国基于本国的情况，态度也不尽一致。人权问题虽然有其国际性的一面，但主要是一个国家主权范围内的问题。因此，观察一个国家的人权状况，不能割断该国的历史，不能脱离该国的国情衡量一个国家的人权状况，不能按一个模式或某个国家和区域的情况来套。(Informačná kancelária Štátnej rady ČĽR 1991: úvod)

Avšak vývoj situácie v otázke ľudských práv je limitovaný historickými, spoločenskými,

ekonomickými, kultúrnymi a inými podmienkami, a zahŕňa aj proces historického vývoja. V dôsledku obrovských rozdielov v historických skúsenostiach, spoločenskom systéme, kultúrnej tradícii a ekonomickom vývoji, sa krajiny v ich postoji k ľudským právam líšia – jedna v chápaní tejto problematiky, ako aj v praxi. Na základe týchto rozdielov v rôznych krajinách sú aj ich postoje k medzinárodným konvenciám, ktoré prijali, rôzne. Hoci otázka ľudských práv obsahuje aj medzinárodný aspekt, dôležité je, že otázka ľudských práv spadá pod suverenitu každej krajiny osobitne. Z tohto dôvodu aj pozorovanie situácie ohľadne ľudských práv v istej krajine by malo byť jej históriu a špecifickú národnú situáciu. Jedná sa o špecifickú situáciu jednej krajiny, ktorá nesmie byť hodnotená podľa všeobecného modelu, alebo podmienok inej krajiny či oblasti.

Tento postoj je analogický ako pri presadzovaní politiky budovania socializmu s čínskymi zvláštnosťami – Čína si ním vyhradzuje špeciálnu pozíciu oproti ostatným krajinám v dôsledku svojich kultúrnych a historických špecifik. V dokumente je implikované, že ľudské práva môžu byť vnímané v rôznych krajinách rôzne, a nie sú teda univerzálne. Tým bola otvorená otázka takzvaných „ázijských hodnôt“ (viď kapitola 6.2).

V súvislosti s ľudskými právami došlo k určitým zlepšeniam, ale prevažne v teoretickej rovine – vplyvom opustenia politiky triedneho boja boli kontrarevolučné zločiny premenované na „zločiny ohrozujúce národnú bezpečnosť“ (*weihai guojia anquan zui* 危害国家安全罪 [Dai Yuzhong v Cai Dingjian 2010:166]). S tým súviselo aj popretie existencie politických väzňov. Jednalo sa však len o zmenu terminológie, namiesto reálnej zmeny v praxi:

中国不存在所谓政治犯。中国刑法中规定的“反革命罪”，是指危害国家安全的犯罪，即那些不但具有推翻国家政权和社会主义制度的目的，而且实施了刑法第九十一条至一百零二条所列举的犯罪行为。例如，实施了阴谋颠覆政府或者分裂国家的行为，或者实施了持械聚众叛乱的行为，或者实施了间谍行为等。(Informačná kancelária Štátnej rady ČĽR 1991:čl. 4.4)

V Číne neexistujú takzvaní politickí väzni. V čínskom trestnom zákone pojem „kontrarevolučný zločin“ predstavuje zločin, ktorý ohrozuje národnú bezpečnosť. To neznamená len čin, ktorý je spáchaný s cieľom zvrhnúť štátnu moc a socialistický systém, ale čin, ktorý je navyše uvedený v článkoch 91-102 v trestnom zákone. To je napríklad konšpirácia za účelom zvrhnutia vlády, rozdelenia krajiny, davové zhromažďovanie v ozbrojenej rebélii, či vykonávanie špionáže.

Úprava v ľudskoprávnej oblasti však stále neznamenala univerzalitu ľudských práv. Ešte podľa Bielej knihy z roku 2008 je pripúšťané odobratie politických práv občanovi – s poznámkou, že sa to môže udiat iba v súlade so zákonom:

《立法法》规定，只有法律才能设定对公民政治权利的剥夺。(Informačná kancelária Štátnej rady ČĽR 2008:čl. III)

Podľa nariadenia legislatívneho zákona, zbavenie občana politických práv môže byť uskutočnené len v súlade so zákonom.

Jiang Zemin teda v štátnej aj straníckej politike zdôrazňoval vládu zákona, ale ako neoddeliteľne spätú s Komunistickou stranou. Aj napriek tomu, že vláda zákona bola zapracovaná

do ústavy, úloha strany nebola nijakým zásadným spôsobom vymedzená voči štátu. Práve naopak – Komunistická strana bola označená za aktéra legislatívnych zmien. Strana má formulovať ústavu aj zákon, a táto činnosť síce má zodpovedať štandardným štatutárnym procedúram, ale inak nie je pozícia strany v legislatívnom procese ničím obmedzovaná. Na druhej strane, Komunistická strana má konať v súlade s ústavou a zákonom, a vládnuť krajine na základe zákona (Peerenboom 2002:120). Spravovanie krajiny na základe zákona sa viaže k inštitucionalizácii a zefektívneniu fungovanie štátnej a straníckej moci, hlavne na lokálnej úrovni.

V poňatí Jiang Zemina je teda vláda zákona súčasťou socialistického politického systému, a neznamená príklon k liberálnej demokracii. Termín vláda zákona, ako ho vysvetľuje Jiang Zemin, je ukotvený v socialistickej forme politiky. Presadzovanie vlády zákona v prvom rade znamená odstránenie formálnych nedostatkov v spravovaní štátu.

5.2 Xi Jinping - súčasnosť

5.2.1 Súčasná ústava

Nástup Xi Jinpinga znamená aj návrat k politike vlády zákona. Táto rétorika odráža pokles popularity Komunistickej strany medzi verejnosťou po roku 2012, a s ním súvisiacu potrebu vytvorenia novej celoplošnej politiky, ktorá by splnila túto úlohu. Politika presadzovania vlády zákona plynule nadväzuje na trendy, pokračujúce už od vlády Jiang Zemina, len v širšom meradle. Tie sa prejavili aj v ďalšej zmene znenia ústavy v roku 2004.

Postupné dodatky ústavy ilustrujú súdobé spoločensko-ekonomické zmeny v krajine – najprv v roku 1988 to bola privatizácia a spravovanie pôdy, následne v roku 1993 upravenie pozície trhovej ekonomiky, v roku 1999 vláda podľa zákona ako stratégiu pre spravovanie národa, a v roku 2004 uznanie a ochranu ľudských práv, a zvýšenú ochranu súkromného vlastníctva (Cai Dingjian 2010:60). V zameraní politiky je teda zreteľný posun od strategických oblastí, ako je ekonomika, postupne k ďalším aspektom spoločenského života, na ktoré bol vyvíjaný tlak.

Väčšia pozornosť než bývalých ústavách sa venuje občianskym a ľudským právam. V súčasnej ústave sa aj celá kapitola o právach a povinnostiach občanov posunula na druhú v poradí namiesto tretej, ako je to v bývalých ústavách, vyjadrujúc tak ich dôležitosť. Článok 33 ústavy, doplnený dodatkom v roku 2004, garantuje rovnosť občanov pred zákonom, ich práva aj povinnosti:

凡具有中华人民共和国国籍的人都是中华人民共和国公民。中华人民共和国公民在法律面前

一律平等。

国家尊重和保障人权。任何公民享有宪法和法律规定的权利，同时必须履行宪法和法律规定的义务。(VZLZ 1982:čl. 33)

Všetci ľudia majúci občianstvo Čínskej ľudovej republiky sú jej občanmi. Všetci občania Čínskej ľudovej republiky sú rovní pred zákonom. Štát ctí a garantuje ľudské práva. Všetci občania majú na základe ústavy a nariadení zákona svoje práva, a zároveň musia na základe ústavy a nariadení zákona vykonávať svoje povinnosti.

Avšak hneď v článku 51 sa uvádza, že pri uplatňovaní svojich slobôd a práv občania ČĽR nesmú porušiť záujmy štátu, spoločnosti alebo kolektívu, ako ani právne slobody a práva ostatných občanov. Záujem štátu je teda naďalej nadradený právam ľudu:

中华人民共和国公民在行使自由和权利的时候，不得损害国家的、社会的、集体的利益和其他公民的合法的自由和权利。(VZLZ 1982:čl. 51).

Vykonávanie slobôd a práv zo strany občanov Čínskej ľudovej republiky nesmie škodiť záujmom štátu, spoločnosti a kolektívu, ani zákonným slobodám a právam ostatných občanov.

Problémom je teda ešte stále nedostatočná ochrana občanov proti štátu. Aj keď zákon umožňuje občanom vznášať námietky proti konkrétnym rozhodnutiam či zákonom, toto právo je v skutočnosti veľmi obmedzené, keďže sa nevzťahuje na všeobecné zákony, iba na konkrétne činy alebo rozhodnutia vlády, a rovnako nezahŕňa občianske a politické práva (Peerenboom 2010:14). Z pohľadu Komunistickej strany však ani nie je nutné túto ochranu posilňovať. Vychádzajúc z predpokladu, že Komunistická strana predstavuje zástupcov ľudu, a plní jeho vôľu, potom v socializme nemusia byť vytvárané žiadne bariéry na ochranu občana pred štátnou mocou. Strana totiž plní funkciu štátu, a tým, že kontroluje líniu štátnej politiky, dbá o jeho správne fungovanie. Štát teda vykonáva vôľu ľudu, a preto ochrana občana pred štátom stráca zmysel.

Dodatkom k textu ústavy však bola v roku 2004 formulácia o rešpektovaní a ochrane ľudských práv. Dovtedy sa v tomto kontexte používal termín občianske práva – to vylučuje koncept univerzality ľudských práv. Touto formuláciou ČĽR formálne opustila predstavu “ázijských práv a hodnôt”, a uznala ich univerzalitu. Napriek tomu povinnosti definuje ako občianske, nie ľudské.

Aj napriek tejto zmene ústavy medzi zákonmi (aj ústavou) ČĽR a Všeobecnou deklaráciou ľudských práv existujú ešte stále rozdiely. Napríklad článok 42 ústavy hovorí o „povinnosti pracovať“, kým v deklarácii je formulované právo pracovať (Valné zhromaždenie OSN 1948:čl. 23). Rovnako tak nie je v zákone ukotvená sloboda bývania, prezumpcia nevinoty, právo nevypovedať proti sebe a iné.

Formulácia „vláda zákona“ sa v ústave zmieňuje iba raz, a to hneď v piatom článku:

中华人民共和国实行依法治国，建设社会主义法治国家。(VZLZ 2004:čl. 5)

Čínska ľudová republika presadzuje vládnutie na základe zákona, a budovanie socialistickej krajiny s vládou zákona.

V pozícii Komunistickej strany v rámci štátnej moci boli ale presadené viaceré zmeny. V roku 2004 bolo prijaté Nariadenie o vnútornom dohľade (*Neibu jiandu guiding* 内部监督规定) presadzujúce systém dohľadu v rámci Komunistickej strany. Tým bol nahradený dovtedajší systém subjektívnej zodpovednosti, a vnútrostranícky systém bol viac formalizovaný. Predstavuje to značný posun od vlády človeka, ako ju presadzoval Mao Zedong, a ako bola vykonávaná v rámci strany dovtedy, na základe demokratického centralizmu, smerom k vnútrostraníckej demokracii a vláde zákona. V roku 2010 boli zrušené tzv. „červené dokumenty“ (*hongtou wenjian* 红头文件), teda neverejné vnútrostranícke dokumenty, v prospech transparentných formálnych zákonov (Wang Chengguang v Cai Dingjian 2010:20).

Žiadne z týchto právnych úprav ale nemenia postavenie Komunistickej strany ako takej. Potvrdzujú to napríklad formulácie relevantných Bielych kníh. Dve z nich, ktoré sa zaoberajú tematikou vlády zákona v Číne, sú Biele knihy z roku 2008 a 2011, pod názvom Biela kniha o presadzovaní vlády zákona v Číne, a Biela kniha o právnom systéme socializmu s čínskymi zvláštnosťami. Podľa formulácie Bielej knihy z roku 2008 sa charakteristiky takzvanej vlády zákona často približujú svojím obsahom vláde zákonom. Ide konkrétne o formulácie vymedzujúce úlohu Komunistickej strany. V Bielej knihe z roku 2008 sa uvádza, že vláda zákonom znamená primknutie sa k vedeniu Komunistickej strany s ľudom ako vládcom, a zaručenie toho, že Komunistická strana stále bude hrať zásadnú rolu vo vedení a zaistí vedúcu úlohu ľudu, a to všetko na základe nariadení ústavy a zákona. Ako podotýka Katrin Blasek (2015), v Bielej knihe sa striedajú formulácie „vláda zákona“ a „vládnutie krajine zákonom“, nikde nie je konkrétne špecifikované, čo v štáte by malo byť vedúcou silou, či Komunistická strana, alebo iný štátny orgán.

Konkrétna formulácia z Bielej knihy z roku 2005 formuluje pozíciu Komunistickej strany takto:

中国的民主是中国共产党领导的人民民主。没有中国共产党，就没有新中国，也就没有人民民主，这是被历史证明了的客观事实。(Informačná kancelária Štátnej rady ČLR 2008: čl. II)
Čínska demokracia je ľudovou demokraciou pod vedením Čínskej Komunistickej strany. Je objektívnou skutočnosťou, ktorú ukázala história, že bez Čínskej Komunistickej strany by nebolo Novej Číny, ani ľudovej demokracie.

Komunistická strana je uvedená ako aktér štátnej moci, prostredníctvom ľudu. V tejto formulácii Komunistická strana a ľud splývajú v jedno. Na druhej strane potom aj pre stranu platí záväznosť ústavy a zákonov:

中国共产党领导、支持和保证人民当家作主的具体实现形式：一是领导人民通过人民代表大会制度掌握国家权力。... 二是领导人民依照宪法和法律规定，通过各种途径和形式，管理国家事务，管理经济和文化事业，管理社会事务，以此保证国家各项事业的发展符合人民的意愿、利益和要求。 (Informačná kancelária Štátnej rady ČĽR 2008: čl. II)

Čínska komunistická strana vedie a podporuje ľud, a garantuje, že si sám môže spravovať svoje záležitosti, a táto realizácia prebieha nasledovne: po prvé, strana vedie ľud, aby prostredníctvom systému zhromaždení ľudových zástupcov disponoval štátnou mocou. ... Po druhé, strana vedie ľud, aby prostredníctvom rôznych spôsobov a foriem spravoval štátne, ekonomické, kultúrne a spoločenské záležitosti podľa ústavy a nariadení zákona. Tak je zaručené, že rozvoj všetkých oblastí štátnych záležitostí korešponduje s vôľou, záujmami a požiadavkami ľudu.

Podobnú formuláciu obsahuje aj Biela kniha z roku 2011, kde sa naopak definuje úloha legislatívnych orgánov. Tie majú akceptovať zákon, ale zároveň aj vedenie Komunistickou stranou:

构建中国特色社会主义法律体系过程中，中国立法机关坚持中国共产党的领导、人民当家作主、依法治国有机统一。 (Informačná kancelária Štátnej rady ČĽR 2011: čl. III)

V priebehu procesu formulovania socialistického právneho systému s čínskymi zvláštnosťami, čínske legislatívne orgány presadzujú organické zjednotenie vedenia Čínskej komunistickej strany, spravovania vlastných záležitostí ľuďom samotným, a vládnutie štátu na základe zákona.

Princíp vlády zákona a riadenie sa zákonom Xi Jinping sám vo svojich prejavoch zdôrazňoval opakovane. Kľúčovým bodom pri riadení sa zákonom je podľa neho ústava:

依法治国，首先是依宪治国；依法执政，关键是依宪执政。 (Xi Jinping 2014:141 (prejav 在首都各界纪念现行宪法公布施行 30 周年大会上的讲话 *Zai shoudu ge jie jinian xianxing xianfa gongbu shixing 30 zhounian dahui shang de jiang hua*, [Prejav v hlavnom meste pri príležitosti 30. výročia vyhlásenia ústavy] 2012)

Vláda na základe zákona je v prvom rade vládnutie na základe ústavy. Kľúčovým bodom vykonávania moci podľa zákona je vykonávanie moci podľa ústavy.

Xi Jinping však zdôrazňuje, že ústavu je potrebné implementovať do praxe vo všetkých aspektoch, namiesto toho, aby bola chápaná len ako všeobecné nariadenie motivačného charakteru:

公民的基本权利和义务是宪法的核心内容，宪法是每个公民享有权利、履行义务的根本保证 ... 只有保证公民在法律面前一律平等，尊重和保障人权，保证人民依法享有广泛的权利和自由，宪法才能深入人心，走入人民群众，宪法实施才能真正成为全体人民的自觉行动。 (Xi Jinping 2014:141 (prejav 在首都各界纪念现行宪法公布施行 30 周年大会上的讲话 *Zai shoudu ge jie jinian xianxing xianfa gongbu shixing 30 zhounian dahui shang de jiang hua* [Prejav v hlavnom meste pri príležitosti 30. výročia vyhlásenia ústavy] 2012)

Jadrom obsahu ústavy sú základné občianske práva a povinnosti. Ústava je základnou garanciou toho, že každý občan môže požívať práva, a musí splňať svoje povinnosti. Iba za splnenia podmienky, že občania sú rovní pred zákonom, sú ctené a garantované ich práva, a je garantované, že na základe zákona môžu požívať svoje práva a slobody v plnom rozsahu, môže ústava vstúpiť do ľudského vnútra, a vstúpiť medzi masy. Až po skutočnej implementácii ústavy sa môže skutočne stať iniciatívou, s ktorou sa všetok ľud dokáže stotožniť.

Aj v decembri roku 2012 pri príležitosti tridsiateho výročia čínskej ústavy Xi Jinping vyhlásil, že je potrebné dodržiavať autoritu ústavy a zákona. Žiadna organizácia ani jednotliviec nesmie prestúpiť ústavu ani zákon.:

任何组织或者个人，都不得有超越宪法和法律的特权。(Xi Jinping 2014:140 (prejav 在首都各界纪念现行宪法公布施行 30 周年大会上的讲话 *Zai shoudu ge jie jinian xianxing xianfa gongbu shixing 30 zhounian dahui shang de jiang hua* [Prejav v hlavnom meste pri príležitosti 30. výročia vyhlásenia ústavy] 2012)

Žiadna organizácia ani jednotliviec nesmú mať osobité práva, ktoré by prekračovali ústavu alebo zákony.

Proti konštitucionalizmu sa ale v roku 2013 zdvihla vlna odporu reprezentovaná neverejným Dokumentom 9 (*Zhongyang jiu hao wenjian* 中央九号文件), kolujúcim v rámci Komunistickej strany. Konštitucionalizmom sa z pohľadu jeho odporcov rozumie oslabenie pozície Komunistickej strany, a jej postavenie na úroveň iným stranám (Gore 2014:1). Dokument sa vymedzoval nielen voči presadzovaniu západnej konštitučnej demokracie, ale aj proti demonštrovaniu univerzálnych hodnôt, či slobode médií. V dokumente je vyslovene priznané postavenie Komunistickej strany mimo ústavy ("...打着“维护宪法”，“依法治国”的旗号，攻击党的领导凌驾于宪法之上。[Ludia] vztyčujú vlajky „obranu ústavy“ a „vládnutia podľa zákona“, a napádajú vedenie strany za to, že sa stavia nad ústavu. [Dokument 9, časť 1]).

Umiernené hlasy tejto kritiky sa pokúšajú sklbiť myšlienku konštitucionalizmu s vedúcou úlohou Komunistickej strany, s tým, že Komunistická strana má byť pred ľud vzorom v dodržiavaní ústavy a zákonov. Je to myšlienka tzv. "socialistického konštitucionalizmu". Presadzuje tiež oklieštenie právomocí komunistickej strany a ústupky v oblasti občianskych práv, ako výmenu za udržanie vedúcej pozície (Gore 2014:6).

Podľa vyjadrení Xi Jinpinga niet pochyb o postavení Komunistickej strany, ktorej jednoznačne prisudzuje vedúcu úlohu, a spája ju s presadzovaním vlády zákona:

我们党是执政党，坚持依法执政，对全面推进依法治国具有重大作用。要坚持党的领导、人民当家作主、依法治国有机统一，把党的领导贯彻到依法治国全过程。(Xi Jinping 2014:141 (prejav 在首都各界纪念现行宪法公布施行 30 周年大会上的讲话 *Zai shoudu ge jie jinian xianxing xianfa gongbu shixing 30 zhounian dahui shang de jiang hua* [Prejav v hlavnom meste pri príležitosti 30. výročia vyhlásenia ústavy] 2012)

Naša strana je vládnuou stranou, podporuje vládnutie na základe zákona, a hraje dôležitú rolu pri celkovom presadzovaní vládnutí štátu na základe zákona. Je potrebné podporovať organické zjednotenie vedúcej úlohy strany, spravovanie svojich záležitostí ľuďom samotným, a vládnutie štátu na základe zákona. Taktiež je nutné premietnuť vedúce postavenie strany do celkového procesu vládnutia na základe zákona.

Vláda zákona predstavuje podľa Xi Jinpinga aj atribút socialistickej vlády, charakteristický

pre systém socializmu s čínskymi zvláštnosťami, čím je možné vymedziť sa voči vláde zákona ako nevyhnutne vyžadujúcej liberálnu demokraciu:

我国形成了以宪法为统帅的中国特色社会主义法律体系，我们国家和社会生活各方面总体上实现了有法可依，这是我们取得的重大成就。(Xi Jinping 2014:144 (prejav 坚持法治国家、法治政府、法治社会一体建设 *Jianchi fayhi guojia, fazhi zhengfu, fazhi shehui yiti jianshi* [Podporujeme jednotné budovanie krajiny s vládou zákona, vládnutia podľa zákona, a spoločnosti s vládou zákona] 2012)

Čína vytvorila právny systém socializmu s čínskymi zvláštnosťami, ktorý nariaďuje ústava. Je to pre nás veľkým dosiahnutým úspechom, že Čína a socialistický spôsob života vo všetkých ohľadoch presadzujú systém zákona, ktorého je možné sa držať.

Na druhej strane však Xi Jinping vnáša do politiky prvok vlády morálky *dezhi* 德治, ktorý sa nachádzal v úradí oficiálnej rétoriky už od vlády Mao Zedonga, po ukončení ktorej došlo k odsúdeniu svojvoľnej vlády jednotlivca práve na základe charismatickej sily osobnosti. Xi Jinping však pod morálkou rozumie svedomité porozumenie zákonu a jeho potreby, ktoré umožní občanom ho dodržiavať nie z donútenia, ale z vlastnej vôle:

我们要坚持把依法治国和以德治国结合起来，高度重视道德对公民行为的规范作用，引导公民既依法维护合法权益，又自觉履行法定义务，做到享有权利和履行义务相一致。(Xi Jinping 2014:140 (prejav 在首都各界纪念现行宪法公布施行 30 周年大会上的讲话 *Zai shoudu ge jie jinian xianxing xianfa gongbu shixing 30 zhounian dahui shang de jiang hua* [Prejav v hlavnom meste pri príležitosti 30. výročia vyhlásenia ústavy] 2013)

Musíme podporovať prepojenie vlády podľa zákona, a vlády podľa morálky. Je potrebné si cítiť vplyv morálky na normy správania občanov, čo vedie k tomu, že občania budú sami dodržiavať vládu zákona, a požívať podľa nej práva a benefity, ale zároveň si budú vedomí plnenia svojich zákonných povinností, takže sa pre nich práva a povinnosti stanú jedným.

Xi Jinping teda aj napriek presadzovaniu politiky vlády zákona organicky prepája tento koncept s princípom vlády človeka, čo sa prejavuje pri vyzdvihovaní osobnej cnosti *de* 德. Podľa vlády zákona totiž úloha ľudského faktora, vďaka ktorému inštitúcie fungujú, spočíva iba v riadení sa zákonom, a v presadzovaní zákona. Na druhej strane počas vlády Jiang Zemina a Hu Jintaa (胡锦涛) sa neustále zdôrazňuje „konfuciánsky dôraz na výstavbu vlastného charakteru“, čo implikuje aj morálnu kvalitu panovníka ako nevyhnutnú súčasť fungovania režimu, a to je vlastne iba variácia osobnej cnosti (Jenco 2010:182).

5.2.2 Komuniké štvrtého pléna ÚV KS Číny 2014

Dôležitým dokumentom pre inštitucionalizáciu a presadzovanie politiky vlády zákona je aj

Komuniké štvrtého pléna ÚV KS Číny osemnásteho funkčného obdobia v októbri 2014, venované téme vlády zákona ako ústredného motívu politiky. Vláda zákona je v ňom označená za nevyhnutnú podmienku rozvoja krajiny:

全会 ... 认为全面建成小康社会、实现中华民族伟大复兴的中国梦，全面深化改革、完善和发展中国特色社会主义制度，提高党的执政能力和执政水平，必须全面推进依法治国。
(Agentúra Xinhua 2014)

Plénum ... sa domnieva, že na to, aby bolo možné celoplošné dobudovanie spoločnosti s pomerne dobrým životným štandardom, dosiahnutie čínskeho sna o veľkom znovuzrození čínskeho národa, celoplošné zavedenie reforiem, zlepšovanie a rozvíjanie socialistického systému s čínskymi zvláštnosťami, zvýšenie schopnosti strany vládnuť a zvýšenie úrovne vlády, je **nutné celoplošne podporovať riadenie štátu na základe zákona**.

Pri presadzovaní politiky vlády zákona je potrebné postupovať v duchu doterajšej tradície – ktorej súčasťou je aj vedúce postavenie Komunistickej strany:

全会强调，全面推进依法治国，必须 ... 坚持党的领导、人民当家作主、依法治国有机统一，坚定不移走中国特色社会主义法治道路，坚决维护宪法法律权威，依法维护人民权益...
(Agentúra Xinhua 2014)

Plénum zdôraznilo, že na celoplošné presadzovanie riadenia štátu na základe zákona je potrebné ... **zachovať vedúce postavenie strany**, riadenie záležitostí ľudu ľudom, zjednotiť nástroje na riadenie štátu na základe zákona, neobľomne nasledovať cestu socialistickej vlády zákonom s čínskymi zvláštnosťami, rozhodne chrániť autoritu ústavy a zákona, chrániť práva a záujmy ľudu v súlade so zákonom, ...

Medzi konkrétne aspekty realizácie vlády zákona patrí v prvom rade implementácia ústavy a ostatných zákonov. Ďalej sa spomína rozšírenie právneho povedomia a zefektívnenie administratívy. V oblasti justície sa prezentuje snaha o spravodlivé (ale nie vyslovene nezávislé) súdnictvo:

全会明确了全面推进依法治国的重大任务，这就是：完善以宪法为核心的中国特色社会主义法律体系，加强宪法实施；深入推进依法行政，加快建设法治政府；保证公正司法，提高司法公信力；增强全民法治观念，推进法治社会建设；加强法治工作队伍建设；加强和改进党对全面推进依法治国的领导。(Agentúra Xinhua 2014)

Plénum vyjasnilo závažnú úlohu celoplošného podporovania riadenia štátu na základe zákona. To znamená nasledovné: zdokonaľiť právny systém socializmu s čínskymi zvláštnosťami, ktorého základom je ústava, a posilniť jej implementáciu; **presadzovať administratívu v súlade so zákonom**, a tým urýchliť budovanie vlády postavenej na základe zákona; garantovať spravodlivé súdnictvo a zlepšiť jeho dôveryhodnosť; posilniť právne vedomie ľudu, čím bude podporené budovanie právnej spoločnosti; posilniť vytváranie kapacít pracujúcich v oblasti vlády zákona, a **vylepšiť tak vedúcu úlohu strany**, ktorá riadenie štátu na základe zákona celoplošne podporuje.

Okrem formálnych náležitostí v oblasti zákona predstavuje politika vlády zákona aj zmeny v morálnej oblasti, hlavne ohľadne morálky a štandardu práce. Znamená to prácu nielen efektívnu, ale

aj vysoko motivovanú. Okrem vernosti zákonu sa uvádza aj vernosť Komunistickej strane:

全会提出，全面推进依法治国，必须大力提高法治工作队伍思想政治素质、业务工作能力、职业道德水准，着力建设一支忠于党、忠于国家、忠于人民、忠于法律的社会主义法治工作队伍。建设高素质法治专门队伍。(Agentúra Xinhua 2014)

Plénum poukázalo na to, že k celoplošnému presadzovaniu riadenia štátu na základe zákona je nevyhnutné razantne zvýšiť ideologické a politické kvality, **pracovné schopnosti a štandard pracovnej morálky pracovného kolektívu presadzujúceho vládu zákona**, a svedomito budovať pracovný kolektív verný strane, vlasti, ľudu a zákonu. Budovať vysoko kvalitný kolektív odborníkov na vládu zákona.

Vedenie Komunistickou stranou predstavuje základný pilier vlády zákona, keďže prostredníctvom Komunistickej strany vládne ľud. Zároveň sa neprípúšťa vybočenie z noriem doterajšej politiky socializmu s čínskymi zvláštnosťami – naopak, opakovane je zdôraznená potreba vychádzania z čínskej reality:

全会提出，全面推进依法治国，总目标是建设中国特色社会主义法治体系，建设社会主义法治国家。这就是，在中国共产党领导下，坚持中国特色社会主义制度，贯彻中国特色社会主义法治理论，形成完备的法律规范体系、高效的法治实施体系、严密的法治监督体系、有力的法治保障体系，形成完善的党内法规体系，坚持依法治国、依法执政、依法行政共同推进坚持法治国家、法治政府、法治社会一体建设，实现科学立法、严格执法、公正司法、全民守法，促进国家治理体系和治理能力现代化。实现这个总目标，必须坚持中国共产党的领导坚持人民主体地位，坚持法律面前人人平等，坚持依法治国和以德治国相结合，坚持从中国实际出发。(Agentúra Xinhua 2014)

Plénum poukázalo na to, že hlavným cieľom celoplošného presadzovania riadenia štátu na základe zákona je vybudovanie systému socialistickej vlády zákona s čínskymi zvláštnosťami a založenie krajiny so socialistickou vládou zákona. To znamená **vytrvať pod vedením Komunistickej strany v socialistickom systéme s čínskymi zvláštnosťami**, uplatňovať teóriu socialistickej vlády zákona s čínskymi zvláštnosťami, vytvoriť dokonalý systém právnych noriem, vysoko účinný systém pre realizáciu vlády zákona, prísny systém pre dohľad nad vládou zákona, a výkonný systém záruk vlády zákona, formovanie dokonalého systému pravidiel a zákonov vo vnútri strany, vytrvať v riadení štátu zákonom, vládnutí zákona, posilňovaní administratívy pomocou zákona, vytrvať v spoločnom budovaní riadenia štátu na základe zákona, riadenia vlády na základe zákona, riadenia spoločnosti na základe zákona, dosiahnuť vedeckú legislatívu, dôsledné presadzovanie práva, súdnu spravodlivosť a dodržiavanie práva ľudu, podnecovať modernizáciu riadiaceho systému a riadiacich schopností Číny. **Na dosiahnutie tohto cieľa je preto potrebné vytrvať vo vedení Komunistickej strany Číny**, vytrvať v dominantnom postavení ľudu, vytrvať v rovnosti každého človeka pred zákonom, vytrvať v prepojení vlády na základe zákona a vlády na základe cnosti a vytrvať vo vychádzaní z čínskej reality.

Implementácia vedenia Komunistickou stranou sa v praxi prezentuje ako stranícke vedenie na každej úrovni vlády, a v každom aspekte štátnej moci. Je zdôraznená vedúca úloha strany, podľa príslušnej formulácie ústavy, a moc strany je označená za totožnú so štátnou mocou. Komunistická strana tak má dohliadať na plnenie zákona a ústavy, ale sama predstavuje najvyššiu zložku moci:

全会强调，党的领导是中国特色社会主义最本质的特征，是社会主义法治最根本的保证。把党的领导贯彻到依法治国全过程和各方面，是我国社会主义法治建设的一条基本经验。我国宪法确立了中国共产党的领导地位。... 只有在党的领导下依法治国、厉行法治，人民当家作主才能充分实现... 依法执政，既要求党依据宪法法律治国理政，也要求党依据党内法规管党治党。(Agentúra Xinhua 2014)

Plénum zdôraznilo, že vedenie strany je najdôležitejšou charakteristikou socializmu s čínskymi zvláštnosťami, a najzákladnejšou zárukou socialistickej vlády zákona. Implementácia stranického vedenia do každého procesu a každého aspektu riadenia štátu na základe zákona, predstavuje jednu zo zásadných skúseností pri budovaní čínskeho socialistickej vlády zákona. Ústava našej krajiny prísne stanovuje vedúce postavenie Komunistickej strany Číny. ... Iba pod vedením stranou riadeného štátu na základe zákona, bude možné dôsledne presadzovať vládu zákona, a bude môcť byť dosiahnuté, aby záležitosti ľudu boli riadené ľuďmi. ... Vládnúť v súlade zákonom vyžaduje, aby strana na základe ústavy a zákona riadila štát a administratívu. A tiež vyžaduje, aby strana na základe vnútrostraníckych predpisov spravovala stranu.

To, že Komunistická strana má jednať v slade so zákonom, je definované ako súbor pravidiel pre jednotlivé kádre, týkajúce sa ich pracovnej disciplíny a právomocí. Je vyslovene zakázané zneužívanie právomoci a prestupovanie pravidiel daných zákonom – ale aj vydávanie vlastných názorov za zákon (čo je typický atribút vlády človekom):

坚持依法执政，各级领导干部要带头遵守法律，带头依法办事，不得违法行使权力，更不能以言代法、以权压法、徇私枉法。健全党领导依法治国的制度和工作机制，完善保证党确定依法治国方针政策和决策部署的工作机制和程序，加强对全面推进依法治国统一领导、统一部署、统筹协调，完善党委依法决策机制。各级人大、政府、政协、审判机关、检察机关的党组织要领导和监督本单位模范遵守宪法法律，坚决查处执法犯法、违法用权等行为。(Agentúra Xinhua 2014)

Je nevyhnutné posilniť a zdokonaľiť stranické vedenie prác na uskutočňovaní vlády zákona a dôsledne ho uplatňovať počas celého procesu celoplošného presadzovania riadenia štátu na základe zákona. Na udržanie vládnutia podľa zákona je potrebné, aby vedúci predstavitelia a kádre na všetkých úrovniach aktívne ctili zákon a jednali v súlade s ním. Nesmú zneužívať svoje právomoci, tobôž vydávať svoje slová za zákon, potláčať zákon silou či si ho prispôsobovať na súkromné účely

Tieto snahy o zvýšenie straníckej disciplíny a rešpektovanie zákona korešpondujú so straníckymi kampaňami, cieľom ktorých je snaha o očistenie strany od formalizmu, byrokratizmu, hedonizmu a extravagancie. S tým súvisí návrat politiky masovej línie (*qunzhong luxian* 群众路线), proklamovaný stranou v apríli 2013 (Gore 2014:14). Podobne ako u masovej línie za vlády Mao Zedonga, v duchu učenia sa od ľudu prebehla medzi členmi strany vlna sebakritiky, implikujúca zvýšenie moci ľudu – v skutočnosti ale ľudu nebola poskytnutá možnosť slobodne vyjadriť svoj názor na kritiku strany, a mnohé tresty straníkom porušujúcim zákon boli znížené na minimum.

V súčasnosti sa pojem vláda zákona nechápe výlučne inštrumentálne, ale postupne nastáva posun ku konceptu, podľa ktorého má zákon zaväzovať tak konanie občanov, ako aj vládnych úradníkov. Z hľadiska strany sa jedná o efektívny ťah. Presadzovanie vlády zákona síce spôsobí, že

v každodenných úkonoch bude mať Komunistická strana menšiu moc zasahovať, avšak v dôsledku zredukovania rutinných povinností sa činnosť strany zefektívni, a zároveň sa posilní legitimita strany. Strana naďalej zasahuje v sporných prípadoch, ako napríklad pri nezhode ministerstiev. Jej postavenie v procese vytvárania zákonov už ale postupne slabne. Komunistická strana sa teda sťahuje postupne do úzadia, a namiesto absolútnej kontroly každého aspektu života kontroluje len strategické oblasti.

6. Vláda zákona v súčasnej praxi

6.1 Právny systém a chápanie zákona

Termín vláda zákona *fazhi* 法治 je úzko prepojený s termínom výstavby právneho systému, resp. „nastolením vlády zákona“ *fazhi* 法制. Vytvorenie a implementácia fungujúceho právneho systému v krajine je predpokladom pre vládu zákona, a naopak vláda zákona bez právneho systému nemôže fungovať. Oba pojmy teda spolu úzko súvisia, ale napriek tomu však nie sú zameniteľné. Výstavba spoľahlivého a spravodlivého právneho systému v krajine je predpokladom pre uplatňovanie vlády zákona, ale v tom prípade sa jedná o vládu zákona v širšom zmysle, nie v užšom. Existencia zákona totiž nevyhnutne neznamená správny a dobrý zákon. Podľa profesora Pekingskej univerzity Jiang Mingana (姜明安) je vláda zákona *fazhi* 法治 cieľom výstavby právneho systému *fazhi* 法制. Napriek tomu však podľa neho nie je vhodné zdôrazňovať iba výstavbu legálneho systému samu osebe, keďže sa jedná o inštrumentálne poňatie zákona, ktoré možno nazvať aj „vláda zákonom“, teda o systém, v ktorom vládca využíva zákon na kontrolovanie ostatných, ale sám nie je pod kontrolou zákona (Peerenboom 2002:63).

Z hľadiska čínskej zákonnej tradície sa však prejavuje pozostatok konfuciánskej ideológie, a to v presvedčení, že zákon samotný nie je postačujúci na správne spravovanie krajiny, a že pre správnu vládu je potrebná charizma morálne nadradeného človeka. Komunistická strana sa tento predpoklad nepokúšala vyvrátiť, práve naopak, iba posilnila túto myšlienku, ktorá pre ňu bola vyhovujúca – totiž Komunistická strana sa stavia do roly dokonalého poznania záujmu ľudu. Preto jej činy nemusia byť obmedzované (Blasek 2015:41). V Komunistickej strane bol taktiež zo Sovietskeho zväzu prevzatý názor Andreja Januareviča Vyšinského, že Komunistická strana by v socialistickom štáte mala mať absolútnu kontrolu nad vytváraním zákonov na základe požiadaviek jej programu ekonomického a spoločenského rozvoja). Ako poznamenáva Katrin Blasek, vo

vedúcej úlohe sa len zmenila postava panovníka na Komunistickú stranu.

Na druhej strane, tým, aby Komunistická strana posilnila svoju legitimitu, ako je jej úmyslom, musí sa postarať o fungovanie právneho systému. Je potrebné zariadiť, aby zákony, ktoré sa vydávajú, boli spravodlivé, a aby ich ľudia vnímali ako správne, a aby tak nedošlo k rozdielu medzi tým, čo ako vládu zákona vnímajú ľudia, a Komunistická strana (Peerenboom 2002:172).

Postavenie zákona v čínskej spoločnosti je definované aj jeho chápaním zakorenenom v čínskom tradičnom myslení, hlavne v ohľade princípu stratu tváre a snahy o dosiahnutie harmónie. Preto sa v priebehu čínskej histórie často pristupovalo k mimosúdnyim vyrovnaniam sporom, hlavne za zapojenia lokálnych autorít v rámci tradičnej hierarchie spoločnosti. V duchu konfuciánskeho učenia bola taktiež zdôrazňovaná rodinná jednotka a bezprostredné spoločenstvo človeka, do ktorého bol zasadený. Toto prostredie malo človeka formovať, a v prípade potreby aj usmerniť, preto malo pre človeka vyššiu dôveryhodnosť než zákony, obzvlášť písané zákony, ku ktorým ľudia následne neprechovali rovnaký rešpekt. K tomu prispieval aj fakt, že pre ľudí nebolo možné participovať na procese vytvárania a zmeny zákonov. Predstava písaného zákona navyše v sebe niesla konotácie legalistickej dynastie Qin, ktorá bola vnímaná negatívne.

Významným rozdielom oproti chápaniu zákona na Západe bol ale fakt, že v Číne nejestvoval žiaden pokus o dokázanie toho, že by právo alebo zákon boli božského pôvodu. Existoval síce koncept nebeského mandátu, ten ale slúžil iba na potvrdenie legitimacy panovníkovho postavenia, nie na obmedzenie alebo definovanie jeho právomocí.

Podmienkou vlády zákona je pritom to, aby bol zákon verejne dostupný, jasný a zrozumiteľný. Aj to je však v súčasnosti v ČĽR problémom. Zákony sú formulované všeobecne a vágne, často obsahujú nesprávne či vzájomne sa vylučujúce formulácie, a to hlavne na lokálnej úrovni. To je v dôsledku proklamovanej skutočnosti, že v Číne je potrebné brať ohľad na regionálne rozdiely. Preto je zákon platný pre celú krajinu formulovaný tak všeobecne, aby sa jeho platnosť bez problémov mohla vzťahovať na všetky oblasti. Podľa konkrétnych podmienok sú potom vytvárané špecifické lokálne zákony.

Podľa formulácie Zhu Yuanzhang (朱元璋, zakladateľ dynastie Ming), odrážajú primárne zákony večné a univerzálne princípy, a preto majú byť nemenné. Okrem toho pri zákonoch by sa mali brať do úvahy aj mimoprávne záležitosti, ako napríklad vzťahy a postavenie jednotlivých strán. Preto by sa mali zákony formulovať viac otvorene než presne a mal by sa ponechať priestor na ich interpretáciu. To mohlo predstavovať doplnkové zákony, oficiálne komentáre či precedensy prípadov (Blasek 2015:55). Tento princíp vo vytváraní zákonov je v ČĽR uplatňovaný dodnes. Následne však, v dôsledku potreby častých a početných zmien a úprav zákonov je veľa z nich zastaraných, a legislátori nie sú schopní držať krok s častými reformami a

zmenami. Výsledkom je aj to, že medzi viacerými úrovňami legislatívy vznikajú rozdiely a nesúlad.

Tento spôsob nejasej formulácie zákonov súvisí aj s čínskou spoločnosťou a myslením, v ktorom je stále hlboko zakorenený strach zo straty tváre. To v praxi znamená, že je lepšie formulovať zákon veľmi všeobecne, a postupne ho už len upravovať podľa potreby, než vytvoriť špecifický zákon, ktorý bude následne potrebné zrušiť alebo odstrániť, čo by sa považovalo za chybu a zlyhanie. Takto je upravovanie zákonov vnímané len ako „vylepšovanie“ (Peerenboom 2002:13). Vo vytváraní zákonov v ČĽR stále platia základné princípy všeobecnosti (*yuanzhexing* 原则性) a flexibility (*linghuoxing* 灵活性). Popisujú ich napríklad príslovie *yicu bu yixi* 宜粗不宜细 (tvrdé pravidlá sú lepšie než detailné pravidlá), alebo slávny výrok Deng Xiaopinga: *mozhe shitou guohe* 摸着石头过河 (prekračovať rieku ohmatávaním kameňov). Z toho vyplýva, že v záujme rešpektovania regionálnych rozdielov, ale zároveň reflektovania jednoty štátu, je lepšie formulovať všeobecné zákony, a zároveň tým nechať nerozhodnuté citlivé a kontroverzné záležitosti. Pre Komunistickú stranu je to zároveň možnosť, ako ľahšie dosiahnuť svoje ciele bez toho, aby porušila zákony kongresu. Formulovanie vágnych zákonov navyše zabraňuje prípadnej strate tváre – zákony nemusia byť opravované, len dopĺňané podľa potreby (Blasek 2015:56).

Ďalším problémom je, že ešte stále neexistuje kompletná verejne dostupná zbierka všetkých zákonov. Zákony všeobecne nie sú nevyhnutne vydávané v tlačenej forme, a ešte stále existujú nepublikované interné vyhlásenia s platnosťou zákonov (Peerenboom 2002, 245). Podľa zákona musia byť totiž nové zákony zverejnené, avšak spod tejto podmienky sú vyňaté takzvané normatívne dokumenty. Na rozdiel od západnej normy zverejňovania všetkých informácií v ČĽR dochádza len k zverejňovaniu tých oficiálnych informácií, ktoré obyvatelia potrebujú vedieť (Peerenboom 2010:14).

Centralizované zbierky zákonov mnohokrát existujú len v elektronickej podobe, aj to vysoko spoplatnené, a nie nevyhnutne aktualizované. Na druhej strane, zákony často odkazujú na ešte neexistujúce nariadenia, ktoré sú v danom okamihu ešte len v procese vytvárania. To je, rovnako ako vágnosť formulovania zákonov, spôsobené tradičnou čínskou myšlienkou, že zákon by mal predstavovať určitú dokonalú normu, ktorou sa bude možné riadiť v budúcnosti, ak aj to nie je možné hneď. Toto sa premieta aj v Ústave ČĽR, ktorá má často povahu normatívnych, inšpiratívnych nariadení, a predstavuje väčšmi deklaráciu všeobecných politických cieľov s výhľadom do budúcnosti, než súbor aktuálnych predpisov.

V tomto ohľade Komunistická strana podporuje reformy, ktoré by prispeli ku skvalitneniu právneho systému, pretože obzvlášť lokálne zákony nespádajú pod priamu právomoc strany, a preto

je v jej záujme ich reformovať. Okrem toho strana začala experimentovať s novými spôsobmi internej súťaže ako výber tajomníkov strany a iných funkcií na lokálnych úrovniach (Zhao Suisheng 2006:111).

Hlavným problémom, ktorý je často adresovaný pod presadzovaním vlády zákona v ČĽR, sú práve inštitucionálne problémy. Právny systém v ČĽR stále nefunguje dostatočne, a práve tieto medzery sa snaží vláda ČĽR vyriešiť pod proklamovaným presadzovaním vlády zákona. Nejedná sa teda o presadzovanie vlády zákona v ideologickom zmysle, teda o koncept samotný, ale o vylepšenie právneho systému.

Podľa Yuhua Wanga (Wang Yuhua 2015:3) však vládnucci režim autoritárskeho štátu nemá záujem naplno implementovať politiku vlády zákona do praxe – to by totiž znamenalo bezvýhradnú spravodlivosť a efektivitu (koreňom problému je hlavne nezávislosť súdnictva, vid' nižšie). Takéto konanie nemusí byť nutne implementované reštriktívne – práve naopak, v ČĽR sú zákony nenápadne postavené tak, aby navádzali ľudí k želanému chovaniu, a odrádzali ich od neželaných činností. Preto napríklad jednotlivci sú odrádzaní od žalovania štátu rôznymi spôsobmi – vysokými nákladmi, zložitou procedúrou, nízkymi benefítmami a podobne. Pritom sa všetko deje v medziach zákona, ktorý je manipulatívne definovaný. Vyhovuje to teda úzkej teórii vlády zákona, ale morálny aspekt tohto zákona je diskutabilný.

6.2 Ľudské práva

Vláda zákona v západnom ponímaní predpokladá rešpektovanie ľudských práv. ČĽR síce formálne presadzuje dodržiavanie ľudských práv, ako je stanovené aj v ústave, avšak interpretácia týchto práv je v Číne odlišná. ČĽR sa odvoláva na takzvané ázijské hodnoty, a na kladenie prvoradého dôrazu na stabilitu krajiny. V prvom rade, neexistuje predstava o univerzalite ľudských práv, a ich interpretácia závisí od lokálnych špecifik, ako je napríklad úroveň rozvoja, či kultúra a hodnoty. Navyše zákon ešte stále povoľuje odňatie politických práv.

„Ázijské hodnoty“ z pohľadu Číny znamenajú možnosť interpretovať ľudské práva, ako aj iné aspekty politického a spoločenského života, v závislosti od kultúrneho kontextu a kontextu rozvoja daného miesta. Presadzovanie ázijských hodnôt nesie súvislosť s politickou situáciou v ázijských krajinách. Po rozpade kolonializmu museli tieto krajiny prejsť k pluralitným demokratickým štruktúram, často neúspešne, čo bol proces, na ktorý mali západné krajiny neúmerne dlhší čas. Preto sa zdôrazňovanie ľudských práv a slobody prejavu považovali za ohrozujúce status quo, a vytvárajúce nestabilné politické prostredie. Za podmienok, kedy sa štát usiluje o zabezpečenie fungovania základných inštitúcií a služieb, nie sú takéto prejavy vítané.

Navyše, odmietanie pluralitnej demokracie a občianskych a politických práv sa stalo prejavom odmietania koloniálnej identity. Prijatie západných hodnôt bolo vnímané ako západný fenomén, importovaný kolonializmom (Jau Hwa Chen v Kingsbury 2008:41).

V druhom rade, z čínskeho pohľadu západné krajiny neúmerne zdôrazňujú občianske a politické práva jednotlivca, na úkor ekonomických, kultúrnych a kolektívnych práv (za aké sa v Číne považuje napríklad právo krajiny na rozvoj). ČĽR v danej situácii preferuje zdôrazňovanie práv ekonomických, keďže prvoradým cieľom krajiny je dosiahnuť celkový ekonomický rozvoj, a tým pádom aj blahobyt. Pre ekonomický rozvoj je potrebná stabilita, a tá je hneď ďalším právom, ktoré sa zdôrazňuje.

V socialistickom štáte, o budovanie ktorého sa ČĽR usiluje, je úlohou ľudu stotožniť sa so zámermi vládnuceho režimu, ich základnou povinnosťou je teda súhlasiť s vládnym programom. Ich ostatné práva sú obmedzené práve týmto stotožnením sa. Akonáhle niektoré práva môžu spôsobiť brzdenie pokroku, nevyhnutného pre dobro krajiny a kolektívu, môžu byť tieto práva suspendované, a to v mene realizácie ústredného práva a všeobecného blahobytu. Táto základná povinnosť bola síce naposledy ukotvená v ústave z roku 1975, avšak stále platí, že politické práva môžu byť odobrané ľuďom, ktorých činnosť ohrozuje národnú bezpečnosť. Podľa socialistického učenia sú ľudské práva iba súčasťou falošnej ideológie kapitalistickej demokracie, a slúžia iba ako ochrana záujmov kapitalistickej triedy (Lauri Paltemaa v Kingsbury 2008:67).

Otázka ľudských a občianskych práv súvisí aj s agendou boja proti terorizmu. Zatiaľ čo na Západe predstavuje subjekt terorizmu osoba rozdielneho štátu, rasy či vierovyznania, v prípade ázijských štátov (ako aj ČĽR) je to často obyvateľ štátu – rebel, aktivista etnických menšín či politický oponent, teda skupiny v rámci štátu, ktoré stoja proti štátnej moci. Takáto osoba nie je hodná požívať občianske práva, a samotná „ľudskosť“ týchto osôb je spochybnovaná. (Reeita Toivanen v Kingsbury 2008:219). Ľudské práva nadradené národnej suverenite sú považované za príčiny ozbrojených intervencií krajín ako Kosovo či Líbya.

Po tretie, dôraz na ľudské práva nemá znamenať zanedbávanie povinností a zodpovednosti voči ostatným, ktoré sú s právami jednotlivca neoddeliteľne spojené, hlavne v krajine ako ČĽR, ktorá predstavuje kolektívne orientovanú spoločnosť. To, čo sa v západnej tradícii javí ako antietické k právam jednotlivca, v Číne korešponduje s myšlienkou, že záujmy jednotlivca a záujmy štátu by mali byť v harmónii. Aj v oficiálnych dokumentoch, ako napríklad v Bielych knihách venovaných ľudským právam, agenda ľudských práv ustupuje v prospech vytvorenia harmonickej spoločnosti. To v preklade znamená uprednostnenie záujmov celej spoločnosti pod cieľom „socialistickej harmónie“, pred právami jednotlivca.

Podľa konfuciánskeho učenia sa kladie dôraz na definovanie pozície každého jedinca v

spoločnosti, ktoré je určené jeho vzťahom nadriadenosti a podriadenosti k ostatným. To znamená absenciu myšlienky na západe spájanej so základnými ľudskými právami, že každý človek má možnosť konať slobodne podľa vlastného rozhodnutia. Preto aj keby Čína urobila ďalšie kroky smerujúce k demokracii, nemusí to nevyhnutne znamenať, že uprednostní práva jednotlivcov pred ekonomickými a kolektívnymi právami, a pred záujmom krajiny ako celku (Peerenboom 2002:516).

Ľudské práva v Číne teda v prvom rade znamenajú, opäť na základe vyššie spomenutého historického kontextu, že štát a vládár má zabezpečiť občanom blahobyť a bezpečie. To znamená, že úlohou vládnuceho režimu je vytvorenie podmienok pre harmonickú spoločnosť, v ktorej každý jednotlivec má možnosť prosperovať rovnako, ako prosperujú ostatní okolo neho (Peerenboom 2002:517).

ČĽR odmieta výčitky tretích krajín k záležitosti ľudských práv s odôvodnením nerešpektovania suverenity jednotlivých štátov, a využívania politiky ľudských práv ako zámienky interferencie nedovolennej politiky v rámci ČĽR. Problém z čínskeho pohľadu predstavuje hlavne nedostatočná medzinárodná definícia ľudských práv, ako aj to, aké by mali byť priority jednotlivých práv, respektíve ako by mali byť interpretované a implementované. Z toho vyplýva, že v ČĽR politika presadzovania vlády zákona priamo nesúvisí s ľudskými právami, keďže formálna agenda je v tomto ohľade presadzovaná kontinuálne.

Jedným znakom toho, či právny systém v krajine spĺňa podmienky vlády zákona je to, ako je nakladané s politicky citlivými prípadmi – či sú posudzované skutočne podľa zákona, či aj disidenti majú nárok na spravodlivý súdny proces, a či sú tieto procesy posudzované skutočne nezávisle. Takýto druh prípadov totiž predstavuje pre vládnucci režim najväčšie ohrozenie. Na základe toho, ako sa režim dokáže vysporiadať s týmto druhom prípadov, možno odvodiť, ako bude nakladať s menej citlivými prípadmi z iných oblastí života (na druhej strane pri analýze politicky citlivých procesov je dôležité brať do úvahy fakt, že garancia spravodlivého procesu nevyhnutne neznamená, že disident v procese vyhrá).

V súčasnej dobe navyše v ČĽR stále platí, že v situáciách, kedy je ohrozené postavenie Komunistickej strany a jej vládnucej úlohy v ČĽR, strana v takom prípade do procesov zasahuje, a to aj za cenu dodržania základných práv obžalovaného počas procesu. Jedná sa o procesy zahŕňajúce napríklad presadzovanie liberálnej demokracie, alebo procesy zahŕňajúce hnutie 法轮功 *Falungong* (Peerenboom 2002:137).

Ďalším faktorom, ktorý ovplyvňuje postoj Komunistickej strany pri citlivých procesoch, je medzinárodný tlak na dodržiavanie ľudských práv. To súvisí aj s ekonomickými požiadavkami – kvôli prilákaniu a udržiavaniu si zahraničných investorov v Číne je Komunistická strana nútená jednak udržiavať si svoju reputáciu, ako aj vytvárať pre prípadných investorov výhodné prostredie.

To znamená, že jestvuje tendencia ovplyvňovať procesy a všeobecné zákony v závislosti od konkrétneho prípadu, často s prihliadnutím na osobné kontakty (关系 *guanxi*).

Ďalším faktorom, úzko súvisiacim s vládou zákona, je aj možnosť vzniku občianskych organizácií a slobody vyjadrovania, respektíve postoj vlády či Komunistickej strany k ich vzniku. Podľa ideológie vlády zákona by aj k takýmto skupinám malo byť prístupované na základe príslušných zákonov. To ale môže byť problém, ak činnosť týchto skupín vyhodnotí Komunistická strana ako záležitosť ohrozujúcu jej vládnu úlohu, alebo ohrozujúci integritu štátu (viď kapitola 2.2.1).

Vláda zákona v Číne teda neznamená automatické rešpektovanie ľudských práv, čo je spôsobené chápaním zákona ako daného štátom, nie existujúceho prirodzene. Aj občianske práca sú dané štátom, a nesmú kolidovať s blahobytom štátu a spoločnosti. Preto aj úlohou zákona nie je v prvom rade limitovať moc vládnucej vrstvy alebo ochraňovať práva jednotlivca proti ich zneužitiu zo strany vlády. Úlohou zákona je v prvom rade zaručiť, že zákony vydané vládnucou vrstvou budú spoľahlivo implementované v praxi, a nebudú porušované, a tým prispejú k blahobytu štátu.

6.3 Rozdelenie moci a súdnictvo

V tradičnej Číne neexistoval koncept rozdelenia moci, a ani po vzniku ČĽR nebolo k tomuto konceptu prihliadané. Aj Deng Xiaoping odmietal prebrať koncept rozdelenia moci ako nevhodný pre Čínu, s odôvodnením nechoty kopírovania buržoáznej demokracie. Protiklad rozdelenia moci predstavuje Marxov koncept duálnej kompetencie (*yixing heyi* 议行合一), ktorý presadzuje jednotu legislatívnej a exekutívnej moci, teda jednotu pri vytváraní zákona a jeho implementácii (Blasek 2015:26). V praxi to znamená, že všetky správne a súdne orgány sa zodpovedajú Zhromaždeniu ľudových zástupcov, ktorým sú kontrolované i vytvárané. Neexistuje žiadna nezávislá inštitúcia, ktorá by kontrolovala, či sa ostatné štátne inštitúcie pridržiavajú ústavy vo svojom konaní. Napriek tomu má veľa štátnych orgánov legislatívnu moc. Pôvodným dôvodom mohol byť akútny nedostatok právnicko kvalifikovaných osôb potrebných na túto činnosť po vzniku ČĽR, kompenzovaný takýmto spôsobom (Blasek 2015:27).

Rozdelenie moci je označované za nedemokratické, pretože naznačuje vládu elity. V ČĽR ale všetka moc patrí ľudu, a preto ju musí mať ľud pevne v rukách – to znamená, že súdnictvo ani iné štátne orgány by nemali byť nezávislé od ľudových kongresov. Znamená to, že v Číne neexistuje rozdelenie v moci v západnom zmysle, iba rozdelenie povinností.

Najväčším problémom v rámci rozdelenia moci je postavenie súdnictva. Nezávislosť súdnictva bola ústavne ukotvená už v ústavách z roku 1954 aj 1982 (pričom formulácia o nezávislosti sudcov sa vyskytovala už aj v prvej ústave Číny z roku 1912). V praxi však sudy nikdy neboli nezávislé, pretože rovnako ako za cisárstva, kedy sa sudcovia podrobovali panovníkovi, aj v ČĽR nad súdmi vždy stál nielen jeden, ale zároveň viacero štátnych a straníckych orgánov (Peerenboom 2010:28).

Podľa článku 126 v ústave ČĽR je súdnictvo nezávislé na akomkoľvek inom správnom orgáne, organizácii či jednotlivcovi.

人民法院依照法律规定独立行使审判权，不受行政机关、社会团体和个人的干涉。（VZĽZ 2004:čl. 126）

Ľudové sudy vykonávajú súdnu moc v súlade so zákonom, nezávisle, a nepodliehajú interferencii zo strany administratívnych orgánov, spoločenských organizácií ani jednotlivcov.

V praxi ale do rozhodnutia súdov zasahujú ľudové kongresy či vládne orgány. Sudy sa musia zodpovedať ľudovým kongresom na vlastnej úrovni, a sú finančne závislé na lokálnej vláde. Na druhej strane, od roku 2006 prebehlo drastické zníženie súdnych výdavkov, výstavba nových budov súdov, lepšie zacvičenie lokálnych sudcov, a to pod heslom „priviesť sudcov bližšie k občanom“ (*faguan weimin* 法官为民), „popularizácia zákonných aktivít“ (*pufa huodong* 普法活动) a „spravodlivosť pre ľudí“ (*sifa weimin* 司法为民) (Balme 2009:66). Hoci v súdnictve neustále prebiehajú reformy, ich rozsah je obmedzený, a namiesto súdnickej nestrannosti a nezávislosti sa viac sústreďujú na efektivitu, právnu predvídateľnosť a právnu harmóniu v ekonomickom sektore.

V praxi sú problémom hlavne nedostatočne vzdelaní a trénovaní sudcovia, nedostatočná občianska spoločnosť, nezávislosť sudcov, nízke povedomie o zákonoch, a pod. Ďalším problémom je ignorácia súdnych rozsudkov v praxi, a neschopnosť vymáhania rozsudku súdov. V súčasnosti však s postupnou profesionalizáciou právnického povolania a súdnictva sa vytvára vhodná základňa osobností kompetentných k ďalšej úprave a skvalitneniu zákonov.

Avšak aj čiastočná absencia priamej kontroly strany prospieva efektívnosti súdnictva – napríklad písanie súdnych rozhodnutí vo vlastnom mene, a nie v mene súdu ako abstraktnej a kolektívnej entity, prispieva k väčšej zodpovednosti sudcov, keď sa môžu prejavovať ako individuálne osobnosti namiesto členov kolektívneho telesa (Antoine Garapon v Peerenboom 2010:40).

Medzi sporné prípady, kedy sa nedodržiava nezávislosť súdnictva, patria dve kategórie procesov, a to politické procesy a politicky citlivé prípady. Politické procesy priamo napádajú

autoritu vládnuceho režimu. Tu patria napríklad prípady zahŕňajúce hnutie *Falun Gong* 法轮功, terorizmus, štátne tajomstvá, ale aj prípady korupcie vysokých štátnych úradníkov. Medzi politicky citlivé prípady patria procesy, ktoré zahŕňajú postavenie Číny vo svete, verejné záujmy, ekonomický rast alebo sociopolitickú stabilitu. Patria sem napríklad prípady vyvlastnenia pôdy, protesty, prípady zahŕňajúce zdravotnú starostlivosť či dôchodky. Ak v nejakom súdnom prípade zasiahne do konania procesu iný orgán, môže sa jednať buď o orgán strany, alebo orgán lokálnej vlády, respektíve súd na inej úrovni. Pokiaľ sa jedná o zásah orgánu Komunistickej strany, problém je v tom, že na rozdiel od ostatných, štátnych orgánov, sa nejedná o zásah na právnej báze. Hoci tieto zásahy bývajú formalizované, a často prebiehajú len formou všeobecných nariadení a odporúčaní, jedná sa tak na základe stranických pravidiel a predpisov (časť čínskej „živej ústavy“).

Takýto zásah nemusí nevyhnutne ovplyvniť výsledok prípadu, najmä ak sa jedná o zásah zo strany médií či verejnosti. Môže sa však stať, že zapríčini odmietnutie sudcu ujať sa prípadu, alebo jeho presunutie inému súdu. V poslednom čase sa tiež rozmohla snaha prezentovať verejnosti vysvetlenie súdneho rozhodnutia. Súdny rovnako môžu pomôcť odvrátiť hnev verejnosti, ak presunú zodpovednosť za problematický prípad vládnym orgánom. Každopádne, hlavne v socioekonomických prípadoch je snahou strany dosiahnuť harmonickú spoločnosť, a zachovať sociálnu stabilitu. S tým súvisia aj následné represie voči elementom, ktoré potenciálnu nestabilitu spôsobujú (Fu Yulin v Peerenboom 2010:96).

V prípade vypuknutia veľkého povstania však už strana nedisponuje takým množstvom sily, aby povstanie potlačila, a preto sa uchýľuje k iným prostriedkom, napríklad k úplatkom. Pre právnikov je stále riskantné púšťať sa do procesov proti štátu. Obzvlášť pri obhajobe obžalovaných, a hlavne v politicky citlivých prípadoch, sa predpokladá, že legálne orgány by mali spolu spolupracovať, aby vyriešili prípad a nepoškodili tak meno vlády. A obhajoba, hoci zákonná, je vtedy vnímaná ako neželaná alebo nepotrebná. Obhajcovia majú často obmedzený čas na prejav, alebo im nie je dovolené vyjadriť sa, respektíve ich prejav je označený za urážlivý pre sudcu (Zhao Suisheng 2010:176).

V náväznosti na predchádzajúcu teoretickú analýzu je zrejmé, že od vzniku ČĽR došlo k určitému politickému uvoľneniu – stále sa to však týka len oblastí, ktoré nijak neohrozujú stabilitu režimu. Je však nutné podotknúť, že organizovaných činností ohrozujúcich režim ako taký je pomerne málo – obvykle nie sú namierené proti vládnuceho režimu, ale proti lokálnym autoritám – vedúcim pracovných skupín či lokálnym úradníkom. V takom prípade nie je pre Komunistickú stranu zložité pri súdnych procesoch držať sa zákonov. Komunistická strana navyše neustále kontroluje odbory. Tým dochádza k potvrdeniu tézy Yuhua Wanga (Wang Yuhua 2015:i), že v autoritárskych štátoch dochádza iba k čiastočnej forme vlády zákona, v ktorej je spravodlivosť

súdnicstva rešpektovaná v komerčnej sfére, ale nie vo sfére politickej.

Presadzovanie politiky vlády zákona však predstavuje posun aj v tejto sfére, a to opäť z dôvodu legitimacy. Ak by členovia strany alebo orgány strany konali ilegálne, z pohľadu spoločnosti to predstavuje signál, že zákon nie je nutné brať vážne a riadiť sa podľa neho. Preto aj pri politicky citlivých procesoch sa Komunistická strana pokúša vždy konať v súlade so zákonom (Peerenboom 2002:217).

6.4 Postavenie Komunistickej strany

Podľa Randalla Peerenbooma nie je namieste hovoriť o koncepte „the rule of law“ (konkrétnej vlády zákona), ale radšej o vláde zákona ako koncepte, pre ktorý existujú v praxi rôzne koncepcie. Nie všetky sa nevyhnutne spájajú s demokraciou, a podľa jeho názoru sa práve ČĽR uberá cestou vlády zákona, ktorá liberálnu demokraciu nezahŕňa (Peerenboom 2002:5). To podľa neho vyžaduje striktné rozlíšenie názoru, že v ČĽR neexistuje vláda zákona, respektíve že v ČĽR neexistuje liberálne demokratická forma vlády zákona. Platí teda, že v demokratickom systéme sa predpokladá existencia vlády zákona, ale nie naopak.

Rovnako uvádza, že Číňania nemajú k demokracii dôveru, a to na základe historického predpokladu, že jednotlivci nevedia, čo je pre nich najlepšie, a to obzvlášť pri riadení takej rozľahlej krajiny v takej komplikovanej situácii. Riešením na to je práve Komunistická strana, ktorá (paradoxne rovnako ako konfuciánske učenie) hlása, že ovláda záujmy ľudu ako celku.

Je potrebné podotknúť, že v priebehu dvadsiateho storočia predstavovala demokracia pre Čínu a iné rozvíjajúce sa štáty iba jeden z možných spôsobov, ako krajinu priviesť k moci a stabilite. K tomu sa demokracia javila ako najrýchlejší a najefektívnejší spôsob, nebrala ale do úvahy lokálne charakteristiky. Aj keby sa Čína postupne obracala čoraz viac k demokratizácii, vlna demokratizácie v iných krajinách ukazuje, že demokratické zriadenie neznamená automaticky liberálnejší postoj k občianskym a politickým právam. (Zhao Suisheng 2002:76) Na západe je teda demokracia synonymom pre obmedzenie moci štátu, kým v Číne predstavuje posilnenie štátnej moci.

V roku 1999 Pan Wei, pôsobiaci na Pekingskej univerzite, predstavil v článku časopisu *Stratégia a vedenie (zhanglüe yu guanli 长略与管理)* svoj plán politickej reformy za pomoci vlády zákona – a to propozíciu politických zmien bez demokratizácie pomocou toho, čo nazýva „consultative rule of law“. Ten definuje ako režim vlády zákona, ktorý je podporovaný demokraciou – ako opak k demokracii podporovanej vládou zákona (Zhao Suisheng 2002:vii). To podľa neho revitalizuje starú čínsku tradíciu – vládnuce orgány teda prijímajú konzultáciu ľudu a jeho názoru,

ale napriek tomu ľud nevládne.

Pan Wei demokraciu odmieta už z hľadiska definície, pretože ak by si ľudia dokázali vládnuť sami, nepotrebovali by vládu ľudu, teda demokraciu. Reprezentatívna vláda podľa neho neznamená vládu ľudu, ale právo ľudu voliť si zástupcov, ktorí by im vládli (Zhao Suisheng 2002:5).

Podľa Pan Weia predstavuje demokracia taktiež iba nástroj vlády s obmedzenou účinnosťou. Pre efektívne vládnutie musí byť demokracia podporená vládou zákona. Na rozdiel od zložito definovateľného konceptu demokracie predstavuje vláda zákona pomerne jasný cieľ – znamená zvrchovanú autoritu určitých právnych požiadaviek. Jednotlivé orgány, ktoré zákon presadzujú, sa zodpovedajú voči zákonu, a nezodpovedajú sa reprezentantom záujmových skupín.

Namiesto procesu volieb a vzniku vlády, ako je tomu u demokracie, sa princíp vlády zákona sústreďuje nie na vytváranie štátnych orgánov, ale na ich reguláciu. Nezáleží tak na tom, kto daný zákon vytvoril, a akým spôsobom, ale to, aby presadzovanie zákona bolo uskutočňované v súlade so základnými zákonmi. Vyššie než voľby zástupiteľov je kladené ohodnocovanie a neustála kontrola týchto zástupiteľov. Totižto princípom demokracie je, že obmena vlády v pravidelných intervaloch zaručí blaho ľudu. Na druhej strane, vláda zákona neverí v ľudskú morálku, preto limituje moc úradníkov, aby je nemohli zneužívať, alebo sa vzdať od zákona. Aj v demokracii môžu byť ako zástupcovia legálne zvolení tyraní – ale iba vláda zákona umožňuje sa takýchto tyranov zbaviť. Vláda zákona sa teda primárne nezaobrá myšlienkou vládnutia ľudu, ale vládnutia vláde. Pan Wei teda do protikladu nekladie autokraciu a demokraciu, ale autokraciu a vládu zákona.

Voľby sú teda kritizované ako problematické, obzvlášť v čínskom prostredí, kde existoval skúškový systém ako vhodnejšia alternatíva k voľbám. Voľby a demokracia sa teda podľa Pan Weia ukazujú byť pre budovanie silného a jednotného štátu nevhodné.

Najväčším problémom pri analýze vlády zákona (respektíve vlády zákonom) v súčasnej ČĽR je právne postavenie komunistickej strany. Úloha Komunistickej strany nie je presne reflektovaná ani v ústave ČĽR, ani v iných právnych dokumentoch. Kritickým bodom je nomenklatúra strany – tá nie je verejná, a ani ukotvená zákonom, preto jednoznačne kolide s vládou zákona.

V praxi je politika strany postavená vyššie než zákony štátu. Vďaka duálnemu vedeniu štátnych orgánov v dôsledku paralelnej štruktúry strany a štátnych orgánov má Komunistická strana právomoc ustanovovať úradníkov do funkcií vo vláde a súdoch, alebo aspoň vetovať ich výber. Rovnako vysokopostavení úradníci sú v prípade pochybenia vystavení trestom v rámci Komunistickej strany, nie zo strany súdov. Tým dochádza k narušovaniu nezávislosti a autority

legislatívy a súdництва.

V postavení strany v rámci zákona (respektíve mimo neho) sa odráža analogický princíp, ako pri tradičnom postavení panovníka v tradičnej Číne. Aj napriek existencii zákona stál panovník mimo neho, nebol zákonom viazaný. Panovník bol viazaný iba nebeským mandátom a správnou cestou *dao* 道, z toho pramenila jeho legitimita. Zároveň bol však panovník považovaný za morálne nadradeného bežným ľuďom, a predpokladalo sa, že najlepšie vedel, čo je v záujme spoločnosti. Analogicky s týmto chápaním aj strana rozhoduje v záujme ľudu, a osciluje medzi konfuciánskym a legalistickým prístupom – zhovievavosťou alebo prísnosťou voči ľudu. Je to teda svojim spôsobom stále elitistické myslenie (Peerenboom 2002:42).

Zásadnou otázkou pri analýze postavenia Komunistickej strany je to, či sa jediná vládnuca strana a koncept vlády zákona vlastne vzájomne nevyučujú. Ak sa vezmú do úvahy dve rôzne formy vlády zákona – vláda zákona v západnom poňatí, teda liberálno demokratická, a vláda zákona v čínskom poňatí, teda socialistická, jediný rozdiel je v tom, že v západnom poňatí sú zásadné politické rozhodnutia v rukách ľudu, kým v prípade Číny sú tieto rozhodnutia v rukách Komunistickej strany. Konflikt spočíva v tom, že zákon musí slúžiť straníckemu štátu, ale zároveň že v krajine je proklamované vládnutie na základe zákona.

Podľa oficiálnej rétoriky Komunistickej strany ale strana reprezentuje správne záujmy ľudu, a teda podľa tejto interpretácie s definíciou vlády zákona v západnom poňatí obsahovo nekoliduje. Podľa leninistickej ideológie sa predpokladá, že Komunistická strana dokonale ovláda záujmy ľudu, a okrem toho nemá žiadne vlastné záujmy, takže nie je nutné v rámci strany presadzovať žiadne obmedzenia moci (Zhao Suisheng 2002:67). Na základe teórie marxizmu-leninizmu je postavenie strany chápané ako objektívne a prirodzené. To je zapríčinené skutočnosťou, že jedine strana má prístup ku zdroju objektívneho poznania. Legitimácia strany teda, prihliadnuc k učeniu marxizmu-leninizmu, pramení zo skutočnosti, že komunistická strana presadzuje najpokrokovejšie učenie (v ktorom sa nemožno mýliť). V duchu tejto teórie možno spojiť súčasnú čínsku zameranie na vedecký rozvoj (*kexue fazhan* 科学发展), ekonomický rozvoj, a súčasne aj vládu zákona.

Spolu s presadzovaním vlády zákona a skvalitňovaním a zefektívňovaním činnosti vládnych orgánov je strana logicky nútená uznať chyby a nedostatky existujúce v štátnej štruktúre. Tieto nedostatky však nie sú priznané na inštitucionálnej rovine, čo by implikovalo nedokonalú činnosť strany. Namiesto toho sa jedná o subjektívne, osobné nedostatky v štýle a metódach práce jednotlivých pracovníkov, ktorí buď nesprávne vykonávajú správne pokyny, alebo si nedostatočne

plnia svoje úlohy. Komunistická strana tak nie je nútená prevziať zodpovednosť za tieto chyby – a presadzovanie myšlienky vlády zákona implikuje, že práve chyby subjektívneho faktora budú nastolením vlády zákona jednoznačne odstránené. Zároveň tým strana upevní svoju pozíciu ako toho, kto tieto chyby včas odhalil a napravil. Problémom, ktorý Komunistická strana zažíva, je však to, že obmedzením svojej kontroly nad každým aspektom riadenia štátu a spoločnosti zároveň stráca schopnosť stopercentne kontrolovať chod reforiem (Peerenboom 2008:189).

Z definície Komunistickej strany teda vyplýva, že aj štát je subjektom riadenia, ktorý strana usmerňuje. Strana teda má právo zasiahnuť do vnútroštátnej politiky, ak je to naliehavé a odôvodnené – to neznamena, že nariadenia štátnych orgánov ruší, ale pracuje v súčinnosti s nimi. Kvôli tomu, že mnoho vládnych úradníkov je zároveň aj členmi Komunistickej strany, je ťažké rozlíšiť medzi záujmami strany a záujmami štátu.

Pretrváva taktiež nezáujem reformovať súdnictvo aj z toho dôvodu, že pri dosiahnutí odstránenia korupcie a závislosti súdnictva by bolo nutné spravodlivo rozhodovať aj politicky citlivé prípady, čo nie je v záujme strany. Strana schvaľuje, respektíve vyjadruje sa aj k niektorým rozsudkom súdov. Tieto prípady však nie sú veľmi časté (Peerenboom 2008:13). Rovnako pri priestupkoch, ktoré spáchali vysokí funkcionári strany, nad nimi zodpovednosť preberá strana, a nie nezávislé súdy.

Podľa prieskumov Randalla Peerenbooma (Peerenboom 2008:308) ale prípady zasahovania Komunistickej strany do rozhodovania súdov nemusia byť výhradne negatívne. Výsledky jeho prieskumu medzi právnicko vzdelanými osobami ukazujú na to, že tieto zásahy boli považované za neodporujúce zákonu, a v konečnom dôsledku vnímané pozitívne, pretože zaručili možnosť rozvoja ekonomiky, respektíve zaistenie zahraničných investícií. Z tohto pohľadu sa Komunistická strana snaží o zachovanie dobrého mena krajiny a rozvoj ekonomických príležitostí pre zahraničných investorov.

Už Max Weber upozornil na súvislosť vlády zákona a legitimacy vlády. Podľa jeho názoru občania štátu majú tendenciu považovať zákony, ktoré sú jasné, a spravodlivo aplikované v praxi nezávislým súdnictvom, za legitímne, a tým pádom majú i väčšiu tendenciu sa im podrobiť, aj bez použitia donucovacích prostriedkov (Weber 1922).

Komunistická strana sa neustále pokúša upevniť svoju pozíciu aj z hľadiska ideológie. Ako bolo zvykom od počiatku vzniku ČĽR, ešte stále pokračuje vo vyhlasovaní kampaní (ako napríklad kampaň proti ideologickému znečisteniu v rokoch 1983-1984, kampaň za pozápadnenie a mierový rozvoj začiatkom deväťdesiatych rokov, alebo prebiehajúce kampane od socialistickú duchovnú

civilizáciu). Tieto kampane sa však už nestretávajú s takým nadšením, ako v minulosti, a nepredpokladajú celoplošnú mobilizáciu obyvateľstva.

Komunistická strana sa prestala orientovať na záujmy jednej triedy, a namiesto toho háji záujmy čínskeho ľudu ako celku. Naoko sa Komunistická strana stále drží ideologických princípov, ako sú Marxizmus-Leninizmus, Maoizmus, vedúca úloha strany a socializmus, avšak v skutočnosti sa tieto princípy stali viac rétorickými, a jediný z nich, ktorý sa systematicky obraňuje, je už len vedúca úloha strany. Strana je teda aj vo svojich cieľoch flexibilná. Už v roku 1987 boli vykonané prvé pokusy reformovania strany a jej zasahovania do štátnych záležitostí, a to v záujme zefektívnenia jej činnosti. Už od nástupu Jiang Zemina sa Komunistická strana mala snažiť prezentovať ako viac inkluzívna a menej intruzívna. Obzvlášť na najnižšej lokálnej úrovni sa úloha strany znížila (Zhao Suisheng 2002:50). Komunistická strana sa teda zamerala na kontrolu nad strategickými oblasťami života, namiesto inšpirácie a vytvárania ideológie pre široké vrstvy obyvateľstva. Namiesto toho sa teda stala sieťou byrokratickej elity.

Strana je predstavovaná v progresívnom svetle, a pokúša sa o dosiahnutie zvýšenia popularity – avšak stále netoleruje vo svojich radoch citlivé a čoraz viac diverzné sociálne skupiny (napríklad ako členov hnutia *Falungong* 法轮功). Problémom však je, že na čím viac modernizácií a politickej liberalizácie strana pristúpi, tým viac podobných záujmových a sociálnych skupín bude vznikať. Vláda zákona však namiesto potlačenia týchto skupín umožňuje strane nasmerovať ich na novovybudované politické a právne inštitúcie (Zhao Suisheng 2002:56).

Ideologický princíp triedneho boja a komunistickej diktatúry, ktoré predstavujú totálnu kontrolu obyvateľstva a zdrojov, sa snahou o ekonomický rozvoj stal zastaralým, a je potrebné ho nahradiť novým princípom. Ten predstavuje práve vláda zákona. To v praxi znamená menšiu kontrolu nad obyvateľstvom v každodennom živote, a opustenie prvoradého triedneho boja a revolúcie. Celkovo sa riešenie problémov presúva preč od ideologického hľadiska (čo je zároveň odklon od marxizmu [Zhao Suisheng 2002:43]). Presadzovanie zákona sa teda stáva čoraz viac profesionalizovaným a depolitizovaným.

Rovnako sa v strane zachováva konfuciánska myšlienka, že účinnejšie na ľudí nie je pôsobiť politikou sily (čo predstavoval zákon vo forme trestov, ako bol známy z učenia legalizmu), ale indoktrináciou a presviedčaním. Táto myšlienka sa pre ideológiu Komunistickej strany hodila. V posledných dvadsiatich rokoch Komunistickej strany v iných krajinách stratili svoju moc, čo bolo zapríčinené hlavne tým, že boli postavené na nemenných a pevných princípoch, doplatili teda na svoju ideologickú rigiditu. Komunistická strana Číny je ale pomerne flexibilná, dokáže prispôbovať svoj postoj a politický program, a možno ju dokonca označiť za latentne sociálne-demokratickú stranu (Zhao Suisheng 2002:43).

6.5 Preklad termínu *yifa zhiguo* 依法治国

Slovom vláda zákona istým spôsobom komunistická strana účelovo manipuluje.

V súvislosti s vyjadreniami Jiang Zemina sa pojem *fazhi* 法治 dostal do povedomia širokej verejnosti. Hoci je možné interpretovať ho viacerými spôsobmi, podľa čínskych oficiálnych prekladov sa do angličtiny prekladá ako „rule of law“, čo je pojem, ktorý svojím obsahom odkazuje na západné chápanie tohto termínu (teda vláda zákona v súvislosti s demokraciou). Rovnako je tento termín omnoho pevnejšie ukotvený v anglicky hovoriacich krajinách (a koniec koncov aj na Slovensku / v Česku), než napríklad „vláda zákonom“ („rule by law“).

Pritom pojem *fazhi* 法治 pripúšťa jednak preklad „vláda zákona“ ako aj „vláda zákonom“, čo sú dva zásadne odlišné koncepty. Pri vláde zákonom je zákon prostriedkom moci vládcov, pomocou ktorého môže vládca kontrolovať ovládaných. Naopak, vláda zákona jasne stanovuje pravidlá toho, aký druh správania je trestateľný, a teda kontroluje jednak ľud, ako aj vládnucu vrstvu, tým, že limituje ich zneužívanie moci. Vládu zákona možno nazvať aj nomokracia. Neznamená to, že u vlády zákonom panovník nevyhnutne stojí nad zákonom, ale je to prípustné.

Tieto dve formy vlády je teda možné chápať ako dve odlišné varianty jedného systému, keďže majú rozdielne konotácie. Obe formy predpokladajú existenciu kodifikovaného systému, či už ústneho alebo písaného zákona, zatiaľ čo u vlády zákona sa navyše vyžaduje, aby bol tento zákon spravodlivý a predvídateľný. U vlády zákonom toto kritérium podmienkou nie je (ako príklad môžu slúžiť napríklad Norimberské zákony nacistického Nemecka).⁹

Treba však vziať do úvahy, že presná formulácia termínu v čínskej ústave je *yifazhiguo* 依法治国, teda vládnutie štátu prostredníctvom zákona / na základe zákona / v súlade so zákonom – teda predložka je vyjadrená implicitne, zatiaľ čo preklad samostatného spojenia *fazhi* 法治 pripúšťa viacznačnú interpretáciu.

Tento problém možno vyriešiť alternatívnym prekladom, napríklad v angličtine „law and order“ (ako ho presadzuje najmä John Delury z Yonsei University), „rule according to law“ (vládnutie v súlade so zákonom), alebo „rule according to legal standards“. Posledný menovaný preklad najlepšie sumarizuje politický systém zahŕňajúci ako vládu zákona, tak i vládu zákonom. Potter (Peerenboom 2008:23) definuje čínsky systém ako vládu cez zákon, rule through law. Avšak

⁹ Pre viac informácií o tomto rozlíšení viď Thick and thin theory of rule of law (Peerenboom, Randall (2004): *Asian Discourses of Rule of Law: Theories and Implementation of Rule of Law in Twelve Asian Countries, France and the U.S.* Psychology Press. s. 138

vo chvíli, keď sa pojem *fazhi* 法治 stáva často používaným a kľúčovým termínom politiky strany, už pre tento jednoduchý slogan nie je možné nájsť adekvátny preklad.

Podľa politického vedca Liu Junninga (刘军宁) však všetky čínske pojmy, teda *fazhi* 法制, legálny systém, *yifazhiguo* 依法治国, vládnutie krajine na základe zákona, aj *fazhiguo* 法治国, krajina s vládou zákona, sú konzistentné s inštrumentálnym poňatím vlády zákona, tj. s vládou zákonom. Liu Junning ďalej prirovnáva termín *fazhi* 法治, vláda zákona, k nemeckému pojmu Rechtstaat. Liu argumentuje tým, že u vlády zákona je základom prirodzený zákon, zatiaľ čo koncept Rechtstaat je založený na legálnom pozitivizme. To znamená, že zákon pochádza od štátu, garantuje ich štát, a neovplyvňuje ich nevyhnutne prirodzená morálka človeka. Na základe toho Liu definuje rôzne druhy vlády zákona, ktoré rozdeľuje na základe ich aspektov v rôznych oblastiach vlády, ako napríklad v ekonomike. Argumentuje tým, že vláda zákona je príliš široký koncept, ktorého obsah môže mať v rozličných prípadoch až protichodné aspekty (Peerenboom 2008:64).

Pojem *fazhi* 法治 je príkladom toho, ako dokáže termín v priebehu času modifikovať svoj význam, čo je ešte umocnené tým, aké mnohé druhy interpretácie čínsky jazyk svojou štruktúrou umožňuje. Na príklade pojmu *fazhi* 法治 možno dokázať šikovnosť a do detailu premyslené vyjadrovanie Komunistickej strany Číny. Zvolený termín umožňuje rôznu interpretáciu, a navyše sa vhodným spôsobom vzťahuje k minulosti a kultúrnemu dedičstvu krajiny. Z pohľadu cudzinca navyše nabáda ku interpretácii tohto termínu v európskom zmysle. Avšak v Číne je tomu práve naopak. Podľa Jiang Zemina predstavuje vláda zákona nástroj na posilnenie moci vládnucej strany. Táto nejasnosť je ešte zvýraznená oficiálnym prekladom *fazhi* 法治 ako „rule of law“, ktorý sa dá označiť za úmyselne zavádzajúci. V skutočnosti sa totiž tieto dva pojmy významovo neprekrývajú, a preto je vždy potrebné dôkladne preskúmať kontext, aby bolo možné tento termín vhodne preložiť.

Záver

Analýzou politických prejavov a relevantných politických dokumentov v období od založenia ČĽR až do súčasnosti možno vybrať smerovanie v súčasnosti proklamovanej politiky vlády zákona, prípadne jej skutočnú motiváciu.

Už od osemdesiatych rokov je Komunistická strana aktérom politických reforiem v Číne, a politika vlády zákona je taktiež zaradená do náplne súčasných reformných programov. Dôvodom, prečo sú vlastne pre Čínu dôležité politické reformy, ako je aj reforma o presadzovaní vlády zákona, je skutočnosť, že už od konca sedemdesiatych rokov, odkedy sa strana začala viac zameriavať na ekonomický rozvoj a trhovo orientovanú ekonomiku, odrazu narástol v krajine tlak na uskutočnenie nielen ekonomických, ale aj politických reforiem s ekonomikou súvisiacich, keďže strana sa svojím orientovaním na ekonomické záležitosti zároveň začala vzdŕaľovať od dovtedajších ideí autoritárskeho a ideologicky rigidného štátu (Zhao Suisheng 2006:vii).

Je potrebné si uvedomiť, že propagovanie vlády zákona v Číne nesie určitý podtón legalizmu. Totiž aj v období dynastie Qin bol systém zákona orientovaný smerom k štátu, ktorého prosperita bola prvoradá. To znamenalo, že hoci na jednej strane zákony boli jasne dané, v prípade potreby sa museli podriaďovať záujmom štátu (Peerenboom 2002:161). Toto kritérium Komunistická strana dodnes zdôrazňuje, ako odrážajú aj formulácie súčasnej ústavy. Vládnuci režim je ochotný pristúpiť aj k rešpektovaniu ľudských práv, ale práva jednotlivca sú stále podriadené záujmu štátu a kolektívu. Práve preto pri charakteristike vlády zákona v ČĽR je často dodávaný dovetok, že sa jedná o vládu zákona s čínskymi zvláštnosťami (rovnako, ako je tomu u definície socializmu s čínskymi zvláštnosťami). To znamená, že sa do úvahy berú čínske historické a kultúrne špecifiká. V oblasti zákona sa ale paradoxne jedná hlavne o charakteristické prvky vychádzajúce z konfuciánskej náuky. Tým je jednak kolektívny charakter čínskej spoločnosti, harmónia, a zdôrazňovanie kolektívneho blahobytu. Taktiež sú to tradičné spôsoby riešenia konfliktov. Tie zahŕňajú podvedomý negatívny postoj voči súdom a písanému zákonu, ktorý sa dodnes odráža v súdnych rozhodnutiach lokálnych autorít a častých mimosúdnych dohodách. Ďalšou kultúrnou charakteristikou je zohľadnenie faktu, že historický zákon v Číne bol postavený na trestoch. Aj v súčasnosti súdy často prispôsobujú rozsudky tak, aby vyhovelí vôli ľudu a túžbe po pomste (ako je vyjadrené v tradičnom prísloví *busha, bu zu yi pingmin fen* 不杀，不足以平民烦 [Peerenboom 2002:377]). Na druhej strane, používanie termínov politiky "s čínskymi zvláštnosťami" je pre stranu veľmi výhodný. Táto vyhradená pozícia umožňuje strane prijímať len tie zmeny, ktoré sú pre ňu samotnú prospešné (Gore 2014:10).

Princíp vlády zákona má podľa Maxa Webera docieľiť, aby sa autorita posunula smerom od charizmatickej viac k racionálnemu typu. Pri vláde zákona totiž dochádza k spoliehaniu sa na formálne pravidlá, ku ktorým sa viažu profesionáli, nimi sa zaoberajúci, a nejedná sa o rozhodnutia charizmatických individuálnych osobností, ako tomu bolo v minulosti, napríklad v prípade Mao Zedonga. Tým sa zároveň odstráni aj možnosť prípadného zopakovania katastrofy, akou bola napríklad Kultúrna revolúcia, pretože zodpovednosť už neleží iba v rukách jednej osoby. Zároveň širšia časť spoločnosti má prístup k participácii na tvorbe zákonov, čo by malo vyústiť v lepšie a efektívnejšie zákony (Peerenboom 2002:168). Vláda zákona teda zabezpečí lepšiu rovnováhu síl medzi štátom, spoločnosťou a jednotlivcom. Vláda zákona súvisí aj s faktom, že ľudia sú náchylnejší prijať rozhodnutia, ktoré nie sú v ich záujme, alebo prijať kompromisy namiesto pôvodných požiadaviek, keď majú pocit, že dostali dostatočný priestor na prejavenie svojich námietok a zapojili sa to procesu rozhodovania (Fu Yulin v Peerenboom 2010:115).

Politika vlády zákona bola spomínaná v oficiálnej politike už od vzniku ČĽR, a to aj napriek tomu, že v dnešnom znení *fazhi* 法治 sa objavila až v 90. rokoch za vlády Jiang Zemina. V predchádzajúcom období boli prvky vlády zákona priebežne spomínané v súvislosti s vytvorením právneho systému, neskoršie s jeho konsolidovaním, zefektívnením a inštitucionalizáciou. Aj preto po vytvorení ČĽR pojem vlády zákona v podstate splýval s *fazhi* 法制, budovaním právneho systému. Až postupne sa v ňom začali objavovať ďalšie prvky typické pre koncept vlády zákona, ako inštitucionalizácia, ochrana občana pred štátnou mocou, a naposledy aj rešpektovanie ľudských práv. Napriek proklamovaniu týchto aspektov vlády zákona však naďalej nedochádza k ďalšiemu smerovaniu tejto politiky liberálno-demokratickým smerom. To je dané primárne pevne určenou úlohou Komunistickej strany, ktorá aj podľa analýzy súčasných zákonov stále stojí mimo zákona.

Na druhej strane, Komunistická strana samotná politiku vlády zákona podporuje. Na prvý pohľad sa môže javiť, že pozícia Komunistickej strany sa vplyvom vlády zákona môže oslabiť, ale v skutočnosti z toho pre stranu vyplývajú aj mnohé výhody. V prvom rade, vláda zákona Komunistickej strane umožňuje zefektívnenie činnosti, a delegovanie činností, ktoré nevyhnutne nevyžadujú jej prítomnosť, na štátne orgány. S opustením zodpovednosti za všetky oblasti verejnej správy dochádza zároveň aj k rozdeleniu zodpovednosti. To môže byť obzvlášť žiaduce pre legitimitu strany. Doteraz Komunistická strana stavala svoju legitimitu na výhradnej znalosti toho, čo predstavuje vedeckú a správnu cestu slúžiacu záujmom ľudu. Na druhej strane však musela niesť výhradnú zodpovednosť za udalosti ako Veľký skok, Kultúrna revolúcia a podobne. Prijatím vlády zákona, a následným presunutím časti zodpovednosti na vládu, súdy a parlament, strana na ne zároveň presúva aj časť tejto zodpovednosti (Peerenboom 2002:170).

Presadzovaním vlády zákona Komunistická strana získa aj množstvo konkrétnych výhod,

hoci možno nie viditeľných na prvý pohľad. Práve zredukovanie roly strany v dennodenných záležitostiach jej umožní vládnuť efektívnejšie, tým, že má na starosti menej záležitostí. Zároveň tým opäť získava legitimitu, ktorá je založená práve na efektívite. So zvýšenou efektivitou stúpa aj schopnosť strany podporovať ekonomický rast.

V neposlednom rade, ďalším aspektom, ktorý hraje úlohu pri presadzovaní vlády zákona, je normatívna medzera, ktorá v súčasnosti v Číne existuje, a ktorú by ideológia vlády zákona mohla vyplniť. Konfuciánstvo ani taoizmus už nepredstavujú dostatočne dominantné systémy pre každú oblasť života, a ani nie sú natoľko použiteľné pre súčasnú politiku štátu. Na druhej strane aj doterajšie programy strany, ako aj ideológia socializmu tiež čoraz väčšmi stráca svoju popularitu. Preto Komunistická strana postupne ustúpila od konceptu triedneho boja, aj diktatúry proletariátu. Vláda zákona môže v súčasnosti predstavovať jej vhodnú náhradu. Zároveň predstavuje aj z pohľadu západných liberálno-demokratických krajín lákavý koncept, ktorý môže Komunistická strana v zahraničnej politike využiť vo svoj prospech, ako proklamovanie svojej modernity.

Pod politickou reformou teda strana podľa všetkého nemá v úmysle prechod k liberálnej demokracii. Práve naopak, vláda zákona zároveň znamená aj posilnenie vlády strany, a premena systému vlády jednej strany na efektívnejší a výkonnejší. Na takomto základe bude Komunistická strana Číny zároveň schopná lepšie zachovávať politickú stabilitu.

Zoznam použitých prameňov

- Deng Xiaoping 邓小平 (1992): *Nanfang tanhua* 南方□ □ [Prejavy z ciest po južnej Číne] (online). Dostupné na: <http://wenku.baidu.com/view/12f12483d4d8d15abe234ef2.html>
- Deng Xiaoping 邓小平 (1994): *Deng Xiaoping wenxuan di yi juan, di er juan, di san juan* 邓小平文选第一卷, 第二卷, 第三卷 [Vybrané prejavy Deng Xiaopinga, prvý, druhý, tretí zväzok]. *Renmin chubanshe* 人民出版社 [Ľudové vydavateľstvo].
- Jiang Zemin 江泽民 (1999): *Jiang Zemin wenxuan di yi juan* 江泽民文选第一卷 [Vybrané spisy Jiang Zemina, prvý zväzok]. (online). Dostupné na: <http://cpc.people.com.cn/GB/64184/64185/180137/index.html>
- Kangxi zidian* 康熙字典 [Kangxiho slovník] (1716) [online]: Dostupné na: <http://tool.http.cn.com/kangxi/> (navštívené 20.1.2015).
- Li Daoyuan 酈道元: *Shui jing zhu* 水經注 [Komentár ku klasickej knihe vôd], podľa edície *Sibu congkan chubian* 四部丛刊初编 [online]. Dostupné na : <http://ctext.org/shui-jing-zhu/zh> (navštívené 20.1.2015).
- Liang Qichao 梁启超 (1902): *Xin min shuo* 新民說 [O obnove ľudu] [online]. Dostupné na http://ms.chgsh.chc.edu.tw/~chi/chi_ebook/xms.htm (navštívené 20.1.2015).
- Liang Qichao 梁启超 (1906): *Li xianfa yi* 立憲法議 [Návrh na ustanovenie ústavy] (online). Dostupné na: <http://www.millionbook.net/mj/l/liangqichao/000/017.htm>
- Mao Zedong 毛泽东 (1940): *Xin minzhuzhuyi de xianzheng* 新民主主义的宪政 [Ústavná vláda Novej demokracie] (online). Dostupné na: <http://cpc.people.com.cn/GB/64184/64185/66616/4488910.html> (navštívené 20. 11.2015)
- Mao Zedong 毛泽东 (1925-1957): *Mao Zedong xuanji* 毛泽东选集 [Vybrané spisy Mao Zedonga] (online). Dostupné na: <https://www.marxists.org/chinese/maozedong/index.htm> (navštívené 12.11.2015)
- Quanguo renmin daibiao dahui* 全国人民代表大会 [Všečínske zhromaždenie ľudových zástupcov] (1954, 1975, 1978): *Zhonghua renmin gongheguo xianfa* 中华人民共和国宪法 [Ústava Čínskej ľudovej republiky] [online]. Dostupné na <http://www.e-chaupak.net/database/chicon/>
- Quanguo renmin daibiao dahui* 全国人民代表大会 [Všečínske zhromaždenie ľudových zástupcov] (2004): *Zhonghua renmin gongheguo xianfa* 中华人民共和国宪法 [Ústava Čínskej ľudovej republiky] [online]. Dostupné na <http://www.gov.cn/gongbao/content/2004/>

content_62714.htm (navštívené 20.1.2015).

Shang jun shu 商君書 [Kniha pána Shanga] [online], podľa edície Duyvendak, J.J.L. (1928).

Dostupné na: <http://ctext.org/shang-jun-shu> (navštívené 20.1.2015).

Sunjatsen [Sun Zhongshan 孙中山] (1917): *Jianguo fanglüe* 建國方略 [Strategický plán budovania krajiny] (online). Dostupné na: http://www.360doc.com/content/10/0816/09/1422031_46410056.shtml

Tieding xianfa dagang 铁定宪法大纲 [Návrh ústavy zostavený a vydaný cisárskym nariadením] (1908) [online]. Dostupné na: <https://chinacopyrightandmedia.wordpress.com/1908/08/27/the-outline-of-the-constitution-compiled-by-imperial-order/> (navštívené 11.5.2016).

Valné zhromaždenie Organizácie spojených národov (1948): *Všeobecná deklarácia ľudských práv (Charta ľudských práv)* [online]. Dostupné na: http://www.snsip.sk/CCMS/files/Vseobecna_deklaracia_ludskych_prav.pdf (navštívené 12.2.2016).

Xi Jinping 习近平 (2014). *Tan zhiguo lizheng* 谈治国力争 [Rozpravy o princípoch a politike vládnutia štátu]. *Waiwen chuban she youxian zeen gongsi* 外文出版社有限责任公司 [Vydavateľstvo zahraničnej literatúry, LLC]

Xinhuashe 新华社 [Agentúra Xinhua] (2014): *Zhongguo gongchangdang dishiba-jie zhongyang weiyuanhui disi ci quanti huiyi gongbao* 中国共产党第十八届中央委员会第四次全体会议公报 [Komuniké štvrtého zjazdu osemnásteho pléna Komunistickej strany Číny] (online). Dostupné na: <http://cpc.people.com.cn/n/2014/1023/c64094-25896724.html>

Xunzi 荀子 [Kniha Xunzi] [online]. Dostupné na <http://ctext.org/xunzi/ens> (navštívené 31.1.2016)

Xu Shen 许慎: *Shuowen jiezi* 说文解字 [Slovník Shuowen] [online], podľa edície *Sibu congkan chubian* 四部丛刊初编. Dostupné na www.shuowen.org (navštívené 20.1.2015).

Yan tie lun 鹽鐵論 [Pojednanie o soli a železe] [online]. Podľa edície James Legge (1899): *Sacred Books of the East*, volume, zväzok 16. Dostupné na: <http://www.guoxue.com/zibu/zhajia/yantielun/ytlml.htm> (navštívené 20.1.2015).

Yi jing 易經 [Kniha Premien] [online]. Dostupné na <http://actext.org/book-of-changes/yi-jing> (navštívené 20.1.2015).

Zhongguo renmin zhengzhi xieshang huiyi 中国人民政治协商会议 [Čínske ľudové politické poradné zhromaždenie, ČLPPZ] (1949): *Zhongguo renmin yhengyhi xieshang huiyi gangling* 中国人民政治协商会议纲领 [Program čínskeho ľudového politického poradného zhromaždenia] (online). Dostupné na <http://e->

chaupak.net/database/chicon/1949/1949bilingual.htm (navštívené 13.3.2016)

Zhonghua renmin gongheguo guofuyuan xinwen bangongshe 中华人民共和国国务院新闻办公室 [Informačná kancelária Štátnej rady Čínskej ľudovej republiky] (2008): *Zhongguo de fazhi jianshe, baipi shu* 《中国的法治建设》白皮书 [Biela kniha o výstavbe vlády zákona v Číne] (online). Dostupné na <http://www.china.com.cn/ch-book/index.htm> (navštívené 23.2.2016).

Zhonghua renmin gongheguo guofuyuan xinwen bangongshe 中华人民共和国国务院新闻办公室 [Informačná kancelária Štátnej rady Čínskej ľudovej republiky] (2005): 《中国的民主政治建设》白皮书 *Zhongguo de minzhu zhengzhe jianshe, baipi shu* [Biela kniha o budovaní politiky demokracie v Číne] (online). Dostupné na <http://www.china.com.cn/ch-book/index.htm> (navštívené 23.2.2016).

Zhonghua renmin gongheguo guofuyuan xinwen bangongshe 中华人民共和国国务院新闻办公室 [Informačná kancelária Štátnej rady Čínskej ľudovej republiky] (1991): 《中国人权状况》白皮书 *Zhongguo renquan zhuangkuang, baipi shu* [Biela kniha o situácii ohľadne otázky ľudských práv v Číne] (online). Dostupné na <http://www.china.com.cn/ch-book/index.htm> (navštívené 23.2.2016).

Zoznam použitej literatúry

- Balme, Stéphanie, Dowdle, Michael W. (Eds) (2009): *Building Constitutionalism in China*. Palgrave Macmillan, New York.
- Blasek, Katrin (2015): *Rule of Law in China: A Comparative Approach*. Springer Heidelberg.
- Cai, Dingjian (2010): *China's journey toward the rule of law: Legal reform, 1978-2008*. Brill.
- Chen Feng 陈锋 (2003): *Zhongguo xianzhengshi yanjiu gangyao* 中国宪政史研究纲要 [Stručný prehľad a pojednanie o dejinách ústavnej vlády v Číne]. Guizhou renmin chubanshe 贵州人民出版社 [Ľudové vydavateľstvo v Guizhou].
- Chen Yongjun 陈勇军, Lu Wenhua 虞文华 (2008): *Yanfu he Liang Qichao xianzheng sixiang de jidian bijiao* 严复和梁启超宪政思想的几点比较 [Niekoľko bodov porovnania názorov na ústavnú vládu u Yan Fua a Liang Qichaa]. *Chuanshan Xuegan* 船山学刊 [Žurnál Chuanshan], 4/2008. *Chuanshan xuegan zazhi she* 船山學刊雜誌社 [online]. Dostupné na http://www.airiti.com/ceps/ec_en/ecjnlissuelist.aspxjnlcattype=1&jnlptype=2&jnltype=464&newIssueIID=72853&jnliid=3535 (navštívené 08.3.2015).
- Chiu Hungdah (1985): *The 1982 Chinese Constitution and the Rule of Law*. Occasional Papers / Reprints Series in Contemporary Asian Studies, Vol 69/4. School of Law University of Maryland.
- Cohen, Jerome alan (1979): *China's Changing Constitution*. Northwestern Journal of International Law & Business, Vol. 1/1.
- Cooper, Jeremy (1999): *Lawyers in China and the rule of law*. International Journal of the Legal Profession, Vol.6/1, s. 71-89. Routledge.
- Dicey, Albert V. (1915): *Introduction to the Study of the Law of the Constitution*. London: Macmillan [online]. Dostupné na: http://www.constitution.org/cmt/avd/law_con.htm (navštívené 10.5.2016).
- Ebrey, Patricia, ed. (1993): *Chinese Civilization: A Sourcebook*. New York: The Free Press.
- Fairbank, John (2010). *Dějiny Číny*. Praha: Nakladatelství Lidové Noviny.
- Gillespie, John, Nicholson, Pip (Eds) (2005): *Asian Socialism And Legal Change. The Dynamics of Vietnamese and Chinese Reform*. ANU E Press and Asia Pacific Press.
- Gao, Quanxi, Zhang, Wei, Tian, Feilong (2015): *The Road to the Rule of Law in Modern China*. Springer-Verlag Berlin Heidelberg.
- Gore, Lance L.P. (2014): *The Political Limits to Judicial reform in China*. The Chinese Journal of Comparative Law, s. 1-19.

- Fu Hualing 傅華伶, Zhu Guobin 朱國斌 (2011): *Xianfa quanli yu xianzheng: dangdai zhongguo xianfa wenti yanjiu* 宪法权利与宪政：当代中国宪法问题研究 [Ústavné práva a ústavná vláda: Výskum problému súčasnej čínskej ústavy]. Hong Kong University Press.
- Von Hayek, Friedrich (2007): *The Road to Serfdom: Text and Documents – The Definitive Edition*. University of Chicago Press.
- He Weifang, Thornton, John L., Cheng Li (2012): *In the Name of Justice: Striving for the Rule of Law in China*. Brookings Institution Press [online]. Dostupné na <http://www.jstor.org/stable/10.7864/j.ctt127ww4> (navštívené 20.2.2016).
- Jenco, Leigh K. (2010): „Rule by Man“ and „Rule by Law“ in Early Republican China: Contributions to a Theoretical Debate. *The Journal of Asian Studies*, Vol. 69/01 2010: 181-203 [online]. Prístupné na: [http://eprints.lse.ac.uk/45293/1/%E2%80%9CRule%20by%20man%E2%80%9D%20and%20%E2%80%9Crule%20by%20law%E2%80%9D%20in%20early%20Republican%20China\(lsero\).pdf](http://eprints.lse.ac.uk/45293/1/%E2%80%9CRule%20by%20man%E2%80%9D%20and%20%E2%80%9Crule%20by%20law%E2%80%9D%20in%20early%20Republican%20China(lsero).pdf) (navštívené 20.1.2015).
- Jenco, Leigh K. (2010): *Making the Political: Founding and Action in the Political Theory of Zhang Shizhao*. Cambridge University Press.
- Jones, William C. (1985): *The Constitution of the People's Republic of China*. Washington University Law Quarterly, Vol. 63, Number 4.
- Keith, Ronald C. (1994): *China's Struggle for the Rule of Law*. New York: MacMillan Press.
- Keith, Ronald C. (1991): *Chinese Politics and the New Theory of "Rule of Law"*. *The China Quarterly* No. 125, s. 109-118. Cambridge University Press [online]. Dostupné na: <http://www.jstor.org/stable/654479> (navštívené 13.1.2016).
- Kingsbury, Damien, Avonius, Leena (2008): *Human Rights in Asia: a Reassessment of the Asian Values Debate*. New York: Palgrave Macmillan.
- Leng, Shao-Chuan (1977): *The Role of Law in the People's Republic of China as Reflecting Mao Tse-Tung's Influence*. *Journal of Criminal Law and Criminology*, Vol. 68, Issue 3, September, Article 2.
- Liu Xin 刘新 (1997): *Liang Qichao fazhi sixiang yanjiu* 梁启超法治思想研究 [Výskum Liang Qichaoových názorov o vláde zákona]. *Faxuejia* 法学家 [Advokát] 5 [online]. Dostupné na: http://jds.cass.cn/Item/22923_2.aspx (navštívené 20.1.2015)
- Lo, Carlos Wing-Hung (1995): *China's Legal Awakening: Legal Theory and Criminal Justice in Deng's Era*. Hong Kong University Press [online]. Dostupné na: <http://www.jstor.org/stable/j.ctt2jc3cw> (navštívené 19.1.2016).
- Mao Tse-Tung 毛泽东 (1912): *How China's Ancient Past Influenced its Future* [online]. Prístupné

na:<http://www.worldfuturefund.org/wffmaster/Reading/China/Mao%20on%20Shang%20Yang.htm> (navštívené 20.1.2015).

- Mei Ju-Ao (1932): *China and the Rule of Law*. Pacific Affairs, Vol. 5/10, s. 863-872. University of British Columbia.
- Noriho Urabe (2014): *Rule of Law and Due Process: A Comparative View of the United States and Japan* [online]. Dostupné na <http://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4023&context=lcp> (navštívené 20.1.2015).
- Oxford English Dictionary Online* (2014). Oxford University Press [online]. Dostupné na <http://www.oed.com/view/Entry/277614?redirectedFrom=rule+of+law#eid> (navštívené 09.3.2015).
- Peerenboom, Randall (1993): *Law and Morality in Ancient China: The Silk Manuscripts of Huang-Lao*. SUNY Press.
- Peerenboom, Randall (2002): *China's Long March toward Rule of Law*. Cambridge University Press.
- Peerenboom, Randall & He Xin (2009): *Dispute Resolution in China: Patterns, Causes, and Prognosis*. East Asia Law Review, Vol. 4/1. [online]. Dostupné na: [https://www.law.upenn.edu/journals/ealr/articles/Volume4/issue1/PeerenboomHe4E.AsiaL.Rev.1\(2009\).pdf](https://www.law.upenn.edu/journals/ealr/articles/Volume4/issue1/PeerenboomHe4E.AsiaL.Rev.1(2009).pdf) (navštívené 23.2.2016)
- Peerenboom, Randall (2010): *Judicial Independence in China*. Cambridge University Press.
- Perry, Elizabeth J., Goldman, Merle (Eds) (2007): *Grassroots Political Reform in Contemporary China*. Harvard Contemporary China Series 14. Harvard University Press.
- Schram, R. Stuart (ed). (1992). *Mao's Road to Power: Revolutionary Writings, 1912-1949, vol. 1*. Routledge, 5-6.
- Skaaning, Svend-Erik (2009): *Measuring the Rule of Law*. Political Research Quarterly, Vol. 63/2, s. 449-460.
- Tan, Carol G.S. (2008): *British Rule in China- Law and Justice in Weihaiwei, 1898-1930*. Wildy, Simmonds, & Hill, Londýn.
- Turner, Karen G., Feinerman, James V., Guy, R. Kent (Eds) (1999): *Limits of Rule of Law in China*. University of Washington Press.
- Wang Tiaogang 王兆剛 (2004): *Guomindang xunzheng tizhi yanjiu* 國民黨訓政體制研究 [Skúmanie systému výchovnej vlády Guomindangu]. *Zhongguo shehui kexue chubanshe* 中国社会科学出版社 [Čínske vydavateľstvo spoločenských vied].
- Wang, Yuhua (2015): *Tying the Autocrat's Hands: The Rise of The Rule of Law in China*. Cambridge University Press.

- Weber, Max (1922): *Die drei reinen Typen der legitimen Herrschaft* [online]. Dostupné na: http://www.thomasfleiner.ch/files/categories/Assistenz_THF/Weber.pdf (navštívené 10.4.2016)
- Wei Pan (2003): *Toward a Consultative Rule of Law Regime in China*. *Journal of Contemporary China*, Vol. 12/34, s. 3-43. Routledge [online]. Dostupné na: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10670560305465> (navštívené 18.12.2015).
- Wilson, Richard, Han Zhao (1995): *The reception of the European idea of the rule of law in China*. *History of European Ideas*, Vol. 20/1-3, s. 277-282. Routledge [online]. Dostupné na: [http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1016/0191-6599\(95\)92952-Q](http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1016/0191-6599(95)92952-Q) (navštívené 20.12.2015).
- Xu Xiaoqun (2007): *The Rule of Law without Due Process: Punishing Robbers and Bandits in Early-Twentieth-Century China*. *Modern China*, Vol. 33/2, s. 230-257 [online]. Dostupné na <http://www.jstor.org/stable/20062668> (navštívené 30.11.2015).
- Yuen, Samson (2013): *Debating Constitutionalism in China - Dreaming of a Liberal Turn?* *China Perspectives*, Vol. 4., s.67-72 [online]. Dostupné na: <http://chinaperspectives.revue.org/6325> (navštívené 1.3.2016).
- Yu Keping (2010): *Democracy and the Rule of Law in China*. Brill.
- Zhao Suisheng (2006): *Debating Political Reform in China: Rule of Law Vs. Democratization*. M.E.Sharpe.
- Zou, Keyuan (2006). *China's Legal Reform: Towards the Rule of Law*. Martinus Nijhoff Publishers.

Obsah

Abstrakt	1
Abstract	2
Úvod	3
Zhodnotenie zdrojov	5
Teoretická časť	6
1. Teória vlády zákona	6
2. Historický úvod	8
2.1 Vláda zákona v tradičnej Číne	8
2.2 Vláda zákona v modernej Číne	12
Praktická časť	16
3. Mao Zedong - vytváranie právneho systému novej republiky	16
3.1 Dôležitosť právneho systému	16
3.2 Vláda človeka verzus vláda zákona	21
3.3 Ústavná vláda	22
3.4 Vytvorenie novej ústavy v roku 1954	25
3.5 Kultúrna revolúcia a zničenie právneho systému	28
4. Deng Xiaoping a reformné obdobie – náprava škôd Kultúrnej revolúcie	29
4.1 Prijatie novej ústavy v roku 1975 a 1978	29
4.2 Prevzatie moci Deng Xiaopingom a obnovenie právneho systému	32
4.3 Vláda zákona a obmedzenie moci	35
4.4 Prijatie novej ústavy v roku 1982	39
5. Obdobie po roku 1990 – Jiang Zemin a Xi Jinping	42
5.1. Jiang Zemin – formulácia termínu fazhi, vláda zákona	42
5.1.1 Vláda zákona a postavenie Komunistickej strany	42
5.1.2 Otázka dodržiavania ľudských práv	48
5.2 Xi Jinping – súčasnosť	50
5.2.1 Súčasná ústava	50
5.2.2 Komuniké štvrtého pléna ÚV KS Číny 2014	55
6. Vláda zákona v súčasnej praxi	59
6.1 Právny systém a chápanie zákona	59
6.2 Ľudské práva	62
6.3 Rozdelenie moci a súdnictvo	65
6.4 Postavenie Komunistickej strany	68
6.5 Preklad termínu <i>yifazhiguo</i> 依法治国	73
Záver	75
Zoznam použitých prameňov	78
Zoznam použitej literatúry	81
Obsah	85